

İNSAN BİLİMLERİ
İNSAN BİLİMLERİ
İNSAN BİLİMLERİ
İNSAN BİLİMLERİ

İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ

JOURNAL OF HUMANITIES

Cilt/Vol:2 SAYI/ISSUE:1 YIL/YEAR:2021

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ

JOURNAL OF HUMANITIES

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

İBD – 2(1)
HAZİRAN-JUNE
2021

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD) yılda iki sayı (Haziran ve Aralık) olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi'nde yayımlanan tüm yazıların dil, bilim ve hukuki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi'ne aittir.

Yayımlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamama hakkını saklı tutar.

Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities is an international peer-reviewed journal and published biannually, in June and December.

Authors bear the sole responsibility for their published Works in terms of language, content and legality in the Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities.

Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities has the sole ownership of copyright to all published works.

No part of this publication shall be produced in any form without the written consent of the Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities.

The Editorial Board reserves the right to publish or not to publish the manuscripts.

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

E-ISSN: 2717-8072 (Online)

Editör / Editor

Prof. Dr. Ali BOLAT

Editör Yardımcıları / Vice Editors

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Doç. Dr. Okay PEKŞEN

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Doç. Dr. Emrah EKMEKÇİ

Türkçe Dil Editörü / Turkish Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ömer SARAÇ

Yazışma Adresi / Correspondence Adress

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun / Türkiye

Tel: +90 (362) 312 1919 / 1838

0505 359 0197

E-Mail: insanbilimleri@omu.edu.tr

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi | Ondokuz Mayıs University
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü | Institute of Graduate Studies

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities

Sahibi / Owner

Yönetim Kurulu Adına
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ali BOLAT

Editör / Editor

Prof. Dr. Ali BOLAT

Editör Yardımcıları / Vice Editors

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU
Doç. Dr. Okay PEKŞEN

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Doç. Dr. Emrah EKMEKÇİ

Türkçe Dil Editörü / Turkish Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ömer SARAÇ

Kapak Tasarımı / Cover Design

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU – Doç. Dr. Okay PEKŞEN

Dizgi / Typesetting

Doç. Dr. Okay PEKŞEN

Sekreteryası / Secretary

OMÜ LEE Sekreterliği / OMU IGS Secretary

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

Alan Editörleri / Section Editors

Archaeology: Assoc. Prof. Akın TEMÜR

Art History: Dr. Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Communication Sciences: Assoc. Prof. Onur BEKİROĞLU

Divinity: Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

Economics and Administrative Sciences: Dr. Fatih Çağatay CENGİZ

Geography: Assoc. Prof. Muhammet BAHADIR

History: Assoc. Prof. İbrahim SERBESTOĞLU

Law: Dr. Osman Serkan GÜLFİDAN

Philosophy: Assoc. Prof. Mustafa Sait KURŞUNOĞLU

Psychology: Prof. Hatice KUMCAĞIZ

Sociology: Dr. İlyas SUCU

Tourism: Assoc. Prof. Yasin KELEŞ

Turkish Language and Literature: Prof. Selçuk ÇIKLA

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi | Ondokuz Mayıs University
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü | Institute of Graduate Studies

Yayın Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Abdullah Şevki Duymaz – *Süleyman Demirel Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Abdülkerim Emeksiz – *İstanbul Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Abidin Temizer – *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Ahmet Çakır – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Ahmet Yüksel – *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Ali Uzun – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Bozkurt Koç – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Burhanettin Tatar – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Cenksu Üçer – *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Cevdet Yılmaz – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Damir Matanoviç – *Osijek J.J. Strossmayer Üniversitesi/Hırvatistan*
Prof. Dr. Dursun Ali Akbulut – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Ebül Muhsin Doğan – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Erkan Göksu – *Dokuz Eylül Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Fahri Sakal – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Hasan Abdioğlu – *Karadeniz Teknik Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Hasan Babacan – *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Hasan Gül – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Hüseyin Özer – *Atatürk Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Hüseyin Üreten – *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. İbrahim Tellioglu – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. İlhan Ekinci – *Ordu Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Kadir Özköse – *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu – *Marmara Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. L. Gürkan Gökçek – *Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Latif Tokat – *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi/Türkiye*

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun

Ondokuz Mayıs Üniversitesi | **Ondokuz Mayıs University**
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü | **Institute of Graduate Studies**

- Prof. Dr. Lokman Çilingir – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Lolita Nikolova – *Open Global Research Academy/ABD*
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal – *Pamukkale Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mehmet Evsile – *Amasya Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mehmet Işıklı – *Atatürk Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mehmet Yavuz Erler – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Metin İkizler – *Atatürk Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mucize Ünlü/ *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mustafa Çolak – *Samsun Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı Bilgin – *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Mücahit Kaçar – *İstanbul Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Nedim İpek – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Niyazi Usta – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Nuray Keskin – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Osman Köse – *Polis Akademisi/Türkiye*
Prof. Dr. Önder Duman – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Rıza Karagöz – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. S. Yücel Şenyurt – *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Süleyman Erkan – *Karadeniz Teknik Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Şaban Sağlık – *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Şahin Köktürk – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Türkan Erdoğan – *Pamukkale Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Vedat Keleş – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Prof. Dr. Vygantas Vareikis – *Klaipėda Üniversitesi/Litvanya*
Prof. Dr. Zafer Gölen – *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Davut Yiğitpaşa – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Dursun Ali Tökel – *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Emina Berbić Kolar – *Osijek J.J. Strossmayer Üniversitesi/Hırvatistan*

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun

Ondokuz Mayıs Üniversitesi | **Ondokuz Mayıs University**
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü | **Institute of Graduate Studies**

- Doç. Dr. Ercüment Yıldırım – *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Kamale Salamova – *Sumgayıt Devlet Üniversitesi/Azərbaycan*
Doç. Dr. Kemal Özkurt – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Nihada Delibegović Džanić – *Bosna-Hersek Tuzla Üniversitesi/Bosna-Hersek*
Doç. Dr. Onur Bekiroğlu – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Özlem Genç – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Serhat Yener – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Sibel Murad – *Amasya Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Turan Açık – *Aksaray Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Yasin Topaloğlu – *Atatürk Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Yetkin Bulut – *Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye*
Doç. Dr. Zübeyde Güneş Yağcı – *Balıkesir Üniversitesi/Türkiye*

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun

Ondokuz Mayıs Üniversitesi | Ondokuz Mayıs University
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü | Institute of Graduate Studies

İNDEKSLER / INDEXES

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

ASOS
indeks

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

Sayının Hakemleri / Referees of the Issue

Prof. Dr. Abidin TEMİZER – Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr.ERCÜMEND ERSANLI – Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Tuğrul ÖZCAN – Ordu Üniversitesi

Doç. Dr. Yaşar BARUT – Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Nuri DİCLE – Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yasin DEMİR - Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakan TAN – Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇİL – Selçuk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adem İNCE – Samsun Üniversitesi

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

EDİTÖRDEN

İnsanoğlu için mekân, kendisine hem imkân açan hem de onu sınırlayan bir işleve sahiptir. Bireyin doğumla atanmış cinsiyetine yüklenen toplumsal roller de kişiyi böyle bir ikilem içerisinde tutar. Böylece kadın veya erkek olmak, içerisinde yaşanan toplumun muhayyilesine göre şekillenen bir mekân sorununa dönüşür. Bu sorun Platon'dan beri var olan iç ve dış ayrımını gündeme getirir. İnsan bir taraftan zihni/psikolojik süreçler bağlamında bir kendilik tecrübesini; diğer yandan topluma açılan yönü bağlamında bir ötekilik durumunu yaşar. Özellikle ataerkillik veya anaerkillik bağlamında teraziye birinin lehine ağır bastıran toplumlarda, sözünü ettiğimiz doğumla atanmış cinsiyetin bir mekân krizine yol açması kaçınılmazdır.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi olarak mekânın üretimi ve yorumuna odaklandığımız bu sayımızda yer alan Arş. Gör. Zeynel Hakan Aşer'in "İstanbul'da Bir Lise: Etkileşim Çerçevesi ve Mekânsal Düzenlemelere Dair Betimlemeler" başlıklı makalesi, fiziksel mekân düzenlemesinin başarı imkânına dönüşümünü göstermesi açısından önemlidir. Yazarları Elnara Maharramova ve Prof. Dr. Hatice Kumcağız olan "Evlî Kadınların Psikolojik İyi Oluş Düzeylerini Etkileyen Faktörler: Türkiye-Azerbaycan Karşılaştırması" başlıklı makale, yukarıda bahsettiğimiz farklı toplum muhayyilelerinin doğumla atanmış kadın cinsiyeti bağlamında mukayesesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zühtüye Nur Yazıcı ve Elif Nur Özcan'ın "Annelerdeki Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi ile Dijital Ebeveynlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı makaleleri kendilik-ötekilik diyalektiği bağlamında anneliği sanal mekân sorunu eşliğinde ele alması bakımından dikkat çekicidir. Emine Güngör Yadi'nin "III. Selim Döneminde Evrak Sahteciliği" başlıklı makalesi ise meşru olmayan yollarla devlet bünyesinde bir mekân işgal etme gayretinin öteki bireylerle ve toplumla yüzleşme mekânını nasıl tahrip ettiğini düşünmeye sevk eden bir çalışma olarak sayımızda yer almıştır. Ayrıca bu sayıda Evgenia Mars'ın "Abdülhamid İstanbul'unda Bir Kadın Seyyah" adlı kitabı hakkında İrem Kocabaş'ın yazdığı inceleme yazısı da bir dış mekân olarak şehirle ve o şehrin insanlarıyla karşılaşmanın cinsiyetli yorumunu tanıtmaya açısından dikkat çekicidir.

Üçüncü sayımızın vücut bulmasında emeği geçen editör yardımcılarımız Doç.Dr. İbrahim Serbestoğlu ve Doç.Dr. Okay Pekşen'i; dil editörlerimiz Doç. Dr. Emrah Ekmekçi ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer Saraç'ı ve sayıya çalışmaları ile katkı sunan yazarlarımızı tebrik ediyor, makaleleri akademik açıdan tetkik ederek katkıda bulunan sayı hakemlerimize, yayın kurulumuza ve alan editörlerimize dergimiz adına şükranlarımızı sunuyorum.

Prof. Dr. Ali BOLAT
(Editör)

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

FROM THE EDITOR

Space has a function that both enables and limits human beings. The social roles imposed on an individual's birth-assigned gender also keep the person in such a dilemma. Thus, being a woman or a man turns into a space problem shaped by the imagination of the society in which one lives. This problem brings up the distinction between inner and outer, which has existed since Plato. On the one hand, human experiences a self in the context of mental/psychological processes; on the other hand, it experiences a state of otherness in the context of its opening to society. Especially in societies that weigh the scales in favour of someone in the context of patriarchy or matriarchy, it is inevitable that the gender assigned by birth will cause a crisis of space.

As Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities, in the current issue focusing on the production and interpretation of space, Res. Assist. Zeynel Hakan Aşer's article titled "A High-school in Istanbul: Descriptions about Interaction Orders and Spatial Arrangements" is important in terms of showing the transformation of physical space arrangement into a possibility for success. The article titled "The Factors Affecting the Psychological Well-Being Levels of Married Women: Comparison of Turkey-Azerbaijan " by Elnara Maharramova and Prof. Dr. Hatice Kumcagiz is a comparison of the above-mentioned different society imaginations in the context of female gender assigned by birth. Zühtiye Nur Yazıcı and Elif Nur Özcan's article titled "An Investigation into the Relationship between Technology Addiction Level of Mothers and Digital Parentality Level" is remarkable in that it deals with motherhood in the context of the self-otherness dialectic along with the problem of virtual space. Emine Güngör Yadi's article titled "Document Forgery during Selim III Period" is included in our issue as a study that leads us to think about how the effort to occupy a space within the state through illegitimate means destroys the space of confrontation with other individuals and society. In addition, the review article written by İrem Kocabaş about Eugenia Mars' book "A Woman Traveler in Abdülhamid's Istanbul" in this issue is also noteworthy in that it introduces the gendered interpretation of encountering the city as an outdoor space and the people of that city.

I would like to present my gratitude to the assistant editors who contributed to the publication of our third issue, Assoc. Prof. Dr. İbrahim Serbestoğlu and Assoc. Prof. Dr. Okay Pekşen; our language editors Assoc. Prof. Dr. Emrah Ekmekçi and Assist. Prof. Dr. Ömer Saraç and our authors who contributed to the issue with their studies, and express my gratitude to the referees in this issue, editorial board members and field editors who contributed a lot through academic analysis of the manuscripts.

**Prof. Dr. Ali BOLAT
(Editor)**

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfalar / Pages

Emine GÜNGÖR YADİ

III. Selim Döneminde Evrak Sahteciliği / *Document Forgery during Selim III Period* **1 - 13**
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)

Zühtüye Nur YAZICI - Elif Nur ÖZCAN

Annelerdeki Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Dijital Ebeveynlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi / *An Investigation into the Relationship between Technology Addiction Level of Mothers and Digital Parentality Level* **14 - 28**
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)

Elnara MAHARRAMOVA - Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ

Evli Kadınların Psikolojik İyi Oluş Düzeylerini Etkileyen Faktörler: Türkiye - Azerbaycan Karşılaştırması / *The Factors Affecting the Psychological Well-Being Levels of Married Women: Comparison of Turkey and Azerbaijan* **29 - 47**
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)

Arş. Gör. Zeynel Hakan AŞER

İstanbul'da Bir Lise: Etkileşim Çerçveleri ve Mekânsal Düzenlemelere Dair Betimlemeler / *A High-school in Istanbul: Descriptions about Interaction Orders and Spatial Arrangements* **49 - 59**
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)

İrem KOCABAŞ

Mars, Evgenia, Abdülhamid İstanbul'unda Bir Kadın Seyyah, Çev.: Hüseyin Mevsim, Kitap Yayınevi, İstanbul 2019, s. 86, ISBN: 978-605-105-195-6 **61 - 64**
(Makale Türü: Kitap İncelemesi / Article Type: Book Review)

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies

İBD

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi / Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 1, Haziran / June 2021 - Samsun*

*Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>*

III. SELİM DÖNEMİNDE EVRAK SAHTECİLİĞİ DOCUMENT FORGERY DURING SELIM III PERIOD

Emine GÜNGÖR YADI

Doktorant, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı
PhD Candidate, Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of History

eminegungoryadi@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8120-5459

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021 Samsun
E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi (Research Article)
Geliş Tarihi-Received Date : 11.03.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 17.05.2021
Sayfa-Pages : 1 – 13

 : 10.51533/insanbilimleri.895358

This article was checked by

Atıf – Citation: GÜNGÖR YADI, Emine, “III. Selim Döneminde Evrak Sahteciliği”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 2/1, Haziran /June 2021, ss. 1 - 13.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan Bilimleri Dergisi
Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021
ss. 1 – 13

Makale Türü: Araştırma Makalesi

III. SELİM DÖNEMİNDE EVRAK SAHTECİLİĞİ *DOCUMENT FORGERY DURING SELIM III PERIOD*

Emine GÜNGÖR YADI

Öz

Evrakta sahtecilik suçu daha önceki dönemlerde olduğu gibi III. Selim döneminde de yaşanmıştır. Sahtesi yapılan evraklar daha çok ferman, berat, ilâm, tezkire, hüccet, temessük, mürâsele, mülâzemet, defter ve mektuplardı. Makam ve mevki sahibi olma, haksız kazanç elde etme, görevini iyi yapan bir kişiye iftira atma, kişilerin miras hakkını almasına engel olma, kişiler arasında kavga çıkarmak gibi amaçlarla yapılmıştır. Evrak sahteciliğinde kullanılan yöntemler arasında mühür kazımak, belge üzerinde oynama yapmak, yetkili kişilerden rüşvet karşılığında belge almak ve yalancı şahit göstermek söylenebilir. Evrak sahteciliğinin büyük oranda devlet memurları tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Kısmen de olsa halktan kişilerinde sahteciliğe başvurduğu görülmüştür. Evrakta sahteciliğin önüne geçebilmek amacıyla sahtecilik yapanlara belli başlı cezalar verilmiştir. Bu kişiler sürgün, kalebend, idam edilmiş ve tomruğa konulmuştur. Evrak sahteciliği üzerine yaptığımız bu çalışmada III. Selim döneminde meydana gelen evrakta sahtecilik suçlarını, bu sahteciliğin ne gibi asayiş problemlerine yol açtığı, devletin bu probleminden kurtulmak adına ne gibi önlemler aldığı ve cezalar uyguladıkları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: III. Selim, Evrak Sahteciliği, Ceza.

Abstract

The crime of forgery of documents took place in Selim III period, as did in the previous periods. The forged documents were mostly ferman, berat, ilâm, tezkire, huccet, temessuk, murasele, mulazemet, notebooks, and letters. It has been carried out for purposes such as having a position, making unfair gain, defamation of a person who does his/her duty well, preventing people from getting the right of inheritance, and causing a fight between people. Among the methods used in document forgery, engraving a seal, manipulating the document, receiving documents in return for bribery from authorized persons, and showing false witnesses can be given as examples. It is understood that government officials mostly carry out the forgery of documents. It has been observed that civilians applied partially to counterfeiting. Specific penalties have been imposed on those who commit forgery in order to prevent forgery of documents. These were exiled, kalebend, executed, and put on the logs. This study provides information about the crimes of forgery in the documents that occurred during the period of Selim III, what kind of security problems this forgery caused, what measures the state took, and imposed penalties to get rid of this problem.

Keywords: Selim III, Document Forgery, penalty.

Giriş

Sahtecilik, genel olarak incelendiğinde başkasını aldatmak için kullanılan her türlü hile ve yöntemlerdir.¹ Evrak sahteciliği ise bazı kimselerin normal yoldan elde edemeyeceği makama veya ayrıcalığa sahip olabilmek için rüşvet vermesi ve bu gibi yolsuzluklara açık olan kişilerin de vazifelerini kötüye kullanmalarından kaynaklanmaktadır.² Belgenin şekil ve içerik bakımından bozulması, belgenin sahte örneğinin çıkarılması ya da aslı olmadığı halde uydurma belgeler oluşturulması evrak sahteciliğine girmektedir.³

Evrak sahteciliğinin tarihte çok farklı amaçlarda kullanıldığını söylemek mümkündür. Örneğin; Cevberî, *el-Muhtâr fî Keşfi'l-Esrar* adlı eserinin bir bölümünü kâtiplerin sırlarına ayırmıştır. Burada kâtiplerin yapmış oldukları sahtekârlıklara değinmiştir. Kâtiplerin az para miktarını çoğaltmak, hükümdar yazısına ekleme yapmak ve sahte mektup hazırlamak gibi sahtekârlıklarından bahsetmiştir. Otlardan hazırladıkları bir çeşit silgi ile belgeye zarar vermeden istedikleri yazıyı silip, yerine kendi isteklerini yazdıklarını anlatmıştır.⁴ Fuad Köprülü ise Memlûk Sultanı Baybars'a ait olduğu ifade edilen vakfiye ile ilgili bir makale kaleme almıştır. Makalesinde bu vakfiyenin söylenildiği gibi Sultan Baybars'a ait olmadığını ve sahte olduğunu ortaya koymuştur. Tarihi belgelerdeki sahtekârlığın yeni bir icat olmadığından ve tarihte çeşitli belgelerin sahtesinin yapıldığına dair zengin örneklerin varlığından bahsetmiştir.⁵

Osmanlı dönemine geldiğimizde ise evrakta sahteciliğin ilk dönemlerden itibaren yapıldığı kayıtlara yansımıştır. Feridun Ahmed Bey kâtiplik, reisülküttaplık ve nişancılık görevlerinde bulunmuş bir devlet adamı olarak Osmanlı bürokrasisinde önemli bir yere sahipti. Osman Gazi'den başlayıp, III. Murad devrine kadar gelen hükümdar mektuplarının suretlerini içeren *Münşeâtü's-selâtin* adlı bir eser kaleme almıştır.⁶ Mükrimin Halil Yınanç, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasında* yayınladığı makalelerle bu münşeatta yer alan bazı mektupların sahte olduğunu iddia etmiştir. Bahsi geçen bu mektuplar Osman Gazi ile Selçuklu Sultanı Alaaddin⁷ ve Orhan Gazi ile Karamanoğlu arasında geçmiş olan mektuplaşmalardır.⁸ Feridun Ahmed Bey'in münşeatinde geçen bu mektuplaşmalar gerçekte Harzemşah Alaaddin Tekiş'in sır kâtabi Müeyyed el-Bağdadî'nin *et-Teveşşül ile't-Teressül* isimli münşeât mecmuasından alınmıştır.⁹ Feridun Ahmed Bey'in el-Müeyyed'in

¹ Abbas Ketizmen, *Sahtecilik ve Tahrifata Karşı Geliştirilmiş Kıymetli Kâğıt ve Belgelerin Tasarım – Teknolojik Özellikleri, Örnek Bir Resmi Belge Tasarımı Önerisi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 6.

² Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2018, s. 144.

³ M. Yasin Taşkesenlioğlu, “Osmanlı Diplomatiğinde Mühür ve Bir Vaka Olarak Sahte Mühür Kullanımı”, *History Studies*, C. 9, Samsun 2017, s. 184.

⁴ Abbürrahim b. Ömer el-Cevberî, *Şarlatanların Sırları (El-Muhtâr Fî Keşfi'l-Esrâr)*, Hüseyin Kaya (çev.), Ocak Yayınları, İstanbul 2006, s. 127.

⁵ M. Fuad Köprülü, “Sultan Baybars'a İsnâd Edilen Bir Vakfiye”, *Vakıflar Dergisi*, S. V, Ankara 1962, s. 1.

⁶ Abdülkadir Özcan, “Feridun Ahmed Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 12, İstanbul 1995, s. 396.

⁷ M. Halil Yınanç, “Feridun Bey Münşeati”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)*, C. XI-XIII, S. 62-77, İstanbul 1336-1339, s. 161.

⁸ M. Halil Yınanç, “Feridun Bey Münşeati”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası (TTEM)*, C. XIV, S. 2, İstanbul 1340, s. 217.

⁹ Yınanç, “Feridun Bey Münşeati”, s. 164.

eserinden sekiz adet mektup aldığı ortaya çıkmıştır. Bu mektupların biri Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş, diğerleri tahrif edilmiş ve yalnız bir tanesi aynı şekliyle yazılmıştır.¹⁰ Yınanç mektupların sahte olduğunu ortaya koymuştur. Ancak Feridun Ahmed Bey'in neden böyle bir sahtecilik yaptığına dair bir bilgi vermemiştir. Belki Feridun Ahmed Bey'in buradaki amacının, Osmanlı Devleti'nin çok fazla bilgiye sahip olmadığı kuruluş tarihi konusundaki boşlukları doldurmak ve Osman Gazi'ye Selçuklu Sultanı üzerinden meşruiyet kazandırmak olabileceği söylenebilir.¹¹

III. Selim dönemi öncesinde ve devrinde birçok sahtecilik suçunun yaşandığını arşiv kayıtlarında görmekteyiz. Evrak sahteciliği üzerine yaptığımız bu çalışmanın amacı, III. Selim döneminde meydana gelen evrakta sahtecilik suçlarının ne gibi asayiş problemlerine yol açtığını ve devletin bu problemten kurtulmak adına ne gibi önlemler aldığını ortaya koymaktır.

III. Selim Dönemi Evrak Sahteciliği Olayları

1789-1807 tarihleri arasında Osmanlı padişahı olan III. Selim döneminde de evrak sahteciliğine dair birçok olay gerçekleşmiştir. Bu sahteciliklerin yaşanmasındaki sebepleri; makam ve mevki sahibi olmak, haksız kazanç elde etmek, iftira atmak ve diğer sebepler olarak dört başlık altında inceleyebiliriz.

1. Makam-Mevki Sahibi Olmak

Kişilerin bazı makam ve mevkilere gelebilmek için sahte evrak düzenleme yoluna gittiği görülmektedir. Bunlardan biri 1796 yılında Perloganda kazasında meydana gelmiştir. Perloganda naibi Mehmed Efendi, halk tarafından sevilen biri olmasına rağmen sahte evrakla makamından edilmek istenmiştir. Mernik köyünden Çukadaroğlu Mustafa'nın elinde daha öncelerden almış olduğu bir kadı müraselesi bulunmaktaydı. Bu durumdan faydalanmak isteyen Mustafa'nın oğlu Mehmed, bu müraselenin üzerindeki tarihleri değiştirerek *naip ben oldum* diye halka ilân etmiştir. Bu kişilerin yapmış olduğu sahtecilik suçu ortaya çıkınca baba-oğul Kıbrıs Adasına kalebend olunmuşlardır.¹² Bu olaydakinin tersi olarak Larende Nakibü'l-eşrafî Yahya Çelebi seyyitlere olan düşmanlığından dolayı halkın nefretini kazanmıştır. Bu nedenle halk Yahya Çelebi'nin görevden alınmasını ve yerine Mataracızade Hüseyin Çelebi'nin getirilmesi istemekteydi. Halkın bu isteği kabul edilmiştir. Ancak Yahya Çelebi bu durumu kabullenmeyerek sahte bir mahzar düzenlemiştir. Kendisi İstanbul'da ikamet ettiği için bir adamıyla nikâbet mektubunu Larende'ye gönderdi. Bunun üzerine halk mahkeme huzurunda Yahya Çelebi'yi istemediklerini ve Hüseyin Çelebi'den memnun olduklarını ifade etmiştir. Mahzarın sahte olduğu anlaşılınca, halkın da Hüseyin Çelebi'yi istemesi göz önünde bulundurulurken, Hüseyin Çelebi'nin görevinde kalması uygun görülmüştür.¹³

¹⁰ M. Halil Yınanç, "Feridun Bey Münşeati", *TTEM*, C. XIV, S. 1, İstanbul 1340, s. 40.

¹¹ Bilgin Aydın ve İshak Keskin, "Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXXI, İstanbul 2008, s. 199; Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Colin Imber, "Osmanlı Hanedan Efsanesi", *Söğüt'ten İstanbul'a; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s. 243-270.

¹² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Adliye (CADL)*, Nr: 3/197, 08 Şevval 1210 (15 Nisan 1796).

¹³ BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e)* Nr: 169/19, 15 Şaban 1212 (2 Şubat 1798).

1798 yılında Berlin'den İstanbul'a gelen Deviç adında bir kişi, elinde bulunan mühürlü bir senede istinaden Karadağ hanedanına mensup olduğunu iddia etmiş ve Karadağ voyvodası olmak için talepte bulunmuştur. Hatta Eflak ve Boğdan voyvodalarından aldığını öne sürdüğü benzer içerikli iki yazı daha sunmuştur. İddialarının doğruluğu araştırılmak üzere İstanbul Rum Patrik'i tarafından Karadağ metropolitine durum bildirilmiştir. Metropolitten Patrik'e gelen cevapta Deviç'in Karadağ ahalisi tarafından seçilmediği, ahalinin bu durumdan haberdar olmadığı ve bu senetin hükümdar mührüyle yapılmış olmasının mümkün olmadığını bildirmiştir. Deviç'in Berlin'de kaldığı süre de göz önüne alınarak, Prusya Devleti'nden bilgi istenmiştir. Prusya tarafından gelen bilgiye göre Deviç'in sahtekâr, gösterdiği belgelerin de sahte olduğu anlaşılacak kendisi sınır dışı edilmiştir.¹⁴

Bazı sahtecilik olaylarından hareketle merkezi hükümetin taşrada olup bitenler hakkında ipin ucunu kaçırmaya varıncaya kadar kontrolü kaybettiği söylenebilir. Kars taraflarında vuku bulan bir olay bu konuda ikna edici bir kanaate yol açabilmektedir. Mehmed Sabit Paşa'nın Çıldır valiliği sırasında, talebi üzerine Malazgirt Sancağına Mehmed Bey mir-i mirân unvanıyla tayin olunmuştu. Bir müddet sonra Sabit Paşa, Çıldır'daki görevinden alınmış olmasına rağmen o bölgeden ayrılmayıp Pasin ve Micingird kazalarında vakit geçirmiştir. Daha sonra Mehmed Bey'i de yanına alarak Kars'a gitmiştir. O sırada Kars muhafızı Numan Paşa'ydı. Sabit Paşa, yanındaki Mehmed Bey'in Kars muhafızı olduğuna dair bir fermanı halk önünde okutmak suretiyle Numan Paşa'yı görevden azletmiştir. Numan Paşa, okunan fermandan şüphelenmekle birlikte Sabit Paşa'ya karşı durmaktansa Kars'tan ayrılarak, Çıldır'a gitmiş ve durumu Çıldır Valisi Şerif Paşa'ya arz ederek ondan yardım istemiştir. Bunun üzerine durum İstanbul'a bildirilmiştir. Numan Paşa mesele açıklığa kavuşana kadar Çıldır'da bekletilmiştir.¹⁵ Olayın araştırılması ve gerçeğin ortaya çıkarılması için Erzurum Valisi Abdurrahman Paşa görevlendirildi. Araştırma sonunda Sabit Paşa'nın elindeki fermanın sahte olduğu anlaşılmıştır. Sahtekârlığı ortaya çıkınca Sabit Paşa cezalandırılacağını düşünerek Tiflis'e firar etmiştir. Burada da rahat durmayan Sabit Paşa, Tiflis Hanı olan Ereklı'yi görevden alıp yerine başka birisini han olarak atamıştır. Bu arada sahte fermanla Numan Paşa'nın yerine Kars beyi olan Mehmed Bey de resmen Kars muhafızlığına atanmak için devlet nezdinde talepte bulunmuştur. Mehmed Bey'in talebi başlangıçta kabul görememekle birlikte açık bir kapı bırakılmıştır.¹⁶ Nitekim Erzurum Valisi Abdurrahman Paşa'nın ve halkın talebi göz önüne alınarak bir müddet sonra Mehmed Paşa Kars Muhafızlığı görevine getirilmiştir.¹⁷

Ulema sınıfından kişilerin de sahte evrak düzenlediği görülmüştür. İstanbul'da yaşayan Bursa müderrislerinden Hüseyin Hüsnü Efendi, 1803 yılında Şeyhülislamın onayı olmadan bir mülâzemet düzenlemiştir. Rumeli Kazaskeri Şemseddin Paşa'nın oluşturduğu divâna memur olmak için geldiğinde ise elindeki mülâzemetin sahte olduğu anlaşılmıştır. Bu sahtecilik suçu Kazasker Şemseddin Paşa tarafından ihbar edilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda sahte mülâzemeti yapanın Hüseyin Hüsnü olduğu

¹⁴ BOA, *Hatt-ı Hümayûn (HAT)*, Nr: 266/15441, 30 Zilkade 1212 (16 Mayıs 1798).

¹⁵ BOA, *HAT*, Nr: 117/4760, 27 Safer 1216 (9 Temmuz 1801).

¹⁶ BOA, *HAT*, Nr.118/4790, 28 Rebiülahir 1216 (7 Eylül 1801).

¹⁷ BOA, *HAT*, Nr.107/4216, 24 Rebiülahir 1216 (3 Eylül 1801).

anlaşılması ve bunun üzerine kendisi Gelibolu'ya sürgün edilmiştir.¹⁸ Yine ulemeden bazı memurların görev süresi bittiği halde memuriyet hayatına devam etmek için sahteciliğe başvurdukları da görülmüştür. Hamid Sancağı'nın Gölhisar kadılığı görevinden ayrılan Seyyid Abdurrahman, Niksar Kazası davalarına bakmak için bazı belgeler göstermiştir. Fakat elinde bulunan belgelerin sahte olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine elindeki kâğıtlar alınıp, kendisinin Bursa'ya sürgün edilmesine dair ferman çıkarılmıştır.¹⁹

III. Selim'in saltanatının son yıllarında gerçekleşen bir olayda, Van muhafızı Feyzi Paşa firari Emin Paşa'yı yakalayıp idam etmiştir. Bu sırada Emin Paşa'nın kardeşi Derviş Paşa da firaridir. Van halkının da desteğini arkasına alan Derviş Paşa, yanına topladığı adamlarla 1806 yılında Van'a saldırmıştır. Van muhafızı Feyzi Paşa da iç kaleye sığınmak zorunda kalırken bir ulak görevlendirerek Diyarbakır beylerbeyinden yardım istemiştir. Ancak ulak haberi ulaştırana kadar Derviş Paşa, Feyzi Paşa ve iki kardeşini kaleden indirip, idam etmiştir. Aynı zamanda Van muhafızlığının kendisine verildiğini gösteren sahte bir ferman düzenleyip halk arasında okutmuştur. III. Selim, sahte fermanla hareket edip vezirini idam edenlerin cezalandırılmasını istiyordu. Fakat Derviş Paşa'nın elindeki Van Kalesinin muhkem oluşu ve Van halkının ona destek vermesi padişahın bu isteğinin gerçekleşmesini engelliyordu. Üstelik bu tarihte İran'ın bölgeye yönelik saldırgan politikası durumu daha da hassas hâle getirmişti. Merkezî hükümetin çaresiz kaldığı bu meselede Derviş Paşa'nın affedilmesi bile gündeme gelmişti. Yine de böyle bir olayın cezasız kalması kötü niyetli insanları cesaretlendireceği göz önüne alınarak Derviş Paşa idam edilmiştir.²⁰

2. Haksız Kazanç Elde Etmek

Evrak sahteciliğinin önemli sebeplerinden biri haksız kazanç elde etme isteğiydi. Bu amaçla kullanılan evraklar berat, temessük, i'lam, tezkire, mürasele ve defterlerdir. 9 Eylül 1790 tarihli belgeye göre Humbaracı Derviş Paşa'nın sahte beratla gelir elde ettiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine Rumeli valisi aracılığıyla Humbaracı Derviş Paşa'ya bir yazı gönderilerek söz konusu parayı iade etmesi emredilmiştir. Aksi takdirde tuğ ve sancağı elinden alınacak ve ağır bir cezaya çarptırılacaktı.²¹ Aynı yıl bir başka sahtecilik olayı ise Tırnova'da yaşanmıştı. Tırnova'nın Virzel Köyü'ndeki 3.000 akçelik timar Mustafa adlı bir kişinin tasarrufundaydı. Ancak Tırnova halkından Karabüberoğlu Hasan sahte bir temessük düzenleyerek, timarın hâsılatını toplamıştır. Hasan'ın yaptığı sahtecilik ortaya çıkınca mahkeme edilmesi için bölgeye bir mübaşir gönderilmiştir. Mahkemede bu sahtecilik davasının sonuca bağlanamadığı takdirde mübaşir aracılığıyla orduya bildirilmesi emredilmiştir.²²

Bir başka belgede ise, Firuz Paşa merkeze gönderdiği yazıda, senelerce kendisinin kapı kethüdalığında bulunmuş olan Mehmed Sadık Ağa ile aralarında geçmişe ait herhangi bir alacak-verecek meselesi olmadığını belirtmiştir. Buna rağmen Mehmed Sadık Ağa sahte bir temessük

¹⁸ BOA, *Ali Emiri Selim III (AE. SSLM. III)*, Nr: 153/9199, 15 Muharrem 1218 (7 Mayıs 1803).

¹⁹ BOA, *C.ADL.*, Nr: 36/2166, 16 Şaban 1213 (23 Ocak 1799); Aydın ve Keskin, "Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi", s. 206.

²⁰ BOA, *HAT*, Nr: 78/3236, 13 Cemazilevvel 1221 (29 Temmuz 1806).

²¹ BOA, *TS.MA. e*, Nr: 160/39, 29 Zilhicce 1204 (9 Eylül 1790).

²² BOA, *AE. SSLM. III*, Nr: 212/12487, 8 Muharrem 1205 (17 Eylül 1790).

düzenleyerek Ruha gümrüğünde 250 kuruş alacağı kaldığını iddia etmiştir. Borcu ödenene kadar Firuz Paşa'ya ait olan Diyarbakır mallarına el konulmasını istemiştir. Ancak Firuz Paşa ise böyle bir borcun olup olmadığını araştırılmasını ve gerekenin yapılmasını talep ediyordu.²³ Bir başka sahte temessük hazırlayan Seyyid Eyüb'tü. Bu sahte iltizam temessüküyle haksız kazanç elde etmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda belgenin sahte olduğu anlaşılmıştır. Seyyid Eyüb işlediği bu suçtan dolayı Bursa'ya sürgün edilmiş ve hiçbir şekilde buradan hareket etmemesi konusunda Bursa'daki yetkililere emir verilmiştir.²⁴ Bursa'ya sürgün edilen diğer bir kişi ise Yazıcı dükkânında arzuhalcilik yapan Es-Seyyid Ali'ydi. Çünkü, daha fazla kazanç elde etmek için para karşılığında sahte îlâm yazmaya ve mühürlemeye cesaret etmişti.²⁵

1791 yılındaki bir olaya göre; Bursa Alaaddin Bey Camii imamı Hamza Efendi Şeyhülislamın mührünü taklit ederek düzenlediği sahte emirname ile mahallesindeki bir araziye sahip olmak istemiştir. Çıkarmış olduğu emirnameyi kendisiyle işbirliği halinde olan Molla Hüseyin adlı bir medrese talebesiyle Bursa'nın ileri gelenlerine göndermiştir. Emirnamenin sahte olduğu anlaşılınca, onunla işbirliği yapan Molla Hüseyin firar etmiş ve Hamza Efendi yakalanmıştır. Yapılan sorgulamada Hamza Efendi bahsi geçen emirnameyi İstanbul'a gidip bizzat şeyhülislandan aldığını söylese de bunun yalan olduğu anlaşılmıştır. Hamza Efendi'nin yaptığı sahtekârlık cezasız kalmamış ve kendisi Limni Adası'na sürgün edilmiştir.²⁶ Yine başka bir belgede; vârişsiz olarak vefat eden Karaferyeli Necibe Hanım'ın eşyalarına, çiftliklerine ve konağına devlet adına el konulması için kadıya ferman gönderilmiştir. Ancak Kadı Hasan ve işbirliği yaptığı dört şahit birleşerek rüşvet karşılığında sahte bir îlâm düzenlemiştir. İ'lama göre güya Necibe Hanım sağlığında bu malları Serdâr Abdullah adlı birine satmıştır. Fakat çok geçmeden bu îlâmın sahte olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine kadı ve yanındakilerin almış oldukları rüşvete el konulması, haklarında tetkikat yapılması amacıyla şahitlerin İstanbul'a sevki ve Necibe Hanım'ın mal varlığına el konulması emredilmiştir.²⁷

İstanbul'da ve taşrada bazı hilekâr kimseler çeşitli hilelere başvurarak emirler çıkarıp halktan haksız kazanç sağlamışlardır. Bu haksızlığın önüne geçilmesi için buyruhdular çıkarılıp ilgili yerlere gönderilmiştir. Defterdara gönderilen buyruhduya göre, maliye tarafından verilen tezkireler, arzlar ve arzuhallerin kanunlara göre yazılması gerekirken kişilerin isteğine göre yazıldığı tespit edilmiştir. Böylelikle belgeler asıl amacından saptırılmıştır. Bu duruma nizam verilmesi için belgeler hazırlanırken maliye tezkirecilerinin daima nezaret etmesi istenmiştir. Ayrıca tüm belgelerin kalemlere kayıt edilmesi emredilmiştir. Reisülkütuba gönderilen buyruhduya göre ise; vali, mütesellim ve voyvodalar kendilerine hitaben yazılan fermanlara dayanarak mübaşirler tayin etmişlerdir. Bu mübaşirler de *biz ferman ile memur olduk* diyerek halktan yüksek meblağlarda vergiler toplamışlardır. Halkın yaşadığı haksızlığın giderilmesi için bir takım kurallar getirilmiştir. Vezir, mir-i miran, mütesellim, voyvoda ve bostancıbaşıya fermanla açıkça hitap olunmadıkça

²³ BOA, C.ADL., Nr: 88/5294, 1 Cemazilevvel 1220 (28 Temmuz 1805).

²⁴ BOA, A.E.SSLM.III., Nr: 221/12970, 21 Muharrem 1218 (13 Mayıs 1803).

²⁵ BOA, Cevdet Dâhiliye (C.DH.), Nr: 228/11364, 7 Zilhicce 1206 (27 Temmuz 1792).

²⁶ BOA, Cevdet Zabtiye (C.ZB.), Nr: 9/414, 10 Şevval 1205 (12 Haziran 1791); Daşcıoğlu, *Osmanlı'da Sürgün*, s. 101.

²⁷ BOA, Cevdet Maliye (C.ML.), Nr: 62/2805, 19 Rebiülevvel 1215 (10 Ağustos 1800).

yazılan emirde hitaba yer verilmemesi ve yazılan emirlerin de aklâma kayıt edilmesi belirtilmiştir. Defterdara hitaben yazılan diğer bir buyrulduya göre; hilekârlıkların önüne geçmek için evrakta *sahh* ve *pençe* aranması, olsa dahi kalem kisedarlarına danışılmadan işlem yapılmaması gerektiği emredilmiştir.²⁸ Diğer buyruluda ise zeamet ve timar konularında yapılan sahte belgelere dikkat çekilerek gerekli önlemlerin alınması istenmiştir.²⁹

Önlem alınması gereken resmi evraklardan diğerleri ise hüccet ve i'lâmlardı. Hüccet ve i'lâmların aklâma kayıtları hususunda verilen bir nizamın suretine göre sahte hüccet ve i'lâmlarla haksız kazanç elde edildiği ortaya çıkmıştı. Buna göre; bazı esnaf ve evkaf mütevellileri sahte hüccet ve i'lâm düzenleyip bir şekilde bunu kalemlere kaydettirmişlerdi. Hatta müfettiş ve kadılardan aldıkları i'lâm ve hüccetleri senet olarak kullanıp, halktan para talep etmişlerdir. Bu durumdan dolayı halkta huzursuzluk baş gösterdi. Nizamın yeniden sağlanması için sahte hüccet ve i'lâmların aklâma kaydının engellenmesi gerekiyordu. Bizzat sadrazam tarafından aklâmdaki hüccet ve i'lâmların incelenmesi emri verilmiştir. İstanbul Kadısı, Haremeyn Müfettişi, evkaf müfettişleri ve taşradaki müfettiş vekilleri tarafından hazırlanmış olan yollu veya yolsuz senet değeri taşıyabilecek hüccet ve i'lâmların aklâma kaydolmadan önce Babıâli'den onay alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca iki pençe ve iki sahh çekilmedikçe aklâma kayıt olunmaması emredilmiştir.³⁰ Ancak alınan önlemlere rağmen evrak sahtecilik suçu ile ilgili hadiseler devam etmiştir. Sahte tezkireler düzenleyerek gelir elde eden İbrahim adlı bir kişi *tomruğa konulma* cezasına çarptırılmıştır.³¹

Tersane-i Amire tarafından menzil tezkiresiyle Akdeniz'e gönderilen kalyon çavuşlarına ve diğer memurlara boğazdan çıkarken menzil kayığı verilmesi adettendi. Ancak bazı memurlar kayığı kabul etmeyip kayık yerine para almayı tercih ediyorlardı. Bu durumdan yararlanmak isteyen bazı memurlar daha evvel kullanılmış olan menzil tezkirelerini saklayıp, sanki bir yere memur olunmuş gibi *filan yere gidiyorum* diyerek her bir adadan para alabiliyorlardı. Benzer bir olayda Sakız Adası halkı yalnız bir yılda menzil kayığı meselesinden dolayı yüklü bir miktarda zarara uğradıklarını ihbar etmiştir. Menzil kayığı meselesi daha önceki dönemlerde de sorun olduğu için bu meseleyi çözüme kavuşturmak üzere ferman çıkarıldığı bilinmektedir. Fermanda, Akdeniz tarafına gönderilen memurlara Tersane-i Amire'nin belirlediği miktardan fazla menzil akçası verilmemesi bildirilmiştir. Ada halkını korumak adına zaman zaman Kaptanpaşa da buyrulduklar göndermiştir. Belirli olan menzil akçasından fazlasının alınmaması ve sahte tezkire kullanılmasının önüne geçmek için bazı önlemler alınmıştır. Bunlar; görevli memurun elinde olan menzil tezkiresini vardığı yerlerde yetkililere göstermesi ve belirlenmiş menzil akçasından fazlasının kendine verilmediğini menzil tezkiresinin arkasına işaret etmesiydi. Ayrıca memurun da İstanbul'a döndüğünde arkasına işaret konulmuş menzil tezkiresini Divânihâne-i Amireye teslim etmesi gerekmekteydi. Bu bahsedilen önlemlere uymayan olursa bu kişilerin isim ve resimlerinin Divânihâne-i Amire'ye gönderilmesi istenmiştir. Bu

²⁸ BOA, C.ML., Nr: 64/2926, 29 Rebiülahir 1211 (1 Kasım 1796); Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, Seydi Vakkas Toprak (haz.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 446-447.

²⁹ Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, s. 443-449.

³⁰ Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, s. 472-473.

³¹ BOA, C.ZB., Nr: 9/405, 21 Rebiülahir 1215 (11 Eylül 1800).

şartların aynen uygulanması ve korunması için Donanma Başbuğu Abdülkadir Bey'in de bu şartlara uyması gerektiği bildirilmiştir.³²

Haksız kazanç elde etmek için yapılan başka bir sahtecilik olayı ise 27 Ağustos 1802'de yaşanmıştır. Hacı İbrahim Efendi gönderdiği yazıda eski Karaferye Naibi Ahmet Salim Efendi'nin sahte bir mürasele düzenlediğini ihbar etmiştir. Müraselenin içeriğinde vilayet işlerinde çalıştırılmak üzere 200 sekban istendiği yazmaktadır. Hacı İbrahim Efendi, müraselenin sahte olmasına binaen halktan ulufe toplanmak istenilirse itibar edilmemesini ve voyvodaya bildirilmesini istemiştir. Bahsi geçen bu mürasele Bölükbaşı Topal Musa adına yapılmıştır. O sıralarda Topal Musa da eşkıya üzerine görevdedir. Döndüğünde bu mürasele eline geçmiştir. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Topal Musa, Karaferye'ye giderek bahsi geçen müraseleyi göstermiş ve 200 askerin aylık on ikişer kuruştan ulufelerini tahsil etmek talebinde bulunmuştur. Karaferye mahkemesi ulufe dağıtımının kaydedildiği tevzi defterlerine bakılmasına hükmetmiştir. Yapılan incelemede müraselenin sahte olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine müraselenin bölükbaşının elinden alınması ve tekrar böyle bir şey yaşanırsa kesinlikle para verilmemesi bildirilmiştir.³³

Seferlerin uzaması dolayısıyla asker için iâşe, yol masrafı ve teçhizat vesilesiyle kazalardan vergiler toplanmaktaydı. Bazı zalim yetkililer bu durumu fırsata çevirerek senede birkaç defaya mahsus ne olduğu bilinmeyen konular için sahte defterler tertip etmişlerdir. Kadı ve naipler de bu kişilerle ittifak etmişlerdir. Kadılar *harc-ı imza ve defter akçesi* namıyla, voyvodalar *mukataa zararı* diyerek, ayanlar *ayaniyye* ismiyle, iş erleri ve kocabaşılar dahi birer bahaneyle halktan haksız kazanç elde etmişlerdir. Yapılan bu sahte defterlerle alınan vergilerin ortadan kaldırılması ve tekrar yaşanmaması için her kazanın tevziyatını senede iki defaya mahsus olmak üzere belirlemişlerdir. Tekrarı yaşandığı takdirde defteri imzalayan kadı ve tevzi eden ayan ve iş erlerinden zarar tahsil olunduktan sonra başkalarına ibret olması açısından cezalandırılmaları emredilmiştir.³⁴ Sahte defter tertip edenlerden biri de Rumeli Valisi Seyyid Ali Paşa'ydı. Bu yolla halktan haksız yere vergiler toplamıştır. Ancak yaptığı sahtekârlığın bedelini canıyla ödemiştir.³⁵

3. İftira Atmak

Sahte evrak düzenlemedeki sebeplerden birisi de görevini iyi bir şekilde yerine getiren görevlilere iftira atmaktır. Örneğin; İlbasan Sancağı Alaybeyi Yusuf'un azlini gerektirecek bir durum yokken, Ahmed isimli bir kişi halkın Yusuf Bey'den memnun olmadığını öne sürerek sancağın başka birine verilmesi için sahte bir mahzar düzenlemiştir. Eski Rumeli Valisi Seyyid Hasan Bey tarafından gönderilen yazıda da Ahmed'in daha önceleri sancaktan kovulduğu ve halk tarafından sevilmediğinden bahsedilmekteydi. Halk da Yusuf Bey'den memnun olduğunu gönderdikleri mahzarlar ile bildiriyorlardı. Bunun yanında mahkemede sancak halkından seçilen birkaç kişiden bu mesele dinlendi. Onlar da Yusuf Bey'den memnun olduklarını bildirdiler.

³² BOA, AE. SSLM. III, Nr: 311/18118, 11 Cemazilahir 1213 (20 Kasım 1798).

³³ BOA, C.ML., Nr: 462/18769, 27 Rebiülahir 1217 (27 Ağustos 1802).

³⁴ Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, s. 349-351.

³⁵ Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, s. 793-794.

Netice itibariyle Yusuf Bey'in alaybeylik görevine devam etmesine karar verildi.³⁶

İftira atılan diğer bir devlet yöneticisi ise Murtazaabad kasabasından Katıpzade Seyyid Mehmed idi. Bu kişinin ayanlık iddiasıyla çeşitli zalimlik ve kötülüğe cesaret etmiş olduğu iddia ediliyordu. Bu nedenle kendisine ayanlık işlerine karışmaması karşılığında bir miktar para verildiği ve Mehmed'in bu parayı kabul ettiği öne sürülmektedir. Hatta kaza merkezine bu konuyla ilgili i'âm ve hüccet dahi gönderilmişti. Bunun üzerine Seyyid Mehmed ve kaza halkı mahkemeye gelmiştir. Seyyid Mehmed kimseye eziyet etmediğini, eğer kendisinden rahatsız olanlar varsa mahkemeye müracaat etmelerini istemiştir. Yine kaza işlerine müdahale etmediğini, böyle bir hüccet ve i'âmdan haberi olmadığını ve kaza halkının kendisinden memnun olduğunu söylemiştir. Halkı gerçekte rahatsız edenlerin Hacıbekiroğlu ve arkadaşları olduğunu iddia etmiştir. Kazanın eski yöneticisi Halil Efendi vefat edince, bu kimseler Halil Efendi'nin tatbik mührünü zorla alıp bahsedilen i'âm ve hüccetleri düzenlemişlerdir. Murtazaabad ve Şorba Kadıları tarafından gönderilen i'âmlarda Seyyid Mehmed'in iftiraya uğradığı görülmüştür.³⁷ Ancak devlet görevlilerini istemeyen kişiler onları yıpratmak ve görevinden aldırarak adına halkı bahane ederek, bir takım sahte belge yapma işlerine devam etmeyi sürdürmüşlerdir. Bolu Sancağı Voyvodası Osman Ağa'dan halk memnun olduğu halde Akpınar İmamı Molla İbrahim İstanbul'a giderek Osman Ağa hakkında şikâyetle bulunmuştur. Bunun üzerine halk Osman Ağa'dan memnun olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle Molla İbrahim İstanbul'da yüz bulamayıp üzülmüş, ancak kötülüklerine devam etmiştir. Osman Ağa'nın tatbik mührünü gizlice taklit etmiştir. Bununla birlikte birkaç tane sahte mühür dahi elde etmiştir. Bu mühürlerle Osman Ağa'nın Çalızade tarafgirliği yaptığını bildiren beş mühürlü bir mektup düzenlemiştir. Ancak ele geçirilen mektuplardaki mühürler tetkik edilmiş ve mektupların sahte olduğu ortaya çıkmıştır. Molla İbrahim'in iki seneden beri bu gibi çirkin işler peşinde olduğu da göz önüne alınarak Limni Adası'na sürgün edilmiştir.³⁸

Sahtecilik yapmanın yöntemlerinden bir diğeri ise sahte mühür yapmak veya gerçek bir mührün kopyasını çıkarmak şeklindeydi. Örneğin; Mehmed Emin Efendi'nin yazdığı iddia edilen sahte bir mektup Esma Sultan Kethüdası Ömer Ağa'ya gönderilmiştir. Bunun üzerine Mehmed Emin Efendi böyle bir şey yapmadığından bahsederek, kendini savunmuştur. Mektubu gönderen kişinin Voyvoda Hacı Yusuf olduğunu ileri sürmüştür. Bu kişinin elinde 120 tane sahte mühür olduğunu ve kendisinin de mührünün bir kopyasını kullanarak bu mektubu gönderdiğini beyan etmiştir. Sahte mühür gördüğünde adamdan soğuduğunu, onun bir hilekâr olduğunu, gece gündüz ne kötülük yapsam diye düşünen fena bir kimse olduğundan bahsetmiştir. Kadı efendiye rüşvet aldığı konusunda iftira attığını, kadının da mektuptan haberi olmadığını, aralarında akçe muhabbetinin kesinlikle geçmediğini belirtmiştir. Meselenin acilen açıklığa kavuşturulmasını rica etmiştir.³⁹ Ancak konunun açıklığa kavuşup kavuşmadığı kayıtlara yansımamıştır.

³⁶ BOA, *Cevdet Tımar (C.TZ.)*, Nr: 48/2356, 7 Receb 1214 (5 Aralık 1799).

³⁷ BOA, *C.DH.*, Nr: 263/13147, 15 Şaban 1214 (12 Ocak 1800).

³⁸ BOA, *C.DH.*, Nr: 255/12710, 27 Ramazan 1215 (11 Şubat 1801).

³⁹ BOA, *TS.MA.e*, Nr: 109/5, 21 Rebiülevvel 1222 (29 Mayıs 1807).

Bazı sahtekârların yapmış olduğu suçu kabullenmeyip, gerçek olan belgelerin sahte olduğunu ileri sürerek başkalarına iftira attığı da görülmüştür. Örneğin; Sarraf İspirdaki mührüyle yazılmış mektuplar ile ilgili incelemeler başlatılmıştır. Sarraf mektuptaki mührün kendine ait olduğunu kabul etmiş ancak böyle bir mektup yazıldığından haberi olmadığını söylemiştir. Bu durumun kapı kethüdasının iftirası olduğunu ileri sürmüştür. Tekrardan kendisine kapı kethüdasında mühürlü boş bir kâğıdı olup olmadığı sorulduğunda, olmadığını ancak başka bir kâğıtta olan mührünün bu kâğıtlara aksedilmiş olabileceğini söylemiştir. Başka bir iddiası ise daha önce kapı kethüdası ile yapmış oldukları temessükât tahrirleri esnasında kapı kethüdasının kendisinin meşguliyetinden yararlanarak mührünü gizlice boş bir kâğıda basıp daha sonra bu kâğıdın içini doldurmuş olabileceğidir. Hatta sarraf, *ben yazmış olsam niçin Türkçe yazayım, Rumca yazıp diğer işlerim için Mısır'a gönderdiğim adamımla gönderebilirdim*, demiştir. Yazılan mektupların hepsinin farklı kişiler tarafından yazılmış olabileceğini söylemiştir. Adamın söylediklerinin doğru olabileceği ihtimaline istinaden merkezden beklenen haber gelene kadar cezası ertelenmiştir. Gelen cevaba göre sarrafın savunması kabul görmemiş ve III. Selim tarafından öldürülmesi emri verilmiştir.⁴⁰ Aslında merkezden gelen cevaba göre evrakta sahtecilik bulunmamaktadır. Ancak sarraf savunmasında mektupların sahte olduğunu, mührünün çalınarak mektupların hazırlandığını ve kendisine iftira atıldığını iddia etmiştir.

4. Diğer Sebepler (Kavgâ Çıkarmak, Diplomatik Evrak, Resmi Yazıya Sahte Cevap Vermek ve Miras Davası)

Mühür kazıma yöntemini kullanarak asılsız mektuplarla kişilerin arasına nifak sokulmaya çalışılmıştır. Belgeye göre; Şerif Abdullah tarafından gönderilen bir yazıyla İstanbul'a gönderilen Mekke'li Neccab Yahya İstanbul'da ikamet etmeye başlamıştır. Ancak Mekke Şerifi Galip bu kişinin iadesini istemektedir. Neccab Yahya, Şerif Abdullah'ın mührüyle Şerif Galip'e sahte mektuplar göndererek, bu kişilerin aralarını bozmak istemiştir. Mektupları Şerif Abdullah adına Şam'da kazıdığı mühürle mühürlemiştir. Bu kişinin İstanbul'da tutulmayıp münasip bir gemi ile gönderilmesi, ancak böyle bir adama yol harçlığının verilmesi dahi uygun görülmemiştir.⁴¹ Mühür kazıma yöntemiyle yapılan sahteciliğin başka örnekleri de vardır. Hilekârlığı ile bilinen Adana Valisi ve arkadaşları Livane'de Üstat Ömer adında bir adama ümeranın ve diğer devlet görevlilerinin mühürlerinin aynısı olmak suretiyle bakırdan birer mühür kazıtmıştır. Bu mühürleri basarak hazırladıkları arz ve mahzarları devlet mercilerine göndermişlerdir. Belgedeki ifadeye bakılırsa bahsi geçen mühürler ele geçirilememiştir. Bu nedenle söz konusu olaydakine benzer şekilde arz ve mahzarlara basılabileceğine işaret edilerek dikkatli olunması hususunda ilgililer uyarılmıştır.⁴²

Çok olmamakla birlikte diplomatik evraklarda sahtecilik yapıldığı da görülmektedir. 14 Haziran 1798 tarihli bu belgede, Osmanlı'nın Paris elçisi Ali Efendi'ye İtalya'dan gelen bir yazıdan söz edilmektedir. Bahsi geçen yazının Ali Efendi tarafından Fransız yetkililere sunulması amacıyla geldiği iddia ediliyordu. Güya Ali Efendi, bu yazıda Venedik arazisinden iken Nemçe'ye geçmiş olan yerlerin geri alınacağını Fransa'ya bildirmekte, hatta bu

⁴⁰ BOA, HAT, Nr: 273/16089, 29 Zilhicce 1204 (9 Eylül 1790).

⁴¹ BOA, HAT, Nr: 207/10962, 29 Zilhicce 1205 (29 Ağustos 1791).

⁴² BOA, HAT, Nr: 83/3424, 29 Zilhicce 1215 (13 Mayıs 1801)

durumdan hoşnut olduğunu göstermek isteyen Venedik'in de Ali Efendi'ye özel teşekkürlerini sunduğu belirtilmektedir. Ancak üslubu ve görüntüsü itibarıyla bahsedilen yazı Osmanlı geleneklerine aykırıdır. Nitekim bilirkişiler tarafından yapılan inceleme sonucunda söz konusu yazının Osmanlı vekillerinin kullandığı yazı üslubunu taşımadığı, dolayısıyla evrakın sahte olduğu anlaşılmıştır. Öte yandan daha önceleri Paris'ten bu çeşit üsluba sahip bir belge gelmediği de göz önünde bulundurulmuştur. Yazının diplomatik incelemesi, bu işin *Françelünün düzmesi* olduğunu göstermiştir.⁴³ Anlaşıldığı kadarıyla evrak sahteciliğinin uluslararası bir boyutu da vardır.

Karşımıza çıkan başka bir olay ise ele geçen evrakı kötüye kullanmaktır. Rumeli Valisi Mehmed Emin, 10 Mart 1798 tarihinde kapuçukadarına bir yazı göndermiştir. Yazıya göre; daha önceleri Niş Mütesellimi Hafız Ağa aracılığıyla gizlice Vidin halkına gönderilen bir suret Paspanoğlu denen bir kimsenin eline geçmişti. Paspanoğlu bu surete uydurma cevap vererek Çirmen Mutasarrıfı Silâhtar Hüseyin Paşa aracılığıyla merkeze arz etmiştir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda surete verilen cevabın sahte olduğu anlaşılmıştır. Paspanoğlu'na neden bu işe kalkıştığı sorulduğunda korktuğu için yaptığını belirtmiştir.⁴⁴

III. Selim döneminde bürokraside resmi evraklardaki sahteciliğin artması ve mahkemelere güvenin sarsılması üzerine bazı tedbirler alınmıştır. İlk olarak miras davalarına sahte hüccetle müdahale edilmesinden dolayı kadılar uyarılmıştır.⁴⁵ Ancak sahteciliğin ileri boyutlara ulaşması tedbirleri de daha sertleştirmiştir. Bu tedbirler neticesinde evrakta sahteciliği önleyemedikleri için şeyhülislamın da görevlerinden alındığı görülmüştü. Hatta daha sonra atanan şeyhülislama suçları önleyememesi durumunda kendisinin de selefleri gibi görevden alınacağı uyarısı yapılmıştır.⁴⁶

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren çeşitli sebeplerle evrak sahteciliğine başvurulduğu görülebilmektedir. III. Selim döneminde sahte belgelerle işlemler yapıldığı arşiv kayıtlarına ve vekayinamelere yansımıştır. Ferman, berat, i'lâm, tezkire, hüccet, temessük, mürâsele, mülâzemet, mektup ve defter gibi her çeşit belgede evrak sahteciliği örneklerine rastlanmaktadır. Sahte belge hazırlamasında kullanılan bazı yöntemler bulunmaktadır. Bunlar sahte mühür kazdırma, belge üzerinde oynama yapma, yetkili kişilerden rüşvet karşılığında belge alma ve yalancı şahit göstermedir. Bu gibi örnekler daha da çoğaltılabilir.

Evrak sahteciliği haksız kazanç elde etmek, makam-mevki edinmek veya birine iftira atmak maksatlı olabilir. III. Selim zamanı (1789-1807) Osmanlı Devlet ve toplum hayatında sıkıntılı ve düzensizliklerin çokça yaşandığı bir dönem olmakla, sözünü ettiğimiz sahteciliklerin de örneklerinin fazla görüldüğü bir dönemdir. Devlet otoritesi boşluklarının fazlaca hissedildiği bu dönemde halkın kimi zaman bu gibi sahtecilik yapanların yanında yer almak zorunda kaldığını söylemeliyiz. Belki de bu yüzden sahtecilik olaylarından en

⁴³ BOA, HAT, Nr: 228/12722, 29 Zilhicce 1212 (14 Haziran 1798).

⁴⁴ BOA, HAT, Nr: 52/2450, 22 Ramazan 1212 (10 Mart 1798).

⁴⁵ BOA, AE, SSLM, III, Nr: 289/16814, 20 Safer 1219 (20 Mayıs 1805). Bu emir İzvornik sancağına bağlı Memlehâ-yı Bâlâ mahkemesine gönderilmiştir.

⁴⁶ Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, s. 785-786.

çok zarar gören yine halk olmuştur. Bir yandan adli takibe uğrayan sahtekârların baskısı diğer taraftan devletin kanunları uygulamak için verdiği emirlerin uygulanışı halkı iki arada bir derede bırakabilmiştir. Sahte belgelerle yüksek oranda vergiler toplanarak halkın zarara uğratıldığı da hatırlanmalıdır.

III. Selim döneminde evrakta sahteciliğe başvuran kişilerin genellikle devlet memuru olması dikkat çekmektedir. Bunlar arasında üst düzey askeri sınıf mensupları da vardır. Vali, sancakbeyi, kadı, naip, müderrisler arasında böyleleri çıkabilmiştir. Kâtip ve imam gibi daha alt kademedeki *devletlüler* arasında da evrak sahteciliğine tevessül edenler görülmektedir. Nispeten az sayıda halktan kişiler de evrak sahteciliği yapmaktadır. Yüksek rütbeli devlet görevlilerinin ve memur takımının sahteciliğe başvurmasında uhdelerindeki devlet gücünü kullanabilme kabiliyetleri etkili olsa gerektir

Evrak sahteciliklerini önlemek adına devletin daha evvelden getirmiş olduğu sahh ve pençe uygulaması bu dönemde de etkin olarak kullanılmıştır. Yine yetkili makamların çok dikkatli olması konusunda uyarılar yapılmıştır. Sahte yola başvuran kişilere işlediği suçun büyüklüğüne göre belli başlı cezalar uygulanmıştır. Sürgün, kalebend, idam edilme, tomruğa konulma bunlar arasındadır. Bu çalışmada ele aldığımız dönemde karşımıza en çok sürgün edilme cezası çıkmaktadır. Sürgün edilenlerden, üçü Bursa'ya, ikisi Limni Adasına ve biri Gelibolu'ya gönderilmiştir. Verilen cezalar işlenen sahtecilik suçlarını ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Bu tedbirlerde daha da ileri gidilerek, kendi kurumlarının bünyesinde evrak sahteciliği suçunu önleyemeyen şeyhülislamın azledildiği görülmüştür. Netice itibarıyla alınan tedbirlerin yetersiz kaldığı III. Selim'den sonraki dönemlere ait arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Kaynakça

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Selim III (AE. SSLM. III), Nr: 351/20161, 311/18118, 153/9199, 289/16814, 212/12487, 221/12970.

Cevdet Adliye (C.ADL), Nr: 3/197, 36/2166, 88/5294.

Cevdet Dâhiliye (C.DH), Nr: 228/11364, 263/13147, 255/12710.

Cevdet Maliye (C.ML), Nr: 64/2926, 62/2805, 462/18769.

Cevdet Tımar (C.TZ), Nr: 48/2356.

Cevdet Zabtiye (C.ZB), Nr: 9/405, 9/414.

Hatt-ı Hümayûn (HAT), Nr: 273/16089, 228/12722, 52/2450, 118/4790, 78/3236, 207/10962, 83/3424, 117/4760, 266/15441, 107/4216.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı, (TS. MA. e), Nr: 160/39, 169/19, 109/5.

2. Kitap ve Makaleler

- Abbürrahim b. Ömer el-Cevberî, *Şarlattanların Sırları(el-Muhtâr fi Keşfi'l-Esrâr)*, Hüseyin Kaya (çev.), Ocak Yayınları, İstanbul 2006.
- AYDIN, Bilgin ve İshak Keskin, “Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXXI, İstanbul 2008, ss. 197-228.
- DAŞCIOĞLU, Kemal, *Osmanlı'da Sürgün*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.
- Halil Nuri Bey, *Nuri Tarihi*, Seydi Vakkas Toprak (haz.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- IMBER, Colin, “Osmanlı Hanedan Efsanesi”, *Söğüt'ten İstanbul'a; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, ss. 243-270.
- KETİZMEN, Abbas, *Sahtecilik ve Tahriyata Karşı Geliştirilmiş Kıymetli Kâğıt ve Belgelerin Tasarım – Teknolojik Özellikleri, Örnek Bir Resmi Belge Tasarımı Önerisi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “Sultan Baybars'a İsnâd Edilen Bir Vakfiye”, *Vakıflar Dergisi*, S. V, Ankara 1962, ss. 1-8.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Feridun Ahmed Bey”, *Türkiye Dyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 12, İstanbul 1995, ss. 396-397.
- TAŞKESENLİOĞLU, M. Yasin, “Osmanlı Diplomatığında Mühür ve Bir Vaka Olarak Sahte Mühür Kullanımı”, *History Studies*, C. 9, Samsun 2017, ss. 183-202.
- YINANÇ, M. Halil, “Feridun Bey Münşeati”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, C. XI-XIII, S. 62-77, İstanbul 1336-1339, ss. 161-169.
- YINANÇ, M. Halil, “Feridun Bey Münşeati”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, C. XIV, S. 2, İstanbul 1340, ss. 217-226.
- YINANÇ, M. Halil, “Feridun Bey Münşeati”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, C. XIV, S. 1, İstanbul 1340, ss. 37-46.

ANNELERDEKİ TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI DÜZEYİ İLE DİJİTAL
EBEVEYNLİK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
AN INVESTIGATION INTO THE RELATIONSHIP BETWEEN TECHNOLOGY
ADDICTION LEVEL OF MOTHERS AND DIGITAL PARENTALITY LEVEL

Zühtiye Nur YAZICI

Doktorant, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Ana Bilim Dalı
PhD Candidate, Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of Guidance
and Psychological Counseling

zuhtiyeyazici@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5600-0507

Elif Nur ÖZCAN

Psikolojik Danışman, Yavuz Selim İlkokulu, Çorum
Psychological Counselor, Yavuz Selim Primary School, Çorum

elifozcnn.19@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8721-4199

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021 Samsun
E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi (Research Article)
Geliş Tarihi-Received Date : 02.02.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 31.05.2021
Sayfa-Pages : 15 – 28

 : 10.51533/insanbilimleri.908582

This article was checked by iThenticate®

Atf – Citation: YAZICI, Zühtiye Nur – ÖZCAN, Elif Nur, “Annelerdeki Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Dijital Ebeveynlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 2/1, Haziran /June 2021, ss. 15 – 28.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan Bilimleri Dergisi
Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021
ss. 15 – 28

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ANNELERDEKİ TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI DÜZEYİ İLE DİJİTAL EBEVEYNLIK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ *AN INVESTIGATION INTO THE RELATIONSHIP BETWEEN TECHNOLOGY ADDICTION LEVEL OF MOTHERS AND DIGITAL PARENTALITY LEVEL*

Zühtüye Nur YAZICI – Elif Nur ÖZCAN

Öz

Bu araştırmanın amacı annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik tutumu arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını belirlemektir. Bu amaç kapsamında 150 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada kullanılacak verileri toplamak için Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ) ve Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği (DETÖ) kullanılmıştır. Elde edilen verileri analiz etmek için SPSS 22 programı kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi, sosyal ağ bağımlılığı düzeyi, anlık mesajlaşma düzeyi, web sitelerine bağımlılık düzeyi, çevrim içi oyun bağımlılık düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Fakat annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile eğitim düzeyi arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Son olarak elde edilen bulgular doğrultusunda çalışmaya ve gelecek araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik, Anne Eğitim düzeyi, Dijital ebeveynlik, Tarama modeli.

Abstract

This study aims to determine whether there is a significant relationship between mothers' technology addiction level and digital parenting attitude. Within the scope of this purpose, 150 mothers constituted the sample of the study. Technology Addiction Scale (PBS) and Digital Parenting Attitude Scale (EDS) were used to collect data to be used in the study. According to the findings obtained from the study, it was observed that there was a significant relationship between the mothers' level of technology addiction, social network addiction, instant messaging level, website addiction level, online game addiction level, and digital parenting levels. However, there was no statistically significant difference between the technology addiction level and the education level of mothers. Finally, suggestions for the study and future research were included in line with the findings obtained.

Keywords: Parenthood, Mother, Education level, Digital parenting, Screening model.

Giriş

Teknoloji, insan yaşamında büyük kolaylıklar sağlayan araçların yapılması için gerekli bilgileri sağlayan bilim dalı olarak adlandırılabilir. Özellikle son yirmi yıla bakıldığında teknolojinin insan yaşamına yoğun olarak nüfuz ettiği görülmektedir. Neredeyse her alanda kullanılan günlük araç gereçler teknoloji sayesinde oluşmakta ve kullanılmaktadır. Teknoloji ile birlikte insan yaşamında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler meydana gelmeye de devam edecektir.

Teknolojinin gelişmesi bireylerin yaşamlarında olumlu etkiler meydana getirmektedir. Teknolojinin yaşamı kolaylaştırmak; alışveriş, eğlence ve bilgi edinme gibi gereksinimleri karşılamak şeklinde pek çok olumlu etkisi bulunmaktadır.¹ Ancak bu gelişme bireylerin yaşamlarında her zaman olumlu değişiklikler meydana getirmeyebilir. Burada önemli olan nokta bireyin hayatına teknolojiyi ne denli aldığı ve teknolojiyi hayatında ne kadar ön plana çıkardığıdır. Teknolojinin yarattığı bu olumsuz durumlara pek çok örnek verilebilir. Teknolojiyi bir silah aleti geliştirmek için kullanmak, teknoloji atıklarının çevreye zarar vermesi, gürültü kirliliği veya teknolojinin sağlığa verdiği zararlar şeklinde örnekler çoğaltılabilir. Bu araştırmanın kapsamından bakıldığında ise teknolojinin yarattığı olumsuz durumlardan birisi de kontrolsüz kullanım sonucu insanların teknoloji bağımlısı bireylere dönüşmesidir. Teknoloji bağımlılığı, bireylerin yaşantılarını, dünyaya bakış açısını ve değerlerini değiştirmektedir.

Dünya geneline bakıldığında bilgisayar kullanımının ve internet ağına erişimin yaygınlaşması ile teknolojik araç-gereç ve ortamların bireylerde bağımlılık durumuna yol açtığı, farklı düzey ve türlerde davranış bozukluklarına sebep olduğu belirlenmiştir.² Bunlardan birisi olan teknoloji bağımlılığı, bireyin sosyal ilişkilerinin azalması veya nadir de olsa tamamen kopmasına; bireyde toplum hayatına adapte olamama, aileden uzaklaşma gibi pek çok istenmeyen olumsuz duruma sebep olabilmektedir.^{3 4} Bağımlılıkla ilgili yapılan başka bir araştırmada ise bağımlılık durumunun bireylerde pek çok olumsuz etkiye neden olduğu belirlenmiştir.⁵ Bu olumsuz etkilere; agresif davranışlar, kişilikte meydana gelen değişimler, şiddet eğilimleri, dikkat eksikliği, duygularda azalma, fiziki ve psikomotor gelişimde aksaklıklar, fiziki sağlık problemleri, öğrenme problemleri, görme bozuklukları, okul derslerindeki başarının düşmesi, sosyal ilişkilerde bozulma, kaygının artması gibi birçok fiziksel ve psikolojik problemler örnek olarak verilebilmektedir.

¹ Aytekin İşman, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, PegemA Yayıncılık, Ankara 2011, s. 40-56.

² Aysel Arslan, "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 4/7, 2020, s. 28.

³ Janet Morahan-Martin and P. Schumacher, "Incidence and Correlates of Pathological Internet Use Among College Students", *Computers in Human Behavior*, 16, 2000, s. 15.

⁴ Keith W. Beard, "Internet Addiction: A Review of Current Assessment Techniques and Potential Questions", *Cyberpsychol Behav*, 8/1, 2005, s.9.

⁵ Tuncay Ayas, Mehmet Barış, Horzum ve Özlem Çakır, "Üniversite Öğrencilerinin İnternet ve Oyun Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44/2, 2011, s. 98.

Görüldüğü üzere teknoloji bağımlılığı kavramı insan yaşamını fiziksel, sosyal ve duygusal açıdan etkileyebilmektedir.⁶

Teknoloji bağımlılığının Türkiye’de günden güne arttığı yapılan araştırmalar ile ortaya konulmaktadır.^{7 8} TÜİK’ ten alınan verilere göre 2019 yılında bilgisayar ve İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %81.8 iken, kadınlarda %68.9 oranında olduğu belirlenmiştir.⁹ Bu oranlar yine TÜİK verilerine göre 2020 yılında sırasıyla %84.7 ve %73.3 şeklinde belirlenmiştir.¹⁰ Yalnızca bir yıl arasındaki farka bakıldığında bile oranlardaki değişim göze çarpmaktadır.

Teknoloji bağımlılığı hem erkek hem kadınları etkileyebilen bir kavramdır. Araştırma kapsamında kadınlarda görülen teknoloji bağımlılığının yine kadınların yaşam rollerinden olan annelik rolüne etkisini incelemek amaçlanmaktadır. Kadınların yaşamda yine erkeklerde de olduğu gibi pek çok yaşam rolü bulunmaktadır. Bu yaşam rolleri özellikle kadınların sosyal dünya içerisinde duygu ve davranışlarına etki etmekte ve onlardan etkilenmektedir. Kadınlar sosyal dünya içerisinde iş yaşamında mesleğinin gerektirdiği rolleri icra ederken aile yaşamında eş, abla, kardeş veya anne gibi rollerin verdiği sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu rollerin çoğaltılması mümkündür. Ancak araştırmanın kapsamı gereği ön planda tutulan rol çoğu kadının yaşamını kapsayan annelik rolüdür.

Kadınların yaratılışları gereği yaşamda karşılaştıkları annelik rolü, her kadında farklı süreçler şeklinde ilerleyebilmektedir. Kimi anne bu süreçte çabuk uyum sağlarken kimi anne bu süreçte zorlanabilmektedir. Kısacası bu süreç her anneyi farklı şekilde etkileyebilmektedir. Annelik rolü anne üzerinde olduğu gibi çocuk üzerinde de büyük öneme ve etkiye sahiptir. Bu etkilere bakıldığında çocuğun yetiştirilme tarzı, eğitimi, hayat görüşünün şekillenmesi gibi durumlarda annelik rolünün etkisi göz ardı edilmemelidir. Annelik rolünün çocuğun gelişimine olan katkısının ne derece fazla olduğu yapılan önceki araştırmalarda da görülmektedir.^{11 12} Örneğin; John Heinrick ve Pestalozzi’ye göre, anneler çocuk için en iyi eğitimcilerdir. Anne ve çocuk arasında kurulan sevgiye dayalı olan bu ilişki içerisinde, çocuğu eğiten anne, beraberinde bu eğitim ve ilişki yoluyla kendini de eğitmektedir.¹³ Turner ve

⁶ Kimberly Sue Young, *Internet addiction: symptoms, evaluation and treatment*. In L. Van de Creek, & X. Jackson, *Innovations in clinical practice: a source book*, FL: Professional Resource Press, Sarasota 1999, s. 21.

⁷ Ömer Gökel, “Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri”, *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2/1, 2020, s. 45.

⁸ Gizem Akcan ve Burak Öge, “Genç Bireylerde Teknoloji Bağımlılığının Yordayıcılarının İncelenmesi”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1, 2020, s. 4.

⁹ “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”, TÜİK, 2019, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574) (16.02.2020)

¹⁰ “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”, TÜİK, 2020, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679) (16.02.2021).

¹¹ Osman Basit, *Çocuktan Anneye Yaklaşımıyla Uygulanan İletişim Eğitiminin Anne Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2017, s.19.

¹² Arzu Özyürek, İsa Özkan, Zuhul Begde ve N. Ferah Yavuz, “Çocuğu İlkokula Devam Eden Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Görüş ve Tutumları Arasındaki İlişki”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39/1, 2019, s. 326.

¹³ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Epsilon Yayınları, İstanbul 1999.

diğerlerine göre ise anne ve çocuk arasındaki olumlu ilişki, çocuğun ilerleyen yıllarda psikolojik sağlamlığını olumlu olarak etkilemektedir.¹⁴

Çocuk eğitiminde ailenin önemli rol ve görevleri vardır. Çocuğun ebeveynleri tarafından desteklenmesi, başarısının takdir edilmesi, yeri geldiğinde yaptığı yanlışın fark ettirilmesi gibi durumlar bu rol ve görevlere örnek olarak verilebilir.¹⁵ Ayrıca ebeveynler çocuklarını olumsuz yaşam risklerine karşı hazırlamak ve onları bu risklere karşı korumak durumundadır. Zaman geçtikçe teknoloji nesline dönüşen çocuklar, bir yandan bu teknolojinin olumlu yanlarından faydalanırken diğer bir yandan ise olumsuz durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Dijital yaşam ile erken tanışan çocuklar şiddet, pornografi, nefret söylemi gibi içerik riskleri ile; hakaret, istismar, ideolojik beyin yıkama, kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi ilişki-temas riskleri ile; kendilerinin faili ya da mağduru oldukları siber zorbalık, kumar, siber suçlar gibi edim riskleri ile karşı karşıya kalabilmektedir.¹⁶ Tüm bu risklerin ne derece çocuğa etki edeceği ise çocuğun teknolojiyi yani dijital medyayı ne sıklıkla ve ne uzunlukta kullandığıyla; çocuğun bu riskler hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olup olmadığıyla ilişkilidir. Bu noktaya gelindiğinde ise çocuğun teknoloji kullanımını disipline etmede ebeveyn tutumu ve yaklaşımının önemi ön plana çıkmaktadır.

Ebeveynler çocuklarının günümüz dijital dünya içerisinde belirtilen birçok risk grubundan herhangi biriyle yüz yüze kalıp kalmadığı hakkında endişe duyabilmektedir. Bu durum da ebeveynlere gelişen teknoloji ile birlikte yeni sorumluluklar yüklemektedir. Günümüzde yapılan çalışmalar, bu sorumlulukları içeren kavramı dijital ebeveynlik, çevrimiçi ebeveynlik veya internet ebeveynliği şeklinde adlandırmaktadır.¹⁷ Literatüre bakıldığında dijital ebeveynler, yeterli düzeyde teknolojik aletlere hakim, dijital dünyanın ihtiyaçlarına göre hareket edebilen, çocuğunun dijital ortamlarda karşılaşabileceği risklerin farkında olan ve ona göre davranan, sanal ortam içerisinde de saygı çerçevesinde davranılması gerektiğini bilen ve bunu çocuğuna da aşıl原因an, kısacası teknolojik gelişmelere karşı kendini açık tutan bireylerdir.¹⁸

Dijital ebeveynlik kavramı ile birlikte ebeveynler çocuklarının dijital dünya içerisinde nasıl hareket ettiklerini takip etmeleri, olası risklere karşı çocuklarını korumaları ve doğru internet kullanımını öğretmeleri gibi sorumluluklara sahip olmaktadır. Ebeveynler, çocukların sanal ortamda karşılaşabilecekleri risklerle beraber bu ortamlarda geçirilecek süreye de dikkat etmeleri gerekmektedir. İnternetin aşırı kullanımı ve ayrı kalındığında

¹⁴ Aaron P. Turner, Irwin G. Sarason and Barbara R. Sarason, "Exploring the link between parental acceptance and young adult adjustment". *Cognitive Therapy and Research*, 25, 2001, s. 188.

¹⁵ Erdoğan Özel ve Hikmet Zelyurt, "Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16/36, 2016, s. 11.

¹⁶ Gamze İnan Kaya, Duygu Mutlu Bayraktar ve Özgür Yılmaz, "Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 2018, s. 150.

¹⁷ Fatih Yaman ve Işıl Kabakçı Yurdakul, "Teknoloji Bağımlılığında Ailelerin Sorumlulukları: Dijital Ebeveynlik", 3. Uluslararası Teknoloji Bağımlılığı Kongresi, Türkiye, 4 Mayıs 2016, s. 190.

¹⁸ Işıl Kabakçı Yurdakul, Onur Dönmez, Fatih Yaman ve Hatice Ferhan Odabaşı, "Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/4, 2013, s. 888.

yoksunluk bulgularının görülmesi gibi belirtiler çocuklarda internet bağımlılığının geliştiğine işaret edebilmektedir. Çocukları bütün bu bahsedilen risklerden ve bağımlılıktan korumak ise ebeveynlerin sorumluluğundadır.

Günümüz teknolojisi kapsamında oluşan bu ebeveynlik türünün sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan ebeveynler, kendi hayatlarındaki teknoloji kullanımında ne derecede öz denetim sahibi oldukları merak edilen bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında ebeveyn kavramının alt bir üyesi olan annelerin teknoloji kullanımında sağlıklı bir süreç içerisinde olup olmadığı ve dijital ebeveynlik kavramının gereklerini yerine getirip getirmediği araştırmaya değer bir konu olarak görülmektedir. Bu amaç kapsamında dijital ebeveynlik kavramının verdiği sorumluluklar ile annelerin teknoloji kullanım düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Annelerdeki sosyal ağ bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Annelerdeki anlık mesajlaşma bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Annelerdeki web sitelerine bağımlılık düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Annelerdeki çevrimiçi oyun bağımlılık düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde teknoloji bağımlılığı kavramı ile ilgili oldukça fazla çalışmaya rastlamak mümkündür.^{19 20 21} Ancak genellikle çalışmaların örneklemelerini çocuk ve ergenlerin oluşturduğu görülmektedir. Teknoloji bağımlılığı konusunda ebeveynleri hedef kitle olarak seçen araştırmaların sayısının oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmanın literatüre bu yönden de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenlerden yola çıkılarak araştırmada teknoloji bağımlılığının ebeveynler üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Teknolojinin aile yaşamına girmesi çocukların sosyal, psikolojik ve duygusal gelişimlerini de etkileyebilmektedir. Bu noktada ebeveynlerin

¹⁹ Oğuz Emre, Ayşegül Ulutaş, Fatma Nisan, Ayşe Nur Görgen ve Hatice Birgül Cumurcu, “Üniversite Öğrencilerinde Teknoloji ve İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 9/2, 2019, s. 167.

²⁰ Behiye Dilmen Bayar, *Adölesan Kızlarda Teknoloji Bağımlılığı ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2019, s.26.

²¹ Tuncay Dilci, Aysel Arslan ve Mustafa, Ersoy, “0-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Belirlenmesi: Sivas İli Örnekleme”, *Tarih Okulu Dergisi*, 12/38, 2019, s. 122.

çocuklarına teknoloji konusunda rehberlik etmesi ve teknolojiyi doğru kullanım şekillerini çocuğa aşılması gerekmektedir. Ebeveynler çocuklarına teknolojiyi doğru kullanma tarzlarını aktarırken kendilerinin de örnek bir kullanıcı olması gerekmektedir. Yani bu ebeveynlerin birer dijital ebeveyn olması beklenmektedir. Literatüre son yıllarda girmiş olan bu kavram çocukların her türlü gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Bu kavram ile ilgili bir araştırmanın ebeveynlerin bilinçlenmesine ve dijital ebeveynlikle ilgili sorumluluklarını fark etmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Teknolojinin her alana yayıldığı göz önüne alındığında eğitimin de vazgeçilmez bir parçası olduğu söylenebilmektedir. Özellikle son yıllarda pandeminin etkisiyle teknoloji olmadan eğitim ortamı yaratmak imkânsız hale gelmiştir. Bu durum eğitimi sunan kişilere de dijital dünya içerisinde sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların bilincinde olunması ve dijital dünya içerisinde çocuğun ne tür riskler tarafından tehdit edildiğinin belirlenmesi açısından bu araştırma eğitimcilerde de faydalı olacağı düşünülmektedir. Son olarak, bu araştırmanın alan yazınında yapılacak diğer araştırmalara yön göstermesi ve yardımcı olması beklenmektedir.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın hedef evreni Samsun'da yaşayan anneler olarak belirlenmiştir. Bu amaçla araştırmanın örneklemini oluşturmak için 150 anneye ulaşılmıştır. Örneklem içerisinde yer alan üyeler seçkisiz yöntem kullanılarak seçilmiştir. Araştırmamızda model olarak geçmişte olan ya da hâli hazırda süren durumu var olan şekliyle betimlemeyi amaç edinen ve araştırmaya konu olan birey, olay veya nesneyi olan haliyle tanımlamaya çalışan tarama modeli kullanılmıştır.²²

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak ve analiz işlemine sokulacak verileri toplamak amacıyla Aydın tarafından geliştirilen Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ) ile İnan Kaya ve diğerleri tarafından geliştirilen Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği (DETÖ) kullanılmıştır.^{23 24}

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ): Teknoloji bağımlılığı düzeylerini belirlemek için dört alt ölçeği içeren toplam 24 maddeden oluşan bir ölçek taslağı oluşturulmuştur. TBÖ; Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği, Anlık Mesajlaşma Bağımlılığı Ölçeği, Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı Ölçeği ve Web Siteleri Bağımlılığı

²² Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002, s. 77.

²³ Fatih Aydın, *Teknoloji Bağımlılığının Sınıf Ortamında Yarattığı Sorunlara İlişkin Öğrenci Görüşleri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2017, s. 14.

²⁴ Gamze İnan Kaya, Duygu Mutlu Bayraktar ve Özgür Yılmaz, "Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 2018, s. 149.

Ölçeği olmak üzere dört alt ölçeği içermektedir. Ölçeğin geliştirilmesinde ilk olarak alan yazın incelenerek her bir alt ölçek için kavramsal tarama yapılmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Benzer ölçme araçlarından faydalanılarak, kavramsal çerçeve dikkate alınarak, bağımlılık şartlarını yansıtan maddeler madde havuzu içerisine dahil edilmiştir.

Beşli likert ölçeği kullanılarak hazırlanan taslak ölçek, bağımlılık ve teknoloji bağımlılığı alanıyla ilgili araştırmaları olan uzmanlara sunulmuştur. İncelemeye dört bilgisayar ve öğretim teknolojileri uzmanı (üç profesör, bir doçent), bir ölçme değerlendirme uzmanı, bir dil uzmanı katılmıştır. Öneriler dikkate alınarak maddelerin ifadelerinde değişiklikler yapılarak maddelerde düzenlemeye gidilmiştir. Uzman görüşleri alındıktan sonra taslak form üzerinde ölçek geçerlik, güvenilirlik ve faktör analizleri yapılması için 24 maddeyle ön uygulamaya yapılacak hale getirilmiştir. Ön uygulama basılı hale getirilerek Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören 200 lisans öğrencisi üzerinde etkisi incelenmiştir.

Beşli likert kullanılan ölçekte 1 puan durumun hiçbir zaman gerçekleşmediğini ifade etmekle birlikte; 2 puan durumun nadiren olduğunu; 3 puan durumun orta sıklıkta olduğunu; 4 puan durumun çok sık olduğunu; 5 puan ise durumun her zaman olduğunu belirtmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek değer 120 puan; alınabilecek en düşük değer ise 24 puandır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça teknoloji bağımlılığı düzeyi de artmaktadır.

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği (DETÖ): Bu ölçekte ebeveynlerin dijital ebeveynlik yaklaşımlarına yönelik tutumlarının ölçülmesi amacıyla geliştirilen ölçme aracının psikometrik özelliklerinin incelenmesi hedeflenmiştir. İstanbul'da yaşayan çocukların yaşları 6-18 arasında değişen 355 ebeveyn gönüllü katılımı sağlanmıştır. Çalışma grubunun yaş ortalaması 40.9'dur.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, varyansın toplamda % 46.109'unu açıklayan iki faktörlü bir yapıya ulaşılmıştır. Bu yapı için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sayesinde uyum değerlerinin modeli doğruladığı belirlenmiştir (Ki-kare $\chi^2/sd= 3,305$, GFI= .92, AGFI=.89, CFI=.87, RMSEA=.08 ve RMR=.05).

Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .72 ile .78 arasında değiştiği görülmüştür. İki yarı test-güvenirlik katsayıları .63 ile .76 arasındadır. Zaman ilerledikçe güvenilirliğin değerlendirilmesi amacıyla yapılan Bağımlı Örneklem t-Testi sonuçlarına göre, her iki faktör açısından da çalışma grubunun ön ve son test puanları arasında anlamlı fark oluşmadığı anlaşılmıştır. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Beşli likert kullanılan ölçekte Puanlama, 1= hiç katılmıyorum- 5= tamamen katılıyorum arasında değişmektedir. Boyutlardan alınan yüksek puan o boyutta ölçülen tutumun gücünün yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçekten toplamda alınabilecek en yüksek değer 60 puan; en düşük değer ise 12 puandır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verileri analiz etmek için SPSS 22 programı kullanılmıştır. Analize geçilmeden önce Teknoloji Bağımlılığı Ölçeğinden elde

edilen toplam puan ortalaması ve alt boyutlarından elde edilen puanların ortalaması ayrı ayrı belirlenmiştir. Yine aynı şekilde Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden elde edilen toplam puan ortalamaları belirlenmiştir. Elde edilen veriler normal dağılım göstermekle birlikte bu veriler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için basit doğrusal korelasyon yöntemlerinden biri olan Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Yine bu veriler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcılardan elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir.

Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Teknoloji Bağımlılığı	150	-.70**	.00*
Dijital Ebeveynlik			

Tablo 1: Teknoloji Bağımlılığı Ölçeğinden Alınan Puanlarla Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Annelerin dijital ebeveynlik düzeyleri ile teknoloji bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi, annelerin dijital ebeveynlik düzeyleri ve teknoloji bağımlılığı düzeyleri arasında, negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-.70$, $p < .05$)

Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyinin, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

<i>Grup</i>	<i>F, \bar{x} ve ss değerleri</i>		<i>ANOVA Sonuçları</i>						
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Varyans</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
İlkokul	46	1.41	3.33	G. Arası	.18	3	.06	.74	.53
Lise	53	1.32	2.29	G. İçi	12.04	146	.08		
Ön Lisans	17	1.38	2.23	Toplam	12.22	149			
Lisans	34	1.35	2.25						
Toplam	150	1.36	2.29						

Tablo 2: Teknoloji Bağımlılığı Düzeylerinin Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeylerinin annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına göre; annelerin

teknoloji bağımlılığı düzeyleri annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=.74$, $p >.05$).

Annelerdeki sosyal ağ bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Dijital Ebeveynlik Tutumu	150	-.71**	.00*
Sosyal Ağ Bağımlılığı Altboyutu			

Tablo 3: Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Altboyutundan Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Annelerdeki sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi, annelerin sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri ve dijital ebeveynlik düzeyleri arasında, negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-.71$, $p <.05$).

Annelerdeki anlık mesajlaşma bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Dijital Ebeveynlik Tutumu	150	-.58**	.00*
Anlık Mesajlaşma Altboyutu			

Tablo 4: Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Anlık Mesajlaşma Altboyutundan Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Annelerdeki anlık mesajlaşma bağımlılığı düzeyleri ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi, annelerin anlık mesajlaşma bağımlılığı düzeyleri ve dijital ebeveynlik düzeyleri arasında, negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-.58$, $p <.05$).

Annelerdeki web sitelerine bağımlılık düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Dijital Ebeveynlik Tutumu	150	-.58**	.00*
Web Siteleri Bağımlılığı Altboyutu			

Tablo 5: Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Web Siteleri Bağımlılığı Altboyutundan Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Annelerdeki web sitelerine bağımlılık düzeyleri ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi, annelerin web sitelerine bağımlılık düzeyleri ve dijital ebeveynlik düzeyleri arasında, negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-.58$, $p <.05$).

Annelerdeki çevrimiçi oyun bağımlılık düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Değişken	N	R	p
Dijital Ebeveynlik Tutumu	150	-.65**	.00*
Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı Altboyutu			

Tablo 6: Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı Altboyutundan Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Annelerdeki çevrimiçi oyun bağımlılık düzeyleri ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi, annelerin çevrimiçi oyun bağımlılık düzeyleri ve dijital ebeveynlik düzeyleri arasında, negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-.65$, $p < .05$).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma annelerdeki teknoloji bağımlılığı ile dijital ebeveynlik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik tutumu arasında negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ve sonuçlar ana hipotezi doğrular niteliktedir. Teknoloji bağımlılığı ölçeğinin alt boyutlarına tek tek bakıldığında sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri, anlık mesajlaşma bağımlılığı, web sitelerine bağımlılık düzeyleri, çevrim içi oyun bağımlılık düzeyleri ile dijital ebeveynlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Manap ve Durmuş’un yapmış olduğu araştırmada bu araştırmanın bulgularına paralel olarak teknoloji ile çok içli dışlı olan ebeveynlerin çocuklarını dijital dünyanın etkilerinden koruyamadıkları ve doğru bir şekilde rol model olamadıkları belirtilmiştir.²⁵ Yine bu araştırmaya göre ebeveynler telefonla uğraşırken çocuk iletişime geçmeye çalıştığında reddetme davranışları sergilediklerini ve daha sonrasında ebeveynler çocukla iletişime geçmeye çalıştığında ise benzer şekilde reddetme davranışlarıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada teknoloji bağımlılığı ile annelerin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre beklenen farklılaşmanın bulunmadığı görülmüştür. Bu araştırmaya benzer olarak Baker, Morawska ve Sanders’in yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin dijital araç kullanım düzeylerini belirli demografik özelliklere göre incelenmiştir. Elden edilen bulgulara göre ebeveynlerin dijital araç kullanım düzeylerinin eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür.²⁶ Dijital araç kullanım düzeyinin artması sonucunda teknoloji bağımlılığı gelişebileceğinden bu çalışmanın araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlara ulaşmada teknolojinin artık eğitim

²⁵ Abdullah Manap ve Emine Durmuş, “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2020, s. 989.

²⁶ Sabine Baker, Matthew R. Sanders, and Alina Morawska, “Who Uses Online Parenting Support? A Cross-Sectional Survey Exploring Australian Parents’ Internet Use For Parenting”, *Journal of Child and Family Studies*, 26/3, 2017, s. 916.

düzeyi düşük olan bireylerde bile kullanılabilir pratiklikte olması etkili olmuş olabilir. Teknoloji yaygınlaştıkça ve daha tanınır hale geldikçe her türlü eğitim durumuna sahip birey için alışılabilir bir kavram olacaktır. Bu nedenle de farklılaşmanın görülmemesi beklenebilecek bir durumdur.

Litaretüre bakıldığında teknoloji bağımlılığı ve dijital ebeveynlik arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Yapılan araştırmaların daha çok dijital ebeveynlik ve çocuk üzerine olduğu görülmüştür.^{27 28 29} Bu noktada teknolojinin çocuklar üzerinde olan etkisi göz ardı edilemez ancak çocukların gelişiminde önemli rol oynayan ebeveynlerin de teknoloji ile olan ilişkileri konusunda ele alınması gerekmektedir. Teknoloji konusu küreselleşen dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça hassas bir konu haline gelmiştir. Teknoloji bağımlılığı ise bu büyüyen sektörün negatif sonuçlarından biri olmuştur. Araştırmada teknoloji bağımlılığı ile dijital ebeveynlik arasındaki ilişkinin analiz edildiği ve konuya farklı yönlerden yaklaşıldığı görülmektedir.

Yaşanılan çağda teknoloji hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlar teknoloji ile bütünleşmiş durumdadırlar. Sürekli değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte insanlar bu alanlarda yeni bir şeyler öğrenmekte ve öğrendiklerini kullanmaktadırlar. Faydalı olduğu alanlar kadar bazı olumsuz etkileri de görülmektedir. Bireylerin teknolojiyi kullanma süreleri arttıkça bağımlılık kavramı ile karşılaşma oranları da artmaktadır. Bağımlılığın yıkıcı etkileri bireyin çevresini gün geçtikçe sarmaktadır. Teknoloji bağımlılığı da insan hayatında istenmedik sonuçlara sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak ise bireylerde tıbbi tedavi, okuldan kaçma, ilişkilerde bozukluk, görme, işitme gibi sorunlar görülmektedir.³⁰ Bu problemler yetişkinler kadar çocukları da etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklarını zararlardan koruma sorumluluğu vardır. Bu sorumluluklar göz önüne alındığında bir ebeveynin görevi sadece çocuğa internet ortamını tanıtmak ya da internet olanaklarına erişmesini sağlamak olmamalıdır. Nasıl dışarıdaki gerçek dünyada tehlikeler içeren durumlar var ise sanal dünyada da bu durumlar vardır. Sanal dünya bu yönüyle bir sonsuzluk içermektedir. Bu yüzden sanal ortamda çocuk başıboş bırakılmamalıdır.³¹

Teknolojideki sürekli değişimler ve bu teknolojinin hızlı bir şekilde yaygınlaşması bir taraftan insan yaşamını rahatlatırken diğer taraftan yıkıcı etkilere sebep olabilmektedir. Teknolojinin kontrolsüz kullanımı teknoloji bağımlılığı adı verilen bir kavramın hayatımıza girmesine neden olmuştur. Yapılan araştırmada günümüzde sıkça kendinden bahsettiren ve

²⁷ Alexis R. Lauricella, Ellen Wartella and Victoria J. Rideout, "Young children's screen time: The Complex Role of Parent and Child Factors", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 2015, s. 11.

²⁸ Rüstem Mustafaoğlu ve Zeynel Yasacı, "Dijital Oyun Oynamanın Çocukların Ruhsal ve Fiziksel Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri", *Bağımlılık Dergisi*, 19/3, 2018, s. 51.

²⁹ Duygu Özsoy ve Sait Sinan Atılgan, "Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma", *Selçuk İletişim*, 11/2, 2018, s. 96.

³⁰ Oliver Egger and Matthias Rauterberg, "Internet Behaviour and Addiction", *Work and Organisational Psychology Unit (IfAP)*, Swiss Federal Institute of Technology (ETH), Zurich 1996

³¹ Gürol Canbek ve Şeref Sarıoğlu, "Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği", *Politeknik Dergisi*, 10/1, 2007, s. 34.

araştırmacıların dikkatini çektiği teknoloji bağımlılığı konusunda incelemelerde bulunulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında, teknoloji bağımlılığı ve dijital ebeveynlik üzerine bazı önerilere aşağıda yer verilmiştir:

- Teknoloji bağımlılığı konusunda farkındalık oluşturulması ve dijital ebeveynlik kavramı hakkında ailelerin bilinçlenmesi için özellikle ebeveynlere bu konuyla ilgili destekleyici, bilgilendirici çalışmalara ağırlık verilmesi gerekir. Eğitimin aileden başladığı unutulmamalıdır.
- Araştırmanın sınırlılıklarından birisi de örneklem sayısının 150 bireyden oluşuyor olmasıdır. Yapılan araştırmanın daha büyük bir örneklem üzerinde tekrar edilmesi önerilmektedir.
- İlerde yapılacak çalışmalarda; annelerin yoğun şekilde kullandıkları sosyal ağların ayrıntılı analizleri yapılarak; bağımlılık düzeylerini yükselten faktörlerin belirlenmesi, annelerin sosyal ağda daha fazla süreye ihtiyaç duymalarına sebep olan psikolojik durumların irdelenmesi önerilmektedir.
- Bu konuyla ilgili diğer araştırmalarda ebeveynlerden biri olan babaların da araştırma örnekleminin içerisine katılmasının uygun olacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- AKCAN, Gizem ve Burak Öge, “Genç Bireylerde Teknoloji Bağımlılığının Yordayıcılarının İncelenmesi”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1, 2020, ss. 3-26.
- ARSLAN, Aysel, “Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 4/7, 2020, ss. 27-41.
- AYAS, Tuncay, Mehmet Barış Horzum ve Özlem Çakır, “Üniversite Öğrencilerinin İnternet ve Oyun Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44/2, 2011, ss. 95-117.
- AYDIN, Fatih, *Teknoloji Bağımlılığının Sınıf Ortamında Yarattığı Sorunlara İlişkin Öğrenci Görüşleri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2017.
- BAKER, Sabine, Matthew R. Sanders and, Alina Morawska, “Who Uses Online Parenting Support? A Cross-Sectional Survey Exploring Australian Parents’ İnternet Use For Parenting”, *Journal of Child and Family Studies*, 26/3, 2017, ss. 916-927.

- BASİT, Osman, *Çocuktan Anneye Yaklaşımıyla Uygulanan İletişim Eğitiminin Anne Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2017.
- BEARD, Keith W., "Internet Addiction: A Review of Current Assessment Techniques and Potantial Questions", *Cyberpsychol Behav*, 8/1, 2005, ss. 7-14.
- CANBEK, Gürol ve Şeref Sarioğlu, Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği, *Politeknik Dergisi*, 10/1, 2007, ss. 33-39.
- DİLCİ, Tuncay, Aysel Arslan ve Mustafa Ersoy, "0-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Belirlenmesi: Sivas İli Örnekleme", *Tarih Okulu Dergisi*, 12/38, 2019, ss. 122-142.
- DİLMEN BAYAR, Behiye, *Adölesan kızlarda teknoloji bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişki*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2019.
- EGGER, Oliver and Matthias Rauterberg, "Internet Behaviour and Addiction", Work and Organisaitonal Psychology Unit (IfAP), Swiss Fderal Institute of Technology (ETH), Zurich 1996
- EMRE, Oğuz, Ayşegül Ulutaş, Fatma Nisan, Ayşe Nur Görgen ve Hatice Birgül Cumurcu, "Üniversite Öğrencilerinde Teknoloji ve İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 9/2, 2019, ss. 167-182.
- GÖKEL, Ömer, "Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri", *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2/1, 2020, ss. 41-47.
- "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması", *TUİK*, 2019, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574) (16.02.2020)
- "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması", *TUİK*, 2020, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679) (16.02.2021).
- İNAN KAYA, Gamze, Duygu Mutlu Bayraktar ve Özgür Yılmaz, "Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 2018, ss. 149-173.
- İŞMAN, Aytekin, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2011.
- KABAKÇI YURDAKUL, Işıl, Onur Dönmez, Fatih Yaman ve Hatice Ferhan Odabaşı, "Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/4, 2013, ss. 883-896.
- KARASAR, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002.
- LAURICELLA, Alexis R., Ellen Wartella and Victoria J. Rideout, "Young Children's Screen Time: The Complex Role of Parent and Child Factors", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 2015, ss. 11-17.

- MANAP, Abdullah ve Emine Durmuş, “Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21/2, 2020, ss. 978-993.
- MORAHAN-MARTIN, Janet and P. Schumacher, “Incidence and Correlates of Pathological Internet Use Among College Students”, *Computers in Human Behavior*, 16, 2000, ss. 13-29.
- MUSTAFAOĞLU, Rüstem ve Zeynel Yasacı, “Dijital Oyun Oynamanın Çocukların Ruhsal ve Fiziksel Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri”, *Bağımlılık Dergisi*, 19/3, 2018, ss. 51-58.
- OKTAY, Ayla, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul öncesi dönem*, Epsilon Yayınları, İstanbul 1999.
- ÖZEL, Erdoğan ve Hikmet Zelyurt, “Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16/36, 2016, ss. 9-34.
- ÖZSOY, Duygu ve Sait Sinan Atılğan, “Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma”, *Selçuk İletişim*, 11/2, 2018, ss. 96-125.
- ÖZYÜREK, Arzu, İsa Özkan, Zuhale Begde ve N. Ferah Yavuz, “Çocuğu İlkokula Devam Eden Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Görüş ve Tutumları Arasındaki İlişki”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39/1, 2019, ss. 323-340.
- TURNER, Aaron P., Irwin G. Sarason and Barbara R. Sarason, “Exploring The Link Between Parental Acceptance and Young Adult Adjustment”, *Cognitive Therapy and Research*, 25, 2001, ss. 185-199.
- YAMAN, Fatih ve Işıl Kabakçı Yurdakul, “Teknoloji Bağımlılığında Ailelerin Sorumlulukları: Dijital Ebeveynlik”, *3. Uluslararası Teknoloji Bağımlılığı Kongresi*, İstanbul, 4 Mayıs 2016, ss. 190-191.
- YOUNG, Kimberly Sue, *Internet addiction: symptoms, evaluation and treatment*. In L. Van de Creek, & X. Jackson, *Innovations in clinical practice: a source book*, 17, FL: Professional Resource Press, Sarasota 1999, ss. 19-31.

EVLİ KADINLARIN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE -AZERBAJYAN
KARŞILAŞTIRMASI
THE FACTORS AFFECTING THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING LEVELS OF
MARRIED WOMEN: COMPARISON OF TURKEY AND AZERBAIJAN

Elnara MAHARRAMOVA

Doktorant, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana
Bilim Dalı

PhD Candidate, Istanbul University-Cerrahpaşa, Institute of Forensic Medicine and Forensic Sciences,
Department of Social Sciences

elnaremeherremova.97@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8934-041X

Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalı

Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences,
Department of Guidance and Psychological Counseling

haticek@omu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-0165-3535

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021 Samsun
E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi (Research Article)**
Geliş Tarihi-Received Date : **07.05.2021**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **14.06.2021**
Sayfa-Pages : **29 – 47**

 : **10.51533/insanbilimleri.934313**

This article was checked by iThenticate®

Atf – Citation: MAHARRAMOVA, Elnara – KUMCAĞIZ, Hatice, “Evlü Kadınların Psikolojik İyi Oluş Düzeylerini Etkileyen Faktörler: Türkiye – Azerbaycan Karşılaştırması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 2/1, Haziran /June 2021, ss. 29 – 47.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan Bilimleri Dergisi
Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021
ss. 29 – 47

Makale Türü: Araştırma Makalesi

**EVLİ KADINLARIN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE -AZERBAJCAN
KARŞILAŞTIRMASI***
*THE FACTORS AFFECTING THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING LEVELS OF
MARRIED WOMEN: COMPARISON OF TURKEY AND AZERBAIJAN*

Elnara MAHARRAMOVA – Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ

Öz

Bu araştırmada Türkiye’de ve Azerbaycan’da yaşamakta olan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerinin çeşitli faktörlere göre incelenerek karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma Türkiye’den 207, Azerbaycan’dan ise 225 evli kadın ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Evli Kadın ve Erkeklerde Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, t- testi, varyans analizi ve gruplar arasındaki farklılıkların belirlenmesi amacı ile Duncan çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgularda, Türkiye’de ve Azerbaycan’da yaşayan evli kadınların algıladıkları ekonomik gelir düzeyi, istek / sorunlarını eşleri ile paylaşma durumu, eşlerini tanıma durumları, evlilikten memnun olma durumları, evliliği bitirmeyi düşünme durumları ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma bulguları ilgili literatür ile tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Abstract

This study aims at examining and comparing the psychological well-being levels of married women living in Azerbaijan and Turkey in terms of various factors. The research was carried out with 207 married women from Turkey and 225 married women from Azerbaijan. The data were gathered from the "Personal Information Form" developed by the researcher and the "Psychological Well-Being Scale in Married Women and Men" adapted to Turkish by Özmete (2016). During the analyses of the data, descriptive statistics, t-test, analysis of variance, and Duncan multiple comparison test were used in order to determine the differences between the groups. It is found that there is a significant difference between the psychological well-being levels and their perception of financial income, sharing their desires and problems with their husbands, being sincere and acquainted with their husbands, being satisfied with the marriage and thinking of ending their marriages of the married women both in Turkey and in Azerbaijan. The findings are discussed in terms of related research in literature, and suggestions are presented.

* Bu çalışma, ilk yazarın ikinci yazarın danışmanlığında gerçekleştirdiği yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, psikolojik iyi oluş, evli kadın. **Keywords:** Marriage, psychological well-being, married women.

Giriş

İnsanların evliliğe karar vermelerinin farklı nedenleri vardır. Bireylerin çoğu kısmı sevdiği insanla hayatını devam ettirmek, kendi neslini devam ettirmek, yalnız kalmamak, hayatını biri ile paylaşmak, cinsel ihtiyaçlarını karşılamak gibi çeşitli nedenlerle evlenmektedirler.¹ Evlilikte ise kadın ve erkeğe ait bazı roller vardır ki bu rollerden beklenenler toplumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, ataerkil toplumlarda kadınlardan daha çok kocasına karşı anlayışlı olması, ailenin diğer üyelerine karşı saygılı davranması, eşine bakması, ev işlerini yapması, çocuk doğurması, çocuğunu yetiştirmesi bir görev olarak yüklenmektedir.² Evlilik ise iki kişinin beraber yaşadıkları zamanda ikisine ait tüm hakları ortak bir şekilde paylaşmaktır. Evlenen çiftler psikolojik, fizyolojik, cinsel, ekonomik ihtiyaçlar dahil olmak üzere bir çok ihtiyaçlarını birlikte paylaşmaktadırlar.³ Bu ihtiyaçların birlikte paylaşılması ise çiftlerin ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Yapılan gözlemler sonucu, evliliğin fiziksel ve psikolojik sağlığı güçlendirdiği ve iyi oluşu olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.⁴ İyi oluş kavramı ise ökonomik ve hedonik boyut olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş kavramları iyi oluşun iki önemli alt boyutudur.⁵ Hedonik boyuta öznel iyi oluş yani mutluluk ait edilmektedir Psikolojik iyi oluş kavramı ise ökonomik boyutta ifade edilmektedir.⁶ Psikolojik iyi olma kavramı ilk kez Bradburn tarafından ortaya atılmıştır.⁷ Bradburn tarafından ortaya atılan psikolojik iyi oluş kavramı anlam itibariyle öznel iyi oluş kavramına daha yakın bulunmaktadır. Günümüzdeki psikolojik iyi oluş kavramını ise Ryff⁸ tanımlamıştır. Psikolojik iyi oluş birçok yaşam tutumundan oluşan çok boyutlu bir yapıdır.⁹ Bu kavram bireylerin kendilerini nasıl değerlendirdikleri ve yaşam kalitesi hakkında bilgi veren micro düzeyde olan bir yapıdır.¹⁰ Diener'e göre ise bireyin hayatındaki olumlu ve olumsuz duyguların miktarı kişinin psikolojik iyi oluş kalitesini belirlemektedir. Bireyin hayatında olumlu duyguların olumsuz duygulardan daha fazla yaşanması psikolojik iyi oluş düzeyinin de iyi olduğu anlamına gelmektedir. Psikolojik iyi oluş düzeyi

¹ Arif Özer ve Hüdayar Cihan-Güngör, "Yükleme tarzları, bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine göre evlilik uyumu", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8/2,2012, ss. 12-15.

² Gülay Günay ve Özgün Bener, "Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153/153, 2011, ss. 158-160.

³ Kadriye Pehlivan, "Psikiyatrik kadın hastalarda evlilik ve ebeveyn olma: Bir gözden geçirme", *Düşünen Adam Dergisi*, 3/19, 2006, s. 145.

⁴ Karen Seccombe and Rebecca L. Warner, "Marriages and families: Relationships in social context", *Wadsworth Publishing Company*, 2004, s. 52

⁵Ali Eryılmaz, *Mutluluğun Başucu Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2016, s. 9.

⁶Ali Eryılmaz, "Pozitif Psikoterapiler", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9/3, 2017, s. 351.

⁷ Norman M. Bradburn, *The structure of psychological well-being*, 1969.

⁸ Carol D. Ryff, "Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being", *Journal of personality and social psychology*, 57/6, 1989, s. 1069.

⁹ Carol D.Ryff, and Corey Lee M. Keyes, "The structure of psychological well-being revisited", *Journal of personality and social psychology*, 69/4, 1995, s. 720.

¹⁰ Carol D. Ryff, William J. Magee, Kristen C. Kling and Edgar. H. King, "Forging Macro-Micro Linkages In The Studies Of Psychological Well-Being", *The Self and Society In Aging Processes*, 1999, s. 249.

yüksek olan bireylerin hayatlarının da daha işlevsel olduğu da vurgulanmaktadır.¹¹

Psikolojik iyi oluş kavramı bireyin kendi benliğinin olumlu biçimde algılaması, diğer kişilerle kaliteli ilişkiler geliştirmesi, özerk olabilmesi, yaşamında amacın olması, kendi kapasitesinin farkında olması şeklinde tanımlanabilir.¹² Bu kavram, bireyin kendini geliştirmesi, kendi hayatında sınırlarını koyabilmesi, hayatta belirlediği amaçlarının olması, ilişkilerini iyi, güvenilir şekilde yürütebilmesi anlamında kullanılmaktadır. Psikolojik iyi olma, basit bir şekilde olumlu ve olumsuz duyguların birleşmesinden yaranan yapı değildir. Bu kavramın, yaşam tutumları ile birlikte oluşan çok boyutlu bir yapı olduğu belirtilmektedir.¹³ Psikolojik iyi oluşun temel boyutları Ryff tarafından belirlenmiştir. Ryff'e göre psikolojik iyi oluşun altı temel boyutu bulunmaktadır. Bu boyutların her biri bireyin psikolojik iyi oluş düzeyinin nasıl olduğu hakkında bilgi vermektedir.¹⁴ *Kendini Kabul*: bireyin kendisiyle barışık olması ve kendini olduğu gibi kabul etmesidir. *Diğerleriyle Olumlu İlişkiler*: bireyin diğer insanlarla nitelikli ilişkiler kurabilmesidir. *Özerklik*: bireyin özgür olması ve kendi kararlarını alabilmesidir. *Çevresel Hakimiyet*: bireyin yaşamını ve çevresini seçebilmesi, etkili yönetmesidir. *Yaşam Amacı*: bireyin yaşam amaçları ve ulaşmak istediği hedeflerinin olmasıdır. *Bireysel Gelişim*: bireyin potansiyelini kullanarak kendini geliştirmesidir.¹⁵ Yapılan literatür incelenmesinde araştırma konusu ile ilgili yurt içi ve yurt dışında farklı araştırmalar bulunmaktadır.¹⁶ Ulaşılan literatürde evli kadınların

¹¹ Ed Diener, "Subjective well-being", *Psychological Bulletin*, 95/3, 1984, s. 556; Ahmet Göçen, "Öğretmenlerin yaşam anlamı, psikolojik sermaye ve cinsiyetinin psikolojik iyi oluşlarına etkisi", *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8/1, 2019, s. 137.

¹² Corey LM Keyes, Dov Shmotkin, and Carol D. Ryff, "Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions", *Journal of personality and social psychology*, 82/6, 2002, s. 1008.

¹³ Ryff, "Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being", s. 1069; Bülent Baki Telef, Ersin Uzman, Enes Ergün, "Öğretmen Adaylarında Psikolojik İyi Oluş ve Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Electronic Turkish Studies*, 8/12, 2013, ss. 1299.

¹⁴ Carol D. Ryff, "Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia", *Psychotherapy and psychosomatics*, 83/1, 2014, s. 11.

¹⁵ Funda Gülyüksel Akdağ, Zeynep Cihangir Çankaya, "Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11/3, 2015, ss. 646-647; Ryff and Keyes. The structure of psychological well-being revisited, s. 720; Carol D. Ryff, Burton Singer, "Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research", *Psychotherapy and psychosomatics*, 65/1, 1996, s. 15; Göçen, "Öğretmenlerin yaşam anlamı, psikolojik sermaye ve cinsiyetinin psikolojik iyi oluşlarına etkisi", s. 137.

¹⁶ Ryff, "Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia", s. 11; Adam Shapiro and Corey Lee M. Keyes, "Marital status and social well-being: Are the married always better off?", *Social Indicators Research*, 88/2, 2008, ss. 329-346; Norval D. Glenn, "The contribution of marriage to the psychological well-being of males and females", *Journal of Marriage and the Family*, 37/3, 1975, ss. 594-600; Stacy J. Rogers and D. DeBoer Danelle, "Changes in wives' income: Effects on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce", *Journal of Marriage and Family*, 63/2, 2001, ss. 458-472; Monica Briscoe, "Sex differences in psychological well-being", *Psychological Medicine Monograph Supplement*, 1, 1982, ss. 1-46; Ewelina Dziak, Bonnie L. Janzen, and Nazeem Muhajarine, "Inequalities in the psychological well-being of employed, single and partnered mothers: the role of psychosocial work quality and work-family conflict", *International Journal for Equity in Health*, 9/1, 2010, ss. 1-8; Andrea Kay Ryan and Fern K. Willits, "Family ties, physical health, and psychological well being", *Journal of aging and health*, 19/6, 2007, ss. 907-920; Kirk Warren Brown, and Richard M. Ryan, "The benefits of being present: mindfulness and its role in psychological well-being", *Journal of personality and social psychology*, 84/4, 2003, ss. 822; Mahmut Bektaş ve Şüheda Özben, "Evli Bireylerin

psikolojik iyi oluş düzeylerini inceleyen ve iki ülke arasında karşılaştırma yapan herhangi bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Bu araştırmada ise Türkiye ve Azerbaycan'da yaşamakta olan en az bir yıllık evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerini çeşitli faktörlere (eğitim düzeyi, çocuk sahip olma durumu, gelir düzeyi, istek ve sorunlarını eşiyle paylaşma durumu, eşini tanıma durumu, evliliğinden memnun olma durumu, evliliği bitirmeyi düşünme durumunu) göre inceleyerek karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmada aşağıda belirtilen alt problemlere cevap aranmıştır:

- Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutları eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutları sahip oldukları çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutları algıladıkları aylık ekonomik gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutları istek/ sorunlarını eşi ile paylaşma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutları eşlerini yeterince tanıma durumu ile göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların evlilikten memnun olma durumları göre psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş toplam puanı ve alt boyutlarına evliliği bitirmeyi düşünme durumları göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1. Araştırmanın Önemi

Psikoloji biliminin geçtiği tarihi süreçte patoloji odaklı çalışmalar daha çok yapılmıştır.¹⁷ Psikolojik iyi oluş kavramı Pozitif Psikoloji alanına ait bir

Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/1, 2016, ss. 216-240; Akdağ ve Çankaya, “Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması”, ss. 646-662; İhsan Aytekin ve Önder Sakal, “Erillik-Dişilik ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Yaşamda Anlamlı Aracılık Etkisi”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/25, 2021, ss. 249-284.

¹⁷ Atıla Erol, Gülser Toprak ve Fadime Yazici, “Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13/1, 2002, ss. 48-57; Thalia C. Eley, “Behavioral genetics as a tool for developmental psychology: Anxiety and depression in children and adolescents”, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2/1, 1999, ss. 21-36; Bea G. Tiemens, Johan Ormel, and Gregory E. Simon, “Occurrence, recognition, and outcome of psychological disorders in primary care”, *The American journal of psychiatry*, 153/5, 1996, ss. 636-644; Anne McIntyre and Thomas Y. Keesler, “Psychological disorders among foster children”, *Journal of Clinical Child Psychology*, 15/4, 1986, 297-303.

kavramdır. Pozitif psikoloji yaklaşımı ise 1970’li yıllardan kendini gösterdiği için pozitif psikoloji odaklı çalışmalara da daha sonralardan yönelim olmuştur.¹⁸ Psikolojik iyi oluş kavramıyla ilgili araştırmalar da bu süreçlerde yapılmaya başlamıştır. Ancak incelenmiş alan yazında bu araştırma konusuna benzerlik gösteren çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın her iki ülkenin literatürüne katkı sağlayacağı ve faydalı olacağı düşünülmektedir. Diğer bir yönden ise Türkiye ve Azerbaycan kültürel ve bölgesel olarak birbirine yakın iki ülkedir. Bu bakımdan her iki ülkede yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerini etkileyen faktörleri incelemenin anlamlı olacağı düşünülebilmüştür. Bu şekilde her iki ülkede yaşamakta olan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri açısından birbirine benzerlik veya farklılık gösteren değişkenlerin belirlenmesi ve aynı zamanda karşılaştırılmasının yadsınamaz derecede önemli olduğu ifade edilebilir.

2. Yöntem

Bu araştırma Türkiye’de ve Azerbaycan’da yaşamakta olan en az bir yıllık evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerini çeşitli faktörlere göre karşılaştırmasını amaçlayan nicel bir araştırmadır. Bu yönü ile araştırma genel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmaya başlamadan önce Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan (2019-111) etik kurul izni alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de ve Azerbaycan yaşayan en az bir yıllık evli kadınlar oluşturmaktadır. Ölçme araçları Türkiye’de İstanbul ilinde ve Azerbaycan’da Bakü şehrinde yaşamakta olan en az bir yıllık evli kadınlara uygulanmıştır. Araştırmanın katılımcıları uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ulaşılabilen evli kadınlar araştırma hakkında bilgilendirildikten sonra onayları alınmış ve gönüllü olan katılımcılara araştırmanın ölçme araçları uygulanmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, araştırmacıların örnekleme ulaşılması kolay, araştırma için uygun kişileri seçmesi yöntemine denilmektedir.¹⁹ Buna kapsamda Türkiye’den 207, Azerbaycan’dan ise 225 olmak üzere toplam 432 evli kadından veri toplanmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18- 70 arasında değişmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ile Özmete tarafından Türkçeye uyarlanan “Evli Kadınlar ve Erkekler İçin Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” kullanılmıştır.²⁰

Kişisel Bilgi Formu: Literatür bilgileri doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, çocuk sahip olma durumu, gelir düzeyi, istek ve sorunlarını eşiyile paylaşma durumu, eşini tanıma durumu, evliliğinden memnun olma durumu, evliliği bitirmeyi düşünme durumunu sorgulayacak olan toplam 7 sorudan oluşturulmuştur.

¹⁸ Eryılmaz, *Mutluluğun Başucu Kitabı*, ss. 4-15.

¹⁹ Gravetter, J. F., and L. B. Forzano, “Research methods for the behavioral sciences”, USA: *Linda Schreiber-Ganster*, 2012.

²⁰ Emine Özmete, “Evli kadınlar ve erkekler için psikolojik iyi oluş ölçeğinin Türkçeye uyarlaması”, *Bilgi*, 78, 2016, ss. 361-391.

Evli Kadınlar ve Erkekler İçin Psikolojik İyi Oluş Ölçeği : Evli bireyin psikolojik iyi oluşlarını ölçmek amacıyla Evli Kadınlar ve Erkekler İçin Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, Özmete tarafından uyarlanmıştır. Ölçek, 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin “Genel duygular”, “Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet” ve “Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme” olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Alt boyutların güvenirlik katsayıları ise "Genel duygular" için .86, "Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet " için .88 ve "Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme" için .86 olarak bulunmuştur. Ölçek 5'li likert tarzındadır. "Kesinlikle katılıyorum", "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" şeklindedir.²¹ Bu araştırmada Türkiye’de yaşayan evli kadınlara uygulanan ölçeğin verilerinde Cronbach alfa katsayısı; "Genel duygular" alt boyutu için .88, "Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet" alt boyutu için .80 ve "Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme" için .59 olarak hesaplanmıştır. Azerbaycan’da yaşayan evli kadınlar için ise Cronbach Alfa katsayısı ise “Genel duygular” alt boyut için .89, "Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet " için .83 ve "Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme" için .59 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22.0 istatistik analiz programı ile analiz edilmiştir. Araştırma analizleri Verilerin normal dağılıma uygunluğu tek örnek Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiş olup GD, EKD, EDA ve genel puan toplamalarının normal dağılıma uygun olduğu ($p>0.05$) tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu parametrik testlerin uygulanabileceğini göstermiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanısıra, ikili veriler bağımsız t testi ile değerlendirilirken, ikiden fazla olan gruplar tek yönlü varyans analizi ile yapılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıkların belirlenmesi için Duncan çoklu karşılaştırma testi ile yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu araştırmanın çalışma grubunu evli Türkiye’de ve Azerbaycan’da yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Çalışma grubu kapsamında 207 Türkiye’de yaşayan kadın, 225 Azerbaycan’da yaşayan kadın olmak üzere toplam 432 kadın bulunmaktadır. Türkiye’de yaşayan kadınların yaş aralığı 18 ile 71 arasında olduğu, yaş ortalaması 34.70, standart sapma ise 10.70 olarak; Azerbaycan’da yaşayan kadınların ise 17-55 yaş aralığında olduğu, yaş ortalamasınının 30.06 , standart sapma ise 6.61 olarak hesaplanmıştır.

		n	%
Eğitim	İlkokul	28	13.5
	Ortaokul	23	11.1
	Lise	69	33.3
	Üniversite	87	42.0

²¹ Özmete, Evli kadınlar ve erkekler için psikolojik iyi oluş ölçeğinin Türkçe’ye uyarlaması, ss.373-380.

Çocuk sayısı	1	177	85.5
	2	12	5.8
	3	5	2.4
	4	1	0.5
	Çocuk yok	12	5.8
Algılanan ekonomik gelir	Düşük	16	7.7
	Orta	105	50.7
	İyi	75	36.2
	Çok iyi	11	5.3
İstek ve sorunu iletebilme	Hiçbir zaman	20	9.7
	Bazen	71	34.3
	Her zaman	116	56
Eşimi tanıma durumu	Evet tanıyor	185	89.4
	Hayır tanımıyor	22	10.6
Evlilikten memnun olma durumu	Memnun	163	78.7
	Memnun değil	44	21.3
Evliliği bitirmeyi düşünme durumu	Evet düşündüm	69	33.3
	Hayır düşünmedim	138	66.7

Tablo 1:Türkiye’de Yaşayan Evli Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri (N=207)

		n	%
Eğitim	İlkokul	4	1.8
	Ortaokul	65	28.9
	Lise	30	13.3
	Üniversite	126	56
Çocuk sayısı	1	62	27.6
	2	97	43.1
	3	26	11.6
	4	2	0.9
	Çocuk yok	38	16.9
Algılanan ekonomik gelir	Düşük	24	10.7
	Orta	143	63.6
	İyi	51	22.7
	Çok iyi	7	3.1
İstek ve sorunu iletebilme	Hiçbir zaman	15	6.7
	Bazen	89	39.6
	Her zaman	121	53.8
Eşimi tanıma durumu	Evet tanıyor	201	89.3

	Hayır tanımıyor	24	10.7
Evlilikten memnun olma durumu	Memnun	172	76.4
	Memnun değil	53	23.6
Evliliği bitirmeyi düşünme durumu	Evet düşündüm	80	33.8
	Hayır düşünmedim	145	64

Tablo 2: Azerbaycan'da Yaşayan Evli Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri (N=225)

		Ortanca	Min	Maks.
Türkiye'de yaşayan kadınlar	Psikolojik iyi oluş ölçeği toplam puanı	87	45	164
	Genel duygular alt boyutu	49	22	88
	Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet alt boyutu	26	12	56
	Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme alt boyutu	12	4	20
Azerbaycan'da yaşayan kadınlar	Psikolojik iyi oluş ölçeği toplam puanı	90	44	149
	Genel duygular alt boyutu	51	20	86
	Ekonomik, aile ve bireysel koşullardan duyulan memnuniyet alt boyutu	28	12	50
	Ev dışındaki aktiviteleri sürdürebilme alt boyutu	12	4	20

Tablo 3:Türkiye' de ve Azerbaycan'da Yaşayan Evli Kadınların Psikolojik İyi Oluş Puanlarının Medyanları

Tablo 3'de Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları ve medyanları verilmiştir. Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş ölçeği paun ortancaları incelendiğinde çok az bir fark ile Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerinin Türkiye'de yaşayan evli kadınlardan yüksek olduğu görülmektedir.

GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme

	Eğitim durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye'de yaşayan kadınlar	İlkokul	51.46±16.09	26.71±10.08	11.57±3.45	89.75±26.84
	Ortaokul	50.39±14.13	25.74±9.64	12.35±3.72	88.48±24
	Lise	49.75±14.83	26.94±7.84	12.1±3.55	88.8±23.37
	Üniversite	49.05±12.22	27.11±6.53	11.36±3.13	87.52±18.88
	P	0.87	0.90	0.44	0.97
	Eğitim durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan'da yaşayan kadınlar	İlkokul	42.0±26.47	25±10.61	10.75±4.5	77.75±38.35
	Ortaokul	53.2±12.76	29.04±8.03	12.2±3.0	94.45±20.25
	Lise	53.0±14.12	28.86±8.96	11.86±3.0	93.76±23.83

	Üniversite	49.3±14.15	28.2±7.9	11.83±3.24	89.35±21.96
	P	0.131	0.743	0.759	0.244

Tablo 4: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik İyi Oluş Durumları (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 4’de Türkiye’de yaşayan evli kadınların eğitim durumlarının, psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerine etkisi incelenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda eğitim durumlarının, psikolojik iyi oluş düzeyleri ve alt boyutları üzerine etkisinin bulunmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

Benzer şekilde Tablo 4’de Azerbaycan’da yaşayan kadın katılımcıların eğitim durumlarının, psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerine etkisi incelenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda eğitim durumlarının, psikolojik iyi oluş düzeyleri ve alt boyutları üzerine etkisinin bulunmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

(GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Çocuk sayısı	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye’de yaşayan kadınlar	1	49.73±13.17	26.65±7.30	11.85±3.33	88.23±20.94
	2	52.58±14.90	28.58±10.33	10.92±3.09	92.08±25.97
	3	50.80±20.62	23.80±11.56	14.40±3,85	89.00±33.44
	4	51	24	8	83
	Çocuksuz	46.75±20.04	29.58±11.27	10.25±3.74	86.58±31.17
	P	0.895	0.554	0.109	0.975
	Çocuk sayısı	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan kadınlar	1	51.77±13.76	29.89±8.24	12.47±2.83	94.13±22.31
	2	52.15±14.50	28.69±8.35	12.12±3.32	92.97±22.39
	3	52.85±14.14	27.65±9.43	11.69±2.63	92.19±23.30
	4	48.00±1.41	29.00±1.41	11.50±4.95	88.50±2.12
	Çocuksuz	44.47±12.61	26.24±5.93	10.68±3.28	81.39±18.68
	P	0.05	0.27	0.08	0.05

Tablo 5: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Psikolojik İyi Oluş Durumları (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 5’de Türkiye’de yaşayan evli kadınların sahip oldukları çocuk sayılarının psikolojik iyi oluş durumları alt boyutları ve genel puanı arasındaki ilişki incelenmiş, çocuk sayısının psikolojik iyi oluşum üzerine etkili olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

Benzer şekilde Tablo 5’de Azerbaycan’da yaşayan evli kadınların sahip oldukları çocuk sayılarının psikolojik iyi oluş durumları alt boyutları ve genel puanı arasındaki ilişki incelenmiş, çocuk sayısının psikolojik iyi oluşum üzerine etkili olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

a, b: Farklı sütunlardaki farklı harfler istatistiki farklılığı gösterir. (GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Algılanan	GD	EKD	EDA	Genel
--	-----------	----	-----	-----	-------

	aylık gelir				
Türkiye’de yaşayan kadınlar	Düşük	58.43±16.26 ^a	35.31±10.44 ^a	12±4.24	105.7±26.96 ^a
	Orta	50.88±14.09 ^{ab}	26.53±7.46 ^b	12.2±3.52	89.62±22.29 ^b
	İyi	47.37±11.96 ^b	25.77±6.73 ^b	11.09±2.86	84.24±18.47 ^b
	Çok iyi	42.63±13.32 ^b	24.90±7.76 ^b	11.36±3.66	78.91±22.19 ^b
	P	0.006	<0.001	0.173	0.002
	Aylık gelir	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan kadınlar	Düşük	62.21±12.97 ^a	35.13±6.44 ^a	13.00±3.19 ^a	110.33±19.37 ^a
	Orta	51.23±12.83 ^b	28.32±8.06 ^b	12.15±3.13 ^b	91.71±20.70 ^b
	İyi	46.00±13.39 ^{bc}	26.18±7.17 ^b	11.18±2.97 ^b	83.35±19.73 ^{bc}
	Çok iyi	37.71±21.48 ^c	26.00±9.75 ^b	8.86±2.34 ^b	72.57±32.06 ^c
	P	<0.01	<0.01	<0.01	<0.01

Tablo 6: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınlarda Algılanan Aylık Gelir Durumunun Psikolojik İyi Oluş Düzeyi Sonuçları (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 6’da Türkiye’de yaşayan evli kadınların algıladıkları aylık ekonomik gelir düzeyine gelir durumunun psikolojik iyi oluş üzerine etkileri incelenmiştir. Gelir durumu psikolojik iyi oluş genel puanı, EKD ve GD alt boyutu arasında farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Düşük gelire sahip olan kadınların GD alt boyutunun iyi ve çok iyi gelir seviyesinde olan kadınlardan farklı olduğu belirlenmiştir. EKD ve psikolojik iyi oluş genel puanında düşük gelire sahip olan kadınların diğer gruplardan farklı olduğu belirlenmiştir.

Benzer şekilde Tablo 6’da Azerbaycan’da yaşayan evli kadınların algıladıkları aylık gelir durumunun psikolojik iyi oluş üzerine etkileri incelenmiştir. Gelir durumu psikolojik iyi oluş genel puanı ve tüm alt boyutları arasında farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,01$). Düşük gelire sahip olan kadınların psikolojik iyi oluş genel puanı ve alt boyutlarında diğer gelir seviyesinde olan kadınlardan daha fazla puan aldığı görülmektedir.

a, b: Farklı sütunlardaki farklı harfler istatistiki farklılığı gösterir. (GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Paylaşma durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye’de yaşayan kadınlar	Hiçbir zaman	57.25±15.95 ^a	10.08±2.25 ^a	11.60±4.33	100.9±26.96 ^a
	Bazen	55.21±13.11 ^a	7.17±0.85 ^a	12.63±2.84	96.72±20.55 ^a
	Her zaman	45.13±12.06 ^b	7.09±0.65 ^b	11.22±3.42	81.07±19.2 ^b
	P	<0.01	<0.01	0.05	<0.01
	Paylaşma durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan kadınlar	Hiçbir zaman	62.00±11.27 ^a	9.35±2.41 ^a	12.27±2.43	109.07±2072 ^a
	Bazen	57.57±11.3 ^a	6.57±0.69 ^a	12.56±2.71	102.20±16.66 ^a
	Her zaman	44.42±13.1 ^b	7.37±0.67 ^b	11.40±3.45	80.90±20.54 ^b

	P	<0.01	<0.01	0.15	<0.01
--	---	-------	-------	------	-------

Tablo 7: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların İstek veya Sorunlarını Eşi ile Paylaşma Durumuna Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeyi Sonuçları (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 7’de Türkiye’de yaşayan evli kadınların istek / sorunlarını eşleri ile paylaşma durumunun psikolojik iyi oluş üzerine etkileri incelenmiştir. Psikolojik iyi oluşum üzerine kadınların eşleri ile istek ve sorunlarının paylaşımı incelendiğinde; “Her zaman” yanıtını veren kadınların GD, EKD alt boyutları ve Genel puanlamada, bazen ve hiçbir zaman yanıtını veren kadınlardan farklı olduğu ($p<0,01$) belirlenmiştir. Bazan ve hiçbir zaman yanıtını verenler arasında ise bir istatistiki farklılığın olmadığı ($p>0,06$) belirlenmiştir.

Benzer şekilde Tablo 7’de Azerbaycan’da yaşayan evli kadınların istek / sorunlarını eşleri ile paylaşma durumunun psikolojik iyi oluş üzerine etkilenmiştir. Psikolojik iyi oluşum üzerine kadınların eşleri ile istek ve sorunlarının paylaşımı incelendiğinde; “Her zaman” yanıtını veren kadınların GD, EKD alt boyutları ve Genel puanlamada, bazen ve hiçbir zaman yanıtını veren kadınlardan farklı olduğu ($p<0,01$) belirlenmiştir. Bazan ve hiçbir zaman yanıtını verenler arasında ise bir istatistiki farklılığın olmadığı ($p>0,06$) belirlenmiştir.

a, b: Farklı sütunlardaki farklı harfler istatistiki farklılığı gösterir. (GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Eş tanıma	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye’de yaşayan kadınlar	Tanyor	48.22±13.04 ^b	25.97±6.92 ^b	11,55±3,26 ^b	85,74±20,23 ^b
	Tanımyor	62.68±13.59 ^a	34.18±10.94 ^a	13,41±3,97 ^a	110,27±24,80 ^a
	P	<0.01	<0.01	0,014	<0,01
	Eş tanıma	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan kadınlar	Tanyor	49.11±13.58 ^b	27.77±7.92 ^b	11.87±3.17	88.75±21.45 ^b
	Tanımyor	64.88±9.96 ^a	34.54±7.17 ^a	12.38±3.03	111.79±16.29 ^a
	P	<0.01	<0.01	.456	<0.01

Tablo 8: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların Eşlerini Yeterince Tanıma Durumlarına Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeylerine İlişkin Sonuçlar (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 8’de çalışmaya katılan Türkiye’de yaşayan evli kadınlarının eşlerini tanıma durumları sorulduğunda, eşlerini tanıdığını ve tanımadığı yanıtını veren kadınların GD, EKD, EDA ve genel puanlamaları arasında istatistiki farklılık ($p<0,01$) bulunmuştur.

Benzer şekilde Tablo 8’de çalışmaya katılan evli Azeri kadınların eşlerini tanıma durumları sorulduğunda, eşlerini tanıdığını ve tanımadığı yanıtını veren kadınlarda GD, EKD ve genel puanlamalar arasında istatistiki farklılık ($p<0,01$) bulunmuştur. Eşlerini tanıma durumunun EDA alt boyutu üzerine etkisi olmadığı belirlenmiştir.

a, b: Farklı sütunlardaki farklı harfler istatistiki farklılığı gösterir. (GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Evlilik durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye’de yaşayan kadınlar	Memnun	46.02±11.76 ^b	24.63±6.09 ^b	11.47±3.29	82.12±17.97 ^b
	Memnun değil	63.59±12.02 ^a	35.09±8.17 ^a	12.77±3.57	111.45±20.40 ^a
	P	<0.01	<0.01	0.023	<0.01
	Evlilik durumu	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan Kadınlar	Memnun	46.62±12.41 ^b	26.17±7.05 ^b	11.73±3.18	84.52±19.06 ^b
	Memnun değil	64.36±10.21 ^a	36±6.65 ^a	12.55±3.02	112.91±16.8 ^a
	P	<0.01	<0.01	0.09	<0.01

Tablo 9: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların Evlilikten Memnun Olma Durumlarına Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeylerine İlişkin Sonuçlar (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 9’da Türkiye’de yaşayan evli kadınların evlilikten memnun olma durumlarının psikolojik iyi oluş üzerine etkileri incelenmiş GD, EKD alt boyutları ve Genel puanlama üzerinde etkili oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda evlilikten memnun olmayan kadınlar ile evlilikten memnun olan kadınlar arasında fark olduğu ($p<0.01$) belirlenmiştir. Ölçeğin EDA alt boyutunda ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Bezer şekilde Tablo 9’da Azerbaycan’da yaşayan evli kadınların evlilikten memnun olma durumlarının psikolojik iyi oluş üzerine etkileri incelenmiş GD, EKD alt boyutları ve Genel puanlama üzerinde etkili oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda evlilikten memnun olmayan kadınlar ile evlilikten memnun olan kadınlar arasında fark olduğu ($p<0.01$) belirlenmiştir. Ölçeğin EDA alt boyutunda ise herhangi istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır.

a, b: Farklı sütunlardaki farklı harfler istatistiki farklılığı gösterir. (GD: Genel Duygular, EKD: Ekonomik, Aile ve Bireysel Koşullardan Duyulan Memnuniyet; EDA: Ev Dışındaki aktiviteleri Sürdürebilme)

	Evl.sonland.	GD	EKD	EDA	Genel
Türkiye’de yaşayan kadınlar	Düşündüm	58.84±11.71 ^a	30.72±7.64 ^a	12.36±3.45	101.92±19.28
	Düşünmedim	45.22±12.51 ^b	24.91±7.22 ^b	11.43±3.32	81.57±20.16
	P	<0.01	<0.01	0.06	<0.01
	Evl.sonland.	GD	EKD	EDA	Genel
Azerbaycan’da yaşayan kadınlar	Düşündüm	61.13±11.63 ^a	33.37±8.41 ^a	12.48±3.03 ^a	107±19.23 ^a
	Düşünmedim	45.08±11.93 ^b	25.79±6.63 ^b	11.60±3.18 ^b	82.48±18.49 ^b
	P	<0.01	<0.01	0.045	<0.01

Tablo 10: Türkiye’de ve Azerbaycan’da Yaşayan Evli Kadınların Evliliği Bitirmeyi Düşünme Durumlarına Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeylerine İlişkin Sonuçlar (Ort. ± Std. Sapma)

Tablo 10’da Türkiye’de yaşayan evli kadınların evliliği bitirmeyi düşünme durumlarının psikolojik iyi oluş üzerine etkisi incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda evliliği sonlandırmayı düşünen kadınlar ile evliliği sonlandırmayı düşünmeyen kadınlar arasında GD, EKD alt boyutları ve genel puanlamalar arasında istatistiksel fark ($p<0,01$) bulunmuştur. EDA alt boyutuna evliliği

sonlandırmayı düşünme durumuna verilen cevaplar arasında istatistiki fark ($p>0,05$) bulunamamıştır.

Benzer şekilde Tablo 10'da Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların evliliği sonlandırmayı düşünme durumlarının psikolojik iyi oluş üzerine etkisi incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda evliliği sonlandırmayı düşünen kadınlar ile evliliği sonlandırmayı düşünmeyen kadınlar arasında GD, EKD, EDA alt boyutları ve genel puanlamalar arasında istatistiki fark ($p<0,01$) bulunmuştur.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerini çeşitli faktörlere (eğitim düzeyi, çocuk sahip olma durumu, ailenin aylık geliri, istek veya sorunlarını eşi ile paylaşma durumu, eşini yeterince tanıma durumu, evlilikten duyulan memnuniyet ve evliliği bitirmeyi düşünme durumu) göre incelemek ve karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Literatürde evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile ilgili araştırmalar kısıtlı sayıdadır. Evlilik ile birçok araştırma bulursa da bu araştırmalar evlilikle ilgili farklı konuları ele alarak yapılmıştır.²² Bu araştırma ise Azerbaycan ve Türkiye'de yaşayan kadın katılımcılar üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya Azerbaycan'dan 225, Türkiye'den ise 207 evli kadın katılmıştır. Araştırmaya katılan kadınlar en az bir yıllık evli olan kadınlardır. Araştırmada toplanan veriler analiz edildikten sonra her iki ülke için bulgular elde edildi. Her iki ülkeden elde edilen bulgular karşılaştırıldı ve farklı sonuçlar elde edildi. Araştırmada, Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadın katılımcıların eğitim durumlarına göre toplam psikolojik iyi oluş ölçeği puan ortalamalarına ve ölçeğin alt boyutlarına göre nasıl bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda her iki ülkede, eğitim düzeyinin kadınların psikolojik iyi oluş düzeyi ve alt boyutları üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen literatürde psikolojik iyi oluş puanları ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanan araştırmalara ulaşılmıştır. Bu araştırmada eğitim düzeyinin psikolojik iyi oluşu etkilemediği sonucuna varılsa da literatür eğitim faktörünün önemini her zaman vurgulamaktadır.²³

Araştırmanın diğer bulgusunda Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadın katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısının toplam psikolojik iyi oluş ölçeğinin puan ortalamalarına ve ölçeğin alt boyutlarına göre nasıl bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda çocuk sayısının kişilerin psikolojik iyi oluş psikolojik iyi oluş ölçeğinin alt boyutları ve genel puanlaması üzerinde hiç bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

²²Deniz Kublay ve Vesile Oktan, Evlilik uyumu: değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5/44, 2015, ss. 25-35; Didem Demir Erbil ve Oya Hazer, Çalışan bireylerin evlilik uyumlarının incelenmesi, *International journal of eurasian education and culture*. 3/5, 2018, ss. 99-116; Azize Nilgün Canel, "Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması", (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.

²³Carol D. Ryff and Burton H. Singer, "Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being", *Journal of happiness studies*, 9/1, 2008, ss. 13-39; Ryan and Willits, "Family ties, physical health, and psychological well-being", ss. 907-920; Halil Ekşi, Ferit Güneş ve Neslihan Yaman, "Öğretmenlerin evlilik uyumlarının psikolojik iyi oluşları ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8/50, 2018, ss. 203-233.

Alanyazın incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen ve desteklemeyen araştırmalara ulaşılmıştır. Psikolojik iyi oluş kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Çocuk sahip olma durumunun psikolojik iyi oluşu etkilemesi kişiden kişiye göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle araştırma bulgusu literatürde de farklılık göstermektedir.²⁴

Araştırmada Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri algıladıkları aylık ekonomik gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir. İncelenen literatürde ulaşılan araştırmalar analiz sonucunu desteklemektedir.²⁵ Gelir düzeyi iyi olan bireyler maddi sıkıntı yaşamadıkları için maddi düzeyi daha düşük insanlara göre psikolojik iyi oluş düzeylerinin de daha iyi olacağı da düşünülmektedir.

Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri istek/sorunlarını eşi ile paylaşma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Literatürde ulaşılan Kabaklı tarafından yapılan benzer araştırmada kadın katılımcıların, aile içi geçimsizlikle ilgili sıkıntılarını hiç kimseyle paylaşmayan %36,5 kadından % 2.5'inin eşi ile arasında her zaman sorun yaşadığı yanıtını verdiği belirlenmiştir. Arıdağ ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada eş desteğinin psikolojik iyi oluşu anlamlı derecede yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. İstek ve sorunlarını eşleri ile paylaşan kadınların eşlerinden destek göreceği durumunda bu durumun onların psikolojik iyi oluş düzeylerini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.²⁶

Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri eşlerini yeterince tanıma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Hortaçsu (1991) tarafından yurt dışında yapılan benzer bir çalışmada ise eşler arasında boşanmanın en büyük nedenlerinden biri davranış eğilimleridir. Bu araştırma sonucunu ise eşlerin birbirini tanıma durumuna göre değerlendirirsek, birbirini daha iyi tanıyan çiftlerin evliliklerinde birbirlerine hoşlarına gidecek şekilde yaklaştıkları düşünülmektedir. Bu nedenle sorun yaşamayan çiftler ise daha iyi bir

²⁴ Debra Umberson, Tetyana Pudrovska and Corinne Reczek, "Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review", *Journal of Marriage and Family*, 65/3, 2010, 574-583; Ryan and Fern K. Willits, "Family ties, physical health, and psychological well being" ss. 907-920.

²⁵ Stacy J. Rogers, and Danelle D. DeBoer, "Changes in wives' income: Effects on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce", *Journal of Marriage and Family*, 63/2, 2001, ss. 458-472; Ryan and Fern K. Willits, "Family ties, physical health, and psychological well being", ss. 907-920; Hortensia Amaro, Nancy Felipe Russo ve Julie Johnson, "Family and work predictors of psychological well-being among Hispanic women professionals", *Psychology of Women Quarterly*, 11/4, 1987, ss. 505-521; David G. Myers and Ed Diener, "Who is happy?." *Psychological science*, 6/1, 1995, ss. 10-19; Kasım Tatlıoğlu, "Üniversite Öğrencilerinin Aylık Gelir ve Harcama Düzeyi ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Bingöl Üniversitesi Örneği)", *Electronic Journal of Social Sciences*, 14/55, 2015, ss.14-55; Şahamet Bülbül ve Selay Gıray, "Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi", *Ege Academic Review*, 11, 2011, ss. 113-123; Fulya Eroğlu ve Hanifi Parlar, "Evli kadın ve erkeklerde psikolojik iyi oluşun ebeveyn tutumuna etkisinin incelenmesi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/33, 2018, ss. 89-101.

²⁶ Nermin Çiftçi Arıdağ, Seher Merve Erus ve Sedef Ünsal Seyidoğulları, "Eş Desteğinin Evlilik Doyumu ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/71, 2019, ss. 1014-1024; Çimen Kabaklı, *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2003.

birliktelik sürdürdükleri ve bu durumun da psikolojik iyi oluş düzeylerini etkilediği düşünülmektedir.²⁷

Yapılan araştırmada Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri evlilikten memnun olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. İlgili literatürde ulaşılan çalışmalar psikolojik iyi oluş ile memnun olma veya evlilik kalitesi, evlilik doyumu gibi memnun olmayla bağlantılı olabilecek değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu destekler niteliktedir.²⁸

Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan evli kadınların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile evliliği bitirmeyi düşünme durumları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Rogers ve Debour tarafından yapılan çalışmada ise boşanmanın en büyük nedenlerinden biri evlilik uyumsuzluğu olduğu sonucuna varılmıştır. Evlilikte uyumsuzluğun kişilerin psikolojik iyi oluş düzeylerini olumsuz yönde etkilediği için bu araştırma sonucunun araştırmamızı desteklediği düşünülmektedir. Dünder ve Demirli tarafından yapılan çalışmada medeni durumla psikolojik iyi oluş arasında ilişkinin olmadığı saptanmıştır.²⁹

Bu araştırmada Türkiye'de 207, Azerbaycan'da ise 225 kadın katılımcıdan oluşan örnekleme Kişisel Bilgi Formu ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği kullanılarak elde edilen veriler analiz edilmiş ve araştırmanın denenceleri test edilmiştir. Araştırmamızda, Azerbaycan'da ve Türkiye'de yaşayan kadın katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyleri eğitim düzeyine, sahip oldukları çocuk sayısına göre ülkeler arasında bir farklılık bulunmadığı, algılanan ekonomik gelir düzeyine, istediklerini ve sorunlarını eşleri ile paylaşma durumuna göre, eşlerini yeterince tanıma durumuna, evlilikten memnun olma ve evliliği bitirmeyi düşünme durumuna göre ise sonuçlar karşılaştırıldığında ülkeler arasında farklılık görüldüğü sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Bu araştırma evli kadınlar üzerinde yapılmıştır. İleride karşılaştırma olanağı sağlayabilmek amacıyla evli kadın ve erkekleri kapsayan araştırmaların yapılması,

²⁷ Nuran Hortaçsu, "Family-versus couple-initiated marriages in Turkey: Similarities and differences over the family life cycle", *Asian Journal of Social Psychology*, 10/2, 2007, ss. 103-116.

²⁸ Christine M.Proulx, Heather M. Helms and Cheryl Buehler, "Marital quality and personal well-being: A meta-analysis", *Journal of Marriage and family*, 69/3, 2007, ss. 576-593; Amirhesam Khajeh, Mohammad Goodarzi, Fatemeh Soleimani, "The relationship of psychological well-being with marital quality and the dimensions of the married students", *Indian Journal of Science Research*, 7/1, 2014, ss. 534-538; Katja Margelisch, Klaus A. Schneewind, Jeanine Violette, Pasqualina Perrig- Chiello, "Marital stability, satisfaction and well-being in old age: variability and continuity in long-term continuously married older persons", *Aging & mental health*, 21/4, 2017, ss. 389-398; Ramazan Demir, Tanhan Ahmet, Çicek İlhan, "Yaşam Kalitesinin Yordayıcıları Olarak Psikolojik İyi Oluş ve Yaşam Doyumu", *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 35/1, 2021, ss. 192-206; Akdağ ve Çankaya, "Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması", ss. 646-662.

²⁹ Rogers Stacy J., and Danelle D. DeBoer, "Changes in wives' income: Effects on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce", *Journal of Marriage and Family*, 63/2, 2001, ss. 458-472; Zeynep Dünder ve Cihad Demirli, "Medeni Durumları Farklı Olan Bireylerin Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin incelenmesi", *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 2/2, 2018, ss. 1-10.

- Bu araştırmanın ileride psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyoloji ve aile danışmanlığı gibi bölümlere kaynak olarak katkı sağlayacağı düşünülerek bu yönde daha fazla araştırmanın yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- AKDAĞ, Funda Gülyüksel, Zeynep Cihangir ÇANKAYA, “Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11/3, 2015, ss. 646-662.
- AMARO, Hortensia, Nancy Felipe RUSSO and Julie JOHNSON, “Family and work predictors of psychological well-being among Hispanic women professionals”, *Psychology of Women Quarterly*, 11/4, 1987, ss. 505-521.
- ARIDAĞ, Nermin Çiftçi, Seher M. ERUS ve Sedef ÜNSAL, Seyidoğulları, “Eş Desteğinin Evlilik Doyumu ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/71, 2019, ss. 1014-1024.
- AYTEKİN, İhsan ve Önder SAKAL, “Erillik-Dışılık ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Yaşamda Anlamanın Aracılık Etkisi”, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/25, 2021, ss. 249-284.
- BEKTAŞ, Mahmut ve Şüheda ÖZBEN, “Evli Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/1, 2016, ss. 216-240.
- BRUDBURN, Norman M., “The structure of psychological well-being”, 1969.
- BRISCOE, Monica, “Sex differences in psychological well-being”, *Psychological Medicine Monograph Supplement*, 1, 1982, ss. 1-46.
- BÜLBÜL, Şahamet ve Selay GİRAY, “Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi”, *Ege Academic Review* 11, 2011, ss. 113-123.
- CANEL, Azize Nilgün, “Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- DEMİR, Ramazan, Tanhan AHMET, Çicek İLHAN, “Yaşam Kalitesinin Yordayıcıları Olarak Psikolojik İyi Oluş ve Yaşam Doyumu”, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 35/1, 2021, ss. 192-206.
- DIENER, Ed, “Subjective well-being”, *Psychological Buletin*, 95/3, 1984, ss. 542-575.
- DÜNDAR, Zeynep ve Cihad DEMİRLİ, “Medeni Durumları Farklı Olan Bireylerin Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin incelenmesi”, *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 2/2, 2018, ss. 1-10.

- DZIAK, Ewelina, Bonnie L. JANZEN, and Nazeem MUHAJARINE, “Inequalities in the psychological well-being of employed, single and partnered mothers: the role of psychosocial work quality and work-family conflict”, *International Journal for Equity in Health*, 9/1, 2010, ss. 1-8.
- EKŞİ, Halil, Ferit GÜNEŞ ve Neslihan YAMAN, “Öğretmenlerin evlilik uyumlarının psikolojik iyi oluşları ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8/50, 2018, ss. 203-233.
- ELEY, Thalia C., “Behavioral genetics as a tool for developmental psychology: Anxiety and depression in children and adolescents”, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2/1, 1999, ss. 21-36.
- ERBİL, Didem Demir ve Oya HAZER, “Çalışan bireylerin evlilik uyumlarının incelenmesi”, *International journal of eurasian education and culture*, 3/5, 2018, ss. 99-116.
- EROL, Atila, Gülser TOPRAK ve Fadime YAZICI, “Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13/1, 2002, ss. 48-57.
- EROĞLU, Fulya ve Hanifi PARLAR, “Evli kadın ve erkeklerde psikolojik iyi oluşun ebeveyn tutumuna etkisinin incelenmesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/33, 2018, ss. 89-101.
- ERYILMAZ, Ali, *Mutluluğun Başucu Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2016.
- ERYILMAZ, Ali, “Pozitif Psikoterapiler”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9/3, 2017, ss. 346-362.
- GRAVETTER, J. F., and L. B. FORZANO, “Research methods for the behavioral sciences”, *USA: Linda Schreiber-Ganster*, 2012.
- GLENN, D. Norval, “The contribution of marriage to the psychological well-being of males and females”, *Journal of Marriage and the Family*, 37/3, 1975, ss. 594-600.
- GÖÇEN, Ahmet, “Öğretmenlerin yaşam anlamı, psikolojik sermaye ve cinsiyetinin psikolojik iyi oluşlarına etkisi”, *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8/1, 2019, ss. 135-153.
- GÜNAY, Gülay ve Özgün BENER, “Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153/153, 2011, ss. 157-171.
- HORTAÇSU, Nuran, “Family-versus couple-initiated marriages in Turkey: Similarities and differences over the family life cycle”, *Asian Journal of Social Psychology*, 10/2, 2007, ss. 103-116.
- KABAKLI, Çimen, *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2003.
- KHAJEH, Amirhesam, Mohammad GOODARZI, Fatemeh SOLEİMANİ, “The relationship of psychological well-being with marital quality and the

- dimensions of the married students”, *Indian Journal of Science Research*, 7/1, 2014, ss. 534-538.
- KIRK, W. Brown, and Richard M. RYAN, “The benefits of being present: mindfulness and its role in psychological well-being”, *Journal of personality and social psychology*, 84/4, 2003, ss. 822.
- KUBLAY, Deniz ve Vesile OKTAN, “Evlilik uyumu: değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5/44, 2015, ss. 25-35.
- MARGELISCH, Katja, Klaus A. SCHNEEWIND, Jeanine VIOLETTE, Pasqualina Perrig- CHIELLO, “Marital stability, satisfaction and well-being in old age: variability and continuity in long-term continuously married older persons”, *Aging & mental health*, 21/4, 2017, ss. 389-398.
- MCINTYRE, Anne and Thomas, Y. KEESLER, “Psychological disorders among foster children”, *Journal of Clinical Child Psychology*, 15/4, 1986, ss. 297-303.
- MYERS, David, G. and Ed DIENER, "Who is happy?." *Psychological science*, 6/1, 1995, ss. 10-19.
- ÖZER, Arif ve Hüdayar, CİHAN-GÜNGÖR, “Yükleme tarzları, bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine göre evlilik uyumu”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8/2, 2012, ss. 11-24.
- ÖZMETE, Emine, “Evli kadınlar ve erkekler için psikolojik iyi oluş ölçeğinin Türkçe’ye uyarlaması”, *Bilişim*, 78, 2016, ss. 361-391.
- PEHLİVAN, Kadriye, “Psikiyatrik kadın hastalarda evlilik ve ebeveyn olma: Bir gözden geçirme”, *Düşünen Adam Dergisi*, 3/19, 2006, ss. 143-154.
- PROULX, Christine M., Heather M. HELMS and Cheryl BUEHLER, “Marital quality and personal well-being: A meta-analysis”, *Journal of Marriage and family*, 69/3, 2007, ss. 576-593.
- RYAN, Andrea Kay and Fern K. WILLITS, “Family ties, physical health, and psychological well being”, *Journal of aging and health*, 19/6, 2007, ss. 907-920.
- RYFF, Carol D., “Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being”, *Journal of personality and social psychology*, 57/6, 1989, ss. 1069-1081.
- RYFF, Carol D., and Corey Lee M. KEYES. "The structure of psychological well-being revisited", *Journal of personality and social psychology*, 69 /4, 1995, ss. 719-727.
- RYFF, Carol D., Burton SINGER, “Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research”, *Psychotherapy and psychosomatics*, 65/1, 1996, ss.14-23.
- RYFF, Carol D., William J. MAGEE, Kristen C. KLING and Edgar. H. KING, “Forging Macro-Micro Linkages In The Studies Of Psychological Well-Being”, *The Self and Society In Aging Processes*, 1999, ss. 247-278.

- RYFF, Carol D., and Burton H. SINGER, “Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being”, *Journal of happiness studies*, 9/1, 2008, ss. 13-39.
- RYFF, Carol D., “Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia”, *Psychotherapy and psychosomatics*, 83/1, 2014, ss. 10-28.
- SECCOMBE, Karen and Rebecca L. WARNER, “Marriages and families: Relationships in social context”, *Wadsworth Publishing Company*, 2004.
- SHAPIRO, Adam and Corey Lee M. KEYES, “Marital status and social well-being: Are the married always better off?”, *Social Indicators Research*, 88/2, 2008, ss. 329-346.
- STACY, J. Rogers, and Danelle D. DEBOER, “Changes in wives' income: Effects on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce”, *Journal of Marriage and Family*, 63/2, 2001, ss. 458-472.
- TATLIOĞLU, Kasım, “Üniversite Öğrencilerinin Aylık Gelir ve Harcama Düzeyi ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Bingöl Üniversitesi Örneği)”, *Electronic Journal of Social Sciences*, 14/55, 2015, ss. 14-55.
- TELEF, Bülent Baki, Ersin UZMAN, Enes ERGÜN, “Öğretmen Adaylarında Psikolojik İyi Oluş ve Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Electronic Turkish Studies*, 8/12, 2013, ss. 1297-1307.
- TIEMENS, Bea G., Johan ORMEL, and Gregory E. SIMON, “Occurrence, recognition, and outcome of psychological disorders in primary care”, *The American journal of psychiatry*, 153/5, 1996, ss. 636-644
- UMBERSON, Debra, Tetyana PUDROVSKA and Corinne RECZEK, “Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review”, *Journal of Marriage and Family*, 65/3, 2010, ss. 574-583.

48

İBD

2(1)

İSTANBUL'DA BİR LİSE: ETKİLEŞİM ÇERÇEVELERİ VE MEKÂNSAL
DÜZENLEMELERE DAİR BETİMLEMELER
A HIGH-SCHOOL IN ISTANBUL: DESCRIPTIONS ABOUT INTERACTION ORDERS AND
SPATIAL ARRANGEMENTS

Zeynel Hakan AŞER

Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Res. Assist., Ondokuz Mayıs University, Faculty of Art and Sciences, Department of Sociology

zeynelhakan.aser@omu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-1750-6724

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021 Samsun
E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi (Research Article)
Geliş Tarihi-Received Date : 08.06.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 16.06.2021
Sayfa-Pages : 49 – 59

doi : 10.51533/insanbilimleri.949824

This article was checked by iThenticate®

Atıf – Citation: AŞER, Zeynel Hakan, “İstanbul’da Bir Lise: Etkileşim Çerçevesi ve Mekânsal Düzenlemelere Dair Betimlemeler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 2/1, Haziran / June 2021, ss. 49 – 59.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan Bilimleri Dergisi
Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021
ss. 49 – 59

Makale Türü: Araştırma Makalesi

İSTANBUL'DA BİR LİSE: ETKİLEŞİM ÇERÇEVELERİ VE MEKÂNSAL DÜZENLEMELERE DAİR BETİMLEMELER *A HIGH-SCHOOL IN ISTANBUL: DESCRIPTIONS ABOUT INTERACTION ORDERS AND SPATIAL ARRANGEMENTS*

Arş. Gör. Zeynel Hakan AŞER

Öz

Bu çalışma İstanbul'da bulunan iki Anadolu lisesinde eğitimlerine devam eden öğrencilerle yapılmış kültürel sermaye formasyonuna dair daha geniş bir çalışmanın ilk ayağından saha notları sunmaktadır. Okul çevresi ve okulun fiziki altyapısı öğrencilerin ders dışı faaliyetlerde çeşitli beceriler geliştirmesi için oldukça önemlidir. Bir okul içindeki mekânsal düzenlemeler Milli Eğitim Politikasına dair çeşitli anlamlar taşıyabileceği gibi okulun yerel kültürü içinde etkileşim çerçeveleri hakkında bilgi sunabilir. Burada sunulan saha notlarının, okul içi kurumsal faillerin ve öğrencilerin kendilerine atfedilen toplumsal roller ve etkileşim çerçeveleri ile kültürel sermayenin boyutları olarak sayılan ders dışı beceriler ve otorite figürleri ile eşit ilişkiler kurabilmek meselesine ışık tutması amaçlanmaktadır. Bütünlüklü bir etnografik saha araştırması olmak yerine okul hayatına dair kısa betimsel örnekler sunmaktadır. Sunulan saha notları tek bir Anadolu lisesinden toplanan örneklerden müteşekkil olduğu için Türkiye'de okul kültürlerine dair panoramik bir bakış açısı vermeyi amaçlamamaktadır. Bu çalışma, üniversiteye girişte başarı sıralamalarında görece avantajlı olan Anadolu liselerine ek diğer liselerde okul kültürlerinin tezahürlerine dair yapılacak gelecek çalışmalara bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Abstract

This study presents field excerpts from an extended study on high school students' formation of cultural capital at two Anatolian High Schools in Istanbul. School environment is crucial for students' development of certain skills at extracurricular activities. Spatial arrangements in a school carry meanings that may be interpreted as parts of a general national educational policy as well as qualities of a region that frames interactions that occur in daily life at a school. Field excerpts presented here are partial examples of performances that institutional agents and students ascribed about their role. Moreover, as cultural capital scholars point out one key element of cultural capital includes students' capability of dealing with institutional agents. Thus, this study provides some descriptive field excerpts about the daily life at a high school. As these excerpts are collected from relatively short ethnographic observations at an Anatolian high school, it does not represent a panoramic view of school cultures in Turkey. This study aims to contribute to further studies on the manifestations of school cultures in other high schools in addition to Anatolian high schools, which are relatively advantageous in university entrance success rankings.

Anahtar Kelimeler: Okul Kültürleri, Etkileşim Düzenleri, Erving Goffman, Pierre Bourdieu.

Keywords: School Cultures, Interaction Orders, Erving Goffman, Pierre Bourdieu.

Giriş

Türkiye’de uzun yıllardır liselere geçişte ve üniversitelere yerleştirmede merkezi bir sınav sistemi uygulamaktadır. Öğrencilerin merkezi sınav uygulamasının nesnel görünen sonuçları sebebiyle akademik başarıları ölçüsünde liselere yerleşmesi okullar arasında oldukça tabakalaşmış bir hiyerarşi oluşturmaktadır. Merkezi sınav sistemi bir taraftan kabaca akademik başarıyı ölçen, adaletli bir sistem olarak yorumlanabilir. Fakat bu yorum diğer taraftan herkesin ideal koşullarda sınava girdiği yorumunu da içinde barındırmaktadır. Öğrenciler ve ebeveynleri sosyoekonomik durumlarına göre, eğitim sisteminin pratikte nasıl işlediğine dair derinlikli bir malumata sahip olarak veya olmaya çalışarak bu sınavda bir adım öne geçmek için maddi-manevi efor sarf etmektedirler. Eğitim sistemi ve eşitsizliklerin yeniden üretimi literatürü içinden araştırmalar, bu tabakalaşmanın çeşitli veçhelerine dair oldukça zengin açıklamalar sunuyor. Türkiye’den örnekler arasında şunlar sayılabilir: geniş kapsamlı yeni bir araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı verilerini orta okul türleri, ebeveynlerin gelirleri ve eğitim düzeyleri ile ilişkilendirdikleri sosyoekonomik statünün akademik başarıyı doğrudan etkileyen, merkezi sınav sisteminin ise bu ayrımı körüklediğini gösteren sonuçları tartışmışlardır.¹ Daha eski bir çalışmada orta sınıf ailelerin ve çocuklarının bu yarışa maddi ve manevi yatırımları, sınav sisteminin bu yarışa körüklemesinin sonuçları tartışılmaktadır.² Çelik ise bir başka açıdan, okul bırakma, akademik başarı ve gerektiğinde yardımına başvurulacak ağlardan yoksun olmak bağlamında dezavantajlı mahalleler içinde dahi eşitsizliklerin tezahürlerinin farklılaştığını tartışmıştır.³

Yeniden üretim literatürü, okul kültürünün ya da okula taşınan kültürel eğilimlerin, aile içinde başlayan sosyalizasyon vasıtasıyla kazanılan çeşitli eğilimlerin pekiştirildiği ya da dönüştürüldüğü bir süreçten bahsetmektedir. Bu literatür, öğrencilerin okul başarısıyla doğrudan ilişkili olarak dersi anlamayı ve geçer not için anladığını göstermeyi taşıyacak dilsel kapasiteye sahip olmayı, okul içinde ve daha sonrasında toplumsal ilişkileri yönetebilme becerisini, okula uygun olduğu bilinen fakat yazılı olmayan davranış kodları ya da zihinsel şemaları ebeveynlerden aktardıklarını tartışmaktadır.⁴ Bu çalışmadaki örnekler, Bourdieu’nün kültürel sermaye kavramının eğitim araştırmalarında genişletilmiş versiyonlarına odaklanmaktadır. Bu alanda önemli bir isim olan Annette Lareau, *Unequal Childhoods* adlı araştırmasında orta sınıf aileler ile işçi sınıfı ailelerin çocuklarıyla ilgili tasarruflarında ince

¹ H. Eren Suna, Hande Tanberkan, Bekir S. Gür, Matjaz Perc & Mahmut Özer, “Socioeconomic Status and School Type as Predictors of Academic Achievement”, *Journal of Economy Culture and Society*, 2020, ss. 1-24.

² Henry J. Rutz & Erol Balkan, *Sınıfın Yeniden Üretimi: Eğitim, Neoliberalizm ve İstanbul'da Yeni Orta Sınıfın Yükselişi*, N. Balkan (çev.), H2O Kitap, İstanbul 2016.

³ Çetin Çelik, “Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı”, *Cogito*, 76, 2014, s. 265-289.

⁴ Basil Bernstein, “Social Class, Language and Socialisation”, *Power and Ideology in Education*, J. Karabel, & A. H. Halsey (eds), Oxford University Press, New York 1977, s. 473-487. & Pierre Bourdieu & Jean Claude-Passeron, *Varisler: Öğrenciler ve Kültür*, L. Ünsaldı, & A. Sümer (Çev.), Heretik Yayıncılık, Ankara 2014. & Pierre Bourdieu & Jean Claude-Passeron, *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri*, L. Ünsaldı, A. Sümer, & Ö. Akkaya (çev.), Heretik Yayıncılık, Ankara 2015.

düşünölmüş bir zaman planlaması, ders dışı faaliyetlerde (spor, müzik, bir enstrüman çalmak vb.) çeşitli yetenekler kazanması ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki iletişimin niteliğine dair ciddi farklılaşmalar olduğunu belirtmektedir.⁵ Lareau'nun araştırmasına göre orta sınıf aileler, çocuklarının okulda ve ders dışı faaliyetlerde geçirdikleri zamanı organize ederken, çocuklara otorite figürleri ile müzakere edebilecekleri iletişim biçimini de öğreten bir ebeveyn stratejisi izlemektedir. İşçi sınıfı aileler ise böyle bir ebeveynlik stratejisi gütmüyorlar ya da bunun önemine dair çeşitli yatkınlıklardan yapısal olarak uzaklar. Kültürel sermaye literatürüne dair çalışmalarında ise Lareau & Weininger, özellikle ders dışı faaliyetlerle kazanılan yetenekleri ve otorite figürleri ile başa çıkabilme kapasitesini de içeren bir kültürel sermaye kavramsallaştırması sunmuşlardır.⁶ Bu çalışmada da eğitim sistemine dair yapısal açıklamaların hatırlattığı sonuçları Lareau & Weininger'in tartışması dahilinde daha mikro düzeyde örneklerle destekleyen okul içi gündelik hayata dair örnekler sunulacaktır.

1. Teorik Çerçeve

Basil Bernstein'in çalışmaları kültürel aktarım meselesiyle ilgili olarak müfredat, aile içi sosyalizasyon ve müfredat tarafından tanınan veya dışlanan dilsel kodlara odaklanan erken çalışmalardan sayılabilir. Bernstein'e göre okul hayatı ve müfredat, ideal bir orta sınıf ailesi tedrisatından geçmiş bir öğrencinin dilsel kapasitelerini ödüllendirecek biçimde kurulmuştur.⁷ Bernstein, müfredat tarafından olumlanan davranış kodları ve dilsel kodlar esasen verili olarak bu kodlara dair herhangi bir tasarrufta bulunmayan, daha doğrusu eğitim sisteminin işleyişinin böyle olduğuna dair herhangi bir bilgisi olmayan ailelerin çocuklarının eğitim hayatlarında diğerlerine kıyasla dezavantajlı olduklarından bahseder.⁸

Bourdieu & Passeron'un çalışmaları Bernstein'in dilsel yatkınlıklar üzerinden işaret ettiği daha geniş bir kültürel yatkınlıklar sistemine odaklanır. Bu kültürel yatkınlıklar, Bourdieu'nün çalışmalarının Fransa dışında başka bağlamlara uygulanmasında kafa karışıklığı yaratan iki yaygın kullanımıyla ilişkilendirilebilir. İlki, Bourdieu & Passeron'un *Varisler* isimli çalışmasında öğrencilerin karşısına müfredat yoluyla çıkan Fransız ulusal kültürünün belkemiği felsefi ve edebi kanona, kentli hayatının inceliklerini işaret eden kültür hayatına, yüksek kültür ürünlerine dair daha genel bir aşinalık.⁹ İkincisi, okul hayatı içinde akademik başarıyı ileriye götürecek malumata, sistemin nasıl işlediğine dair pratik bir kavrayışa, sistemi taşıyan önemli figürlerle ilişki kurmayı kolaylaştıracak davranış kodlarına, dilsel becerilere dair bedensel bir yatkınlık.¹⁰ Kültürel sermayenin yüksek kültür ürünlerini tüketmeyle kurulan ilgisi; araştırmacıları, Fransa dışında başka bağlamlarda sosyal sınıflar arası sınırları keskinleştirmek üzere kullanılan ince zevkleri

⁵ Annette Lareau, *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*, University of California Press, Berkeley, 2003.

⁶ Annette Lareau & Elliot B. Weininger, "Cultural Capital in Educational Research: A Critical Assessment", *Theory and Society*, 2003, s. 567-606.

⁷ Bernstein, "Social Class, Language and Socialisation", s. 481.

⁸ Bernstein, "Social Class, Language and Socialisation", s. 480.

⁹ Bourdieu & Passeron, *Varisler: Öğrenciler ve Kültür*.

¹⁰ Bourdieu & Passeron, *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri*.

ortaya koymaya sevketsen de Bourdieu için önemli olan, kültürel sermayenin öncelikle bir yatkınlığa dönüşmüş bedenselleşmiş formu (yukarıda bahsedilen dilsel beceriler, pratik kavrayış ya da davranış kodlarını aileden aktarmak ve okulda pekiştirmek vb.), buna binaen ayrımı keskinleştiren ürünlere dair sofistike zevkler (nesnelleşmiş biçimlerinde müzik, kitap, resim gibi ürünleri tüketmek) ve kurumsal otoritelerce dağıtılan bir alanda uzmanlığı işaret eden sertifikalar, ödüller ve diplomalar.¹¹

Yeniden Üretim ise, Bourdieu & Passeron, eğitim sisteminin işleyişine dair oldukça yapısal hatta şematik bir teorisini sunuyor. Bourdieu & Passeron örtük müfredatı, verili olarak bu müfredatın olmasını beklediği kültürel ve bedensel yatkınlıkları ve bu yatkınlıkları işleyişini pedagojik eylem ve pedagojik otorite kavramıyla açıklamıştır. Basitçe, burada bahsedilen pedagojik eylem ve otorite, herhangi bir okul içi etkileşimde neyin geçer akçe olduğuna dair yapısal beklentilerdir. Dahası, eğitim sisteminin bu örtük otoritesine uyamayanı düşüren, uyum sağlamaya çalışanı huzursuz eden ya da en başından eleyen bu otoritenin sembolik şiddetidir. Bu yapısal farklılıklar, önce ulusal eğitim politikalarını – ritüeller vasıtasıyla uluslara ait değerlerin işlenmesi gibi- sonrasında eğitim sisteminde çıkarı en yüksek olan orta sınıf ailelerin ideallerinin bir taşıyıcısı olarak düşünülmektedir.

Erken dönem örneklerden bir diğeri olan Paul Willis'in çalışmasında işçi sınıfı ailelerin çocuklarının okul ile kurdukları çetrefilli ilişki okul karşıtı bir kültürü işaret etmektedir. Daha çok İngiltere özelinde işçi sınıfı kültürü çalışmaları içinden değerlendirmenin mümkün olduğu bu çalışma, işçi sınıfından gelen öğrencilerin bir taraftan otorite figürlerine başkaldırılarını vasıtasıyla doğrudan bu pedagojik otoriteyi reddettikleri ancak diğer taraftan İngiliz işçi sınıfı kültürüne has olduğu düşünülen bu okul karşıtı kültür ve erkeklik pratikleri vasıtasıyla kendi gelecek işçiliklerini tayin ettikleri düşünülmüştür.¹²

Eğitim sistemi ile ilgili yapısal açıklamalar, Türkiye'de yapılan daha geniş kapsamlı çalışmaların işaret ettiği gibi hala anlamlı sonuçlar vermektedir. Ne var ki diğer taraftan, özellikle Bourdieu'nün çalışmalarına getirilen eleştiriler, ulus-devlet kültürlerinin uzun süreli olarak kurdukları, müfredatlarda kendini ülkelere has edebi ve felsefi kanonlarda bulan kültürel yatkınlıkların değiştiği, alışkanlıkların ve kültür ürünlerinin yeni medya araçları vasıtasıyla sürekli devinim içinde olduğu, prestij ve ayrımın içeriği ve bunların alıcılarının bu araçlarla çabucak değiştiği, toplumsal ilişkilerin değişim hızının arttığı bir döneme girdiğimizi de hatırlatmaktadır.¹³

Saha notlarını tartışmaya açmadan önce ikinci bölümde, Erving Goffman'dan yararlanarak okul içi etkileşimleri anlamaya yararlı olacak bir başka kavramsal set daha sunuyorum. Bu perspektif, bir taraftan otorite figürleriyle ilişkiye geçme biçimleri ile kültürel sermaye tartışmasına; diğer taraftan, okul kültürünün çerçevelediği toplumsal rollerin içeriğine, failerin bu rollere adapte olma biçimlerine dair fikirler sunuyor. Daha sonra ise, geniş

¹¹ Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, J. Richardson (ed), Greenwood Press, Connecticut 1986, s. 241-258

¹² Paul Willis, *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*, Columbia University Press, New York 1977.

¹³ Claire Laurier Decoteau, "The Reflexive Habitus: Critical Realist and Bourdieusian Social Action", *European Journal of Social Theory*, 3/19, 2011, s. 311.

bir okul ve çevresi betimlemesi ile birlikte, bir öğrencinin otorite figürleriyle ilişkisi, bir öğretmenin yeni bir etkileşim düzenine alışma çabası ve öğretmenlerin performanslarını askıya aldığı bir mekâna dair tasvirler sunuyorum. Fakat bu tasvirlerden önce yeniden üretim literatürünün yapısal açıklamalarıyla Goffman'ın etkileşimleri merkeze alan kavramsal set arasında; sosyolojide mikro-makro ayrımı olarak algılanan fakat nihayetinde birbirini tamamlayan iki yaklaşıma dair bir çerçeve sunmayı amaçlıyorum.

2. Etkileşim Çerçeveleri

Sosyoloji disiplini içinde teorik yaklaşımların analitik bir çerçeve içinde aktarılması adına yararlı olsa da sosyal ilişkilerin çeşitli düzeylerine dair yaklaşımlar (mikro-makro gibi) daha çok araştırmacıların ilgilerinden türemiştir. Aşağıda ele aldığım kavram seti, özellikle Erving Goffman'ın zengin ampirik araştırmalarından türettiği kavramlar, açıklayıcılıklarını etkileşim düzeyinde sunsalar da aslında sosyal bilimler içinde rakip diğer yaklaşımların verili olarak dışarıda bırakmak zorunda olduğu diğer sorulara sunulan cevaplar olarak şekillenmiştir. Ampirik kısımda sunmaya çalıştığım örnekler bir taraftan yapısal açıklamaların öncülleri olabileceği gibi diğer taraftan Goffman'ın kavramlarıyla da anlamlı kılınabilir.

Goffman, etkileşimleri kısaca kişilerin çeşitli performanslar sergilediği, kendilerine atfedilen toplumsal rollerle ilişkili olarak açıklamaktadır. Bir taraftan bu performanslar tekrara dayalı olarak alışkanlık temelinde devam ettirilse de Goffman, bu performansların içerikleriyle beraber formlarına ve askıya alındıkları anlara da odaklanıyor. Bu, tekrara ve alışkanlığa dayalı etkileşim düzenlerini Goffman “çerçevlendirme” kavramı ile ilişkilendiriyor.¹⁴

Çerçeve-analizi, genelde gündelik hayat içinde daha çok konuşma edimleriyle ilgili olsa da Goffman selefî Gregory Bateson'un paranteze alma (bracketing) kavramsallaştırmasını alışkanlıklara dayalı bir tür aşinalık geliştirme biçimi olarak ele almaktadır.¹⁵ Zaman zaman müzakereye açık olsa da bu çerçeveler bilinçli bir şekilde kararlaştırılmış kodlar olmak yerine daha çok belli bir tekrardan sonra yerleşmiş gündelik ilişkilerin devamını sağlayan alışkanlıklara işaret eder: “Genelde içinde bulunduğumuz düzenlemeleri müzakere etsek de bir kez karara bağlandığında, bu düzenlemeler sanki hep öyle olagelmiş gibi mekanik bir biçimde onları takip etmeye devam ederiz”.¹⁶

Goffman'ın bir diğer odak noktası sadece bu mekanik olarak alışageldiğimiz, yarı bilinçli biçimde devam ettirdiğimiz etkileşimlerden ziyade, bu etkileşimlerin normal olma ölçüsünü belirleyen birtakım unsurlardır. Normallik ölçüsü basitçe etkileşime giren kişilerden beklenen performansa dair toplumsal normları akla getirmektedir. Benliğin sunumu ile ilgili çalışmasında Goffman bu ölçütü başka birçok jenerik kavramla birlikte *performans* kavramı etrafında kurar.¹⁷ *Performans* gözlemcilerin huzurunda devam eden, onları bir nebze etkileyebilen hakiki ya da yapmacık etkinliklerin

¹⁴ Goffman'ın *Frame-Analysis* kitabından yapılan alıntıların çevirisi bana ait.

¹⁵ Erving Goffman, *Frame-Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Northeastern University Press, Boston 1986, s. 7

¹⁶ Goffman, *Frame-Analysis*, s. 2

¹⁷ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, B. Cezar (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul 2009.

bütünüdür. Burada önemli olan ve normallik ölçüsünü işaret eden, performans sahibi ve onu izleyenlerin bu etkileşimi devam ettirme isteğidir: Goffman kişilerin performansına dair bilinçli yorumlarının (eyleyeninin tasarıları ya da gözlemcilerin performansı hakiki ya da yapmacık bulmaları) ötesinde bu normallik ölçütünün kendisine odaklanmıştır.

Goffman performansların dışarıdan yorumlamalara görece kapalı olarak bir örüntü içinde sergilendiği yerlere dair de üretken kavramlar sunmuştur. Tımarhaneler ve genel olarak total kurumlar üzerine düşüncelerinden hatırlanacağı gibi, Goffman etkileşimlerin düzenine dair yorumlara kapalı bu yerleri *bölge* olarak tanımlamıştır.¹⁸ Toplumsal rollerin düzenli seyrettiği ya da öyle olmasının beklendiği bu bölgeler, bir tür edep kuralları etrafında çerçevelenmiştir. Bir bölge için nezaket ve edep kuralları, kişiler bunları araçsal olarak ya da ahlaki olarak takip etsin-etmesin görece standartlaşmış etkileşim çerçeveleri içerir. Aşağıdaki saha notlarında; bir bölge olarak okul ve görece düzenlenmiş etkileşimler olarak idarecilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin performanslarına dair örnekler sunuyorum. Bu örnekler, bütüncül bir etnografinin sunabileceği güçlü örüntüler olmak yerine betimleyici örneklerdir. Yine de otorite figürleri ile ilişkiler, okulların fiziki altyapılarının öğrenciler sunduğu imkanlar dahilinde yorumlanabilir.

2.1. Betimlemeler

Ekim Anadolu Lisesi¹⁹, İstanbul'un merkezi bir ilçesinde 1970'lerde uydu kent olarak tasarlanan bir muhitte bulunmaktadır. Birden fazla toplu ulaşım imkânı bu muhiti ve dolayısıyla liseyi oldukça erişilebilir kılmaktadır. Bu lise 2008 yılında düz liselerin ve benzeri süper liselerin Anadolu lisesi kalitesine erişmesi amaçlanarak Anadolu lisesine dönüştürülmesi ile Ekim Anadolu Lisesi olmuştur. Lisenin bulunduğu muhit görece erken bir zamanda düzenli siteler olarak tasarlanmış ve Marmara denizine yakın kısımları görece az katlı müstakil evler olarak düzenlenmiş bir muhit. İstanbul'un bu erken dönemlerde kentleşmiş fakat oldukça dağınık mahallelerinin aksine düzenli bir mahalle olması ve toplu ulaşım imkanlarının ortasında olması sebebiyle zengin bir muhit olarak tanımlanabilir. Ek olarak 1970'lerden sonra 2000'ler itibarıyla kendi içinde ve çevre sahil ilçelerde yüksek rezidansların yapılmaya başlanmasıyla ikinci kez popüler bir konum olarak sosyoekonomik bakımdan oldukça avantajlı kimselerin tercih ettiği bir muhit olmuştur. Ekim Anadolu Lisesi bu muhitin sahil kısmından uzak fakat, İstanbul'un ana arteri D-100 karayoluna daha yakın bir konumda bulunuyor. Okulun etrafında oldukça eski ama pahalı markalara ev sahipliği yapan bir alışveriş merkezi ve çevresinde devlet kurumlarının görece önemli bürokratları için sağladığı lojmanlar bulunmakta. Liseye yakın bir konumda eski bir tekel binasından dönüştürülmüş bir sanat merkezi de bulunuyor. İstanbul'un ilk uydu kent bölgelerinden biri olması sebebiyle buraya yerleşik olan kesim, avantajlı konumunu daha çok, erken bir dönemde burada mülk sahibi olmak veya sonradan bu konumun popülerliği ile buralara taşınan kimselerden alıyor. Okulun konumu, öğrenciler ve okul personeli için şehrin imkanlarından daha fazla yararlanmaya imkân tanısa da Ekim Anadolu Lisesi popülasyonu yine

¹⁸ Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, s. 107-137

¹⁹ Okul ismi ve araştırmaya katılan kişilerin kimlik bilgileri, araştırma etiği çerçevesinde mahlaslarla değiştirilmiştir. Aşağıdaki isimler katılımcıların gerçek isimleri değildir.

İstanbul'un merkezi ama daha karmaşık, dezavantajlı ailelerin bulunduğu çevre ilçelerden oluşuyor.

Ekim Anadolu Lisesi, Türkiye tarihinde önemli bir figür olan ünlü bir siyasetçinin açılışını yaptığı yeni bir okul. Okul kökleri itibariyle Maarif Kolejlerine dayanan birinci nesil veya sonraki nesil Anadolu liselerinden değil, fakat hem bulunduğu konum itibariyle bölgenin planlanması hesaba katıldığında daha düzenli bir okul hem de örneğin okul içi spor etkinliklerinde sıklıkla kullanılan kapalı bir spor salonuna sahip olması gibi avantajlara sahip. Bu fiziki altyapı avantajı İstanbul'un başka muhitlerinde bulunan Anadolu liseleri için geçerli olmayabilir. Keza araştırmanın ikinci ayağını yaptığım, aslında başından beri Anadolu lisesi olan, bulunduğu muhitin en başarılı devlet lisesi olan okulda böyle bir imkân yoktu.

Okul binası daha önce bahsedildiği gibi İstanbul'un merkezi fakat dağınık muhitlerindeki liselerin aksine, bölgenin izin verdiği ölçüde oldukça büyük bir alana kurulu. Okulun ana giriş kapısının solunda öğretmenler ve idari personelin kullanabildiği bir otopark bulunuyor. Geniş ön ve arka bahçe basketbol, voleybol ve futbol oynamak gibi ders dışı faaliyetlere izin veren işaretlemelere ve tesislere sahip. Karşılaştırmalı olarak Ekim Anadolu Lisesi'nin bahçesi araştırmanın ikinci ayağını oluşturan okulun sahip olduğu alanın yaklaşık dört katından oluşmaktadır.

Okul binası kısa bir "v" harfine benzer şekilde ön bahçeye bakmakta. Çeşitli seremonilerin, haftalık olarak Pazartesi günleri açılışı ve Cuma günleri kapanışı temsil eden törenlerin ve etkinliklerin yapıldığı bu bahçede, ana girişin solunda bir Mustafa Kemal Atatürk büstü ve Türk bayrağının çekildiği bir bayrak direği bulunuyor. Bu açılış ve kapanış etkinliklerinde ve günlük olarak yapılan toplanma ritüellerinde, müdür veya müdür yardımcısı haftalık olarak okula dair konuları ele alıyor. Beden eğitimi öğretmenin İstiklal Marşı öncesi "rahat", "hazır ol" komutları bu törenlerin önemli bir parçası. Beden eğitimi öğretmeni ve idari figürlerin bu direktiflerin yerine getirildiğinden emin olması sonrası, müzik öğretmeni hoparlörlerden eşlik eden İstiklal marşı müziğine orkestra şeflerinin jestlerine benzer bir şekilde ulusal marşın okunmasını idare ediyor. Bir haftanın açılışı ve kapanışı bu ritüelle tamamlanıyor.

Okul binasının ana girişi yapının ortasında bulunuyor. Buna ek olarak öğrencilerin teneffüs zamanlarında çoğunlukla kullandığı binanın sol tarafında bulunan bir giriş daha var. Binanın bu ana girişinde sol tarafta öğrencilerin sırayla nöbet tuttıkları nöbetçi masası bulunuyor. Bu öğrenciler, okul arazisinin ana girişinde bulunan görevliden farklı olarak okula giriş yapan ziyaretçilerin kayıtlarını tutmakla mükellefler. Binanın arkasına bakan kısımda kapalı spor salonu bulunmakta, bodrum katında ise genel veli toplantılarının, okul içi müzik, şiir dinletisi gibi etkinliklerin yapıldığı bir seminer salonu bulunuyor. Ana girişin tam ortasında öğrencilerin veya ziyaretçilerin kullanabileceği rahat koltuklar var. Bu koltukların çevresinde ise okulun spor alanında kazandığı başarıları simgeleyen kupalar ve madalyaların olduğu bir köşe, okulun Avrupa Birliği desteğiyle düzenlediği yurtdışı gezilerinden fotoğrafların olduğu bir pano ve çeşitli okul içi ve okul dışı dersler ve projelerde hazırlanan, okulun saygınlığını göstermesi umulan *vitriini* oluşturan etkinliklerden oluşan panolar bulunmakta.

Bu panolara ek olarak çeşitli yerlerde eğitimin, dakikliğin, okulun ne anlama geldiğine dair çeşitli aforizmaların bulunduğu köşeler de bulunuyor. Bu aforizmalardan birkaçı “Ertelemeyi alışkanlık haline getirme!”, “Bir işi yapmak için en iyi zaman bugündür” gibi örneklerden oluşuyor. Duvarları süsleyen diğer unsurlar ise Milli Eğitim Politikası kapsamında düşünülebilecek, Türk siyasi tarihinin milliyetçilik kanonu içinde bulunan figürlerin tarihsel bir panoramasını sunmaktadır.

Okul binasının bu giriş katının sağındaki koridorda; sınıflardan, öğretim kadrosunun bulunduğu öğretmenler odasından izole bir yerde, öğrencilerin daha az yoğunlukta uğradığı, biri müdür yardımcısına öteki ise ikinci rehber öğretmenine ait odalar bulunuyor. Bu girişin hemen üstünde ise okul binasının arka bahçeye bakan kısmında bulunan sınıflardan bir duvarla ayrılmış bir asmakat bulunuyor. Bu asmakatın sağındaki koridorda müdürün odası ve okulun hoparlör sisteminin kontrol edildiği bir oda bulunuyor. Bu kısım yarım bir duvarla karşısındaki koridordan da ayrılıyor. Sol taraftaki koridorda ise öğrencilerle daha sık etkileşime giren müdür yardımcısının odası, diğer rehberlik öğretmenin odası, çeşitli afişlerin, broşürlerin hazırlanması veya diğer kırtasiye işleri için kullanılan küçük bir depo ve koridorun sonunda ise öğretmenler odası bulunuyor. Bu kısım hem rehberlik öğretmenin hem aynı zamanda matematik öğretmeni olan müdür yardımcısının, hem de öğretmenler odasının bu kısımda olmasından dolayı öğrencilerin daha çok uğradığı bir yer.

2.2. Etkileşimler

2.2.1. Otoriteyle Karşılaşma

Öğrencilerin daha çok etkileşime geçtiği matematik öğretmeni de olan müdür yardımcısı, diğer müdür yardımcısına kıyasla gün içinde daha fazla derse girdiği için, aynı zamanda da üniversitelere giriş sınavlarına hazırlanan öğrencilere yardım ettiği için kapısı çoğunlukla öğrencilere açık biriydi. Diğer müdür yardımcısı ise öğrenciler tarafından görece mesafeli fakat iyi bir idareci olarak tanımlanıyordu. Pratik olarak öğrencilerin ders faaliyetleri ile ilgilenen müdür yardımcısının odası ile idari işlerin devam ettirildiği mekanlar ayrı olarak düzenlenmiş olduğunu görebiliriz.

Okul içi otorite figürleriyle teslimiyetçi bir biçimde değil daha eşit bir şekilde etkileşime girebilmek, kültürel sermaye çalışan araştırmacıların ailede izlenen ebeveynlik stratejileri ile ilişkili olarak kültürel sermaye kavramını genişlettiği etmenlerden biriydi. Bu okulda da idari işlerle ilgilenen müdür yardımcısı ve bir öğrenci arasında geçen diyaloga dair aşağıdaki saha notlarını kaydettim:

“(…) Okulda haftanın başlaması vesilesiyle gerçekleşen bayrak töreninin ardından, müdür ve müdür yardımcısı okula geç kalan öğrencileri kapıda karşılayarak fırça atıyordu. Okula zamanında gelmenin öneminden bahsediyorlar ve daha geçen Cuma, kapanış töreninde bu konudan bahsettiklerini hatırlatıyorlardı. Mülakat yaptığım öğrencilerden Yavuz da o gün geç kalanlar içindeydi. Müdür yardımcısı onu biraz tuttu, şakayla karışık payladı. Okul öğrencileri ile birlikte bir üniversite gezisine gitmek üzere hazırlanırken, Yavuz müdür yardımcısına aslında kendi düzeyinden öğrencilere açık olmamasına rağmen geziye katılıp katılmayacağını sordu. Müdür yardımcısı cevap vermeden kararı rehberlik öğretmenine bıraktı. O da küçük uyarıları hatırlatarak Yavuz’un geziye katılmasına izin verdi. (...)”

Yavuz ile müdür yardımcısı ve diğer otorite figürleri arasında olan etkileşim, bir taraftan öğrencinin kendine has afacan profiliyle ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan ise Yavuz'un önemli bir devlet hastanesinde başhekim olarak görev yapan babasının Okul-Aile Birliği'nde görev alması bağlantıları unutulmamalıdır. Üstelik Yavuz'un girişken tavrını gösteren bir diğer etmen ise okulda öğrenci birliği başkan yardımcılığını yapması. Ek olarak, Yavuz mülakatlarda bir siyasetçi edasıyla okul tuvaletlerinin temizliği ile ilgili yaptıkları çalışmayı anlatıyordu.

2.2.2. Bölgenin yabancıları olmak

Rehberlik öğretmeni Hatice Hanım araştırma esnasında kendisiyle tanıştığımda okula yeni gelen bir öğretmendi. Daha önce görev aldığı okul Ekim Anadolu Lisesi'nden görece daha prestijli bir okul olan Hatice Hanım ilk tanışmamızda önceki okulunda gerçekleştirdiği kariyer fuarlarının devamını Ekim Anadolu Lisesinde de devam ettirmek istediğini belirtmişti. Kendisi okulda yeni göreve başlamış olmasına rağmen, öğrencilerle oldukça yakın ilişkiler kurmuş, kariyer fuarı ve üniversite gezileri gibi etkinliklere ek okula aidiyeti arttırmasını umduğu kıyafetlerin tasarlanması, çeşitli etkinliklerde öğrencilere ve velilere dağıtılacak rozetlerin hazırlanmasıyla da ilgileniyordu. Okulda göreve yeni başlamış olmasıyla ilgili olarak aşağıdaki örnek ilginç olabilir:

“Hatice Hanım ve bir başka kadın öğretmen Hatice hanımın odasında kısa bir görüşme yapıyorlardı. Daha sonra öğrendiğim kadarıyla bu görüşme daha küçük öğrenci gruplarına yönelik bir proje olan öğrenci koçluğu projesiyle ilgiliydi. Hatice hanım ve diğer öğretmen bir “kazadan” bahsediyorlardı. Bu “kaza” Hatice hanımın sınıf öğretmenlerini bu projeye dahil etmemesiydi. Hatice hanım bu “kazayı” diğer öğretmenden rozet takma seremonisinin organizasyonu ve bu organizasyonda yapılacak konuşmanın hazırlanması için yardım istedi.

Öğretmen odadan ayrıldıktan sonra Hatice Hanım kendisinin de yeni gelmiş olma durumundan bahsederek bu türden “kazaların” yaşandığını belirtti. Öğretmen kadrosunu çok iyi tanımıyor olduğunu, bazen de bunun kendini bazı işlerden kurtardığından bahsetti. Bahsi geçen kazayı, öğretmenle de onu organizasyona dahil ederek ve bu öğretmenin favori öğrencisine konuşma fırsatı vererek telafi ettiğini anlattı.”

Hatice Hanımın kaza olarak bahsettiği şey hem kendisinin bu okulda yeni göreve başlamış olması sebebiyle henüz aşinalık geliştirmediği çerçeveyi hem de okul içi öğretmenler arası kıdem farkını hatırlatması sebebiyle iyi bir örnek. Durumun “kaza” olarak nitelenmesi, okulda deneyimle kazanılan imtiyazları ve daha genel çerçevede devam ettirilmesi gereken rolleri hatırlatmaktadır.

2.2.3. Perde arkası

Öğretmenler odası okul içinde öğretmenlerin görece kendi hallerinde kalabildikleri bir arka sahne gibi işliyor. Bu oda öğrencilere ve diğer ziyaretçilere tamamen kapalı değil, ancak öğrenciler buraya girerken belli türden bir tutumu takınırken, öğretmenler ziyaretçilerin de en fazla mezun öğrenciler olabileceğini düşünüyor:

“Öğretmenler odasındaki bu özel toplantı yeni gelen öğretmenlere bir hoşgeldin etkinliği olarak düzenlenmişti. Bu yeni gelen öğretmenler aslında Ekim Anadolu Lisesi öğretmenleri olmalarına rağmen 2 yıllığına bölgedeki başka okullarda görevlendirilen öğretmenlerdi. Bu mütevazı hoşgeldin etkinliğine diğer öğretmenler evde hazırladıkları birkaç atıştırmalık ve başka yiyecek-icecekler getirmişlerdi.

Hatice hanım denk geldiği birkaç öğretmene beni okulda araştırma yapan biri olarak tanıştırdı. Tanıştırmadığı diğerleri ise benim eski bir öğrenci olup olmadığını sordu.

Başlamadan önce mülakatlara katılan bir öğrenci odaya atıştırmalıklar için plastik tabak ve bardak getirdi. Öğrenci hem bir taraftan gülümsüyor bir taraftan da plastik tabakları öğretmene vermeye çalışırken gergin bir tavır takınıyor gibiydi. Tabakları vermek istediği öğretmen bir an onun tabakları vermeye çalıştığını görmedi. Birkaç hamle yaptı fakat öğretmenin dikkatini çekemedi. Bir süre daha bekledikten sonra, diğer öğretmenler onu farketti ve tabaklarla, kendisine bu tabakları almak için verilen para üstünü aldılar.”

Öğretmenler Odası kapısı aynı asmakatta bulunan müdür yardımcısı ve rehber öğretmenin odasının kapısının her daim açık olmasına karşın kapısı daima kapalı olan, öğretmenlere has bir yer. Dışarıdan gelenlere görece kapalı, öğrencilerin ise kurumsal faillele karşılaştıkları sırada az-çok belirli, yazılı olmayan birtakım davranış kodlarına dikkat ettiği bir alan. Öğretmenlerin de öğrenciler karşısında sergiledikleri performansı askıya aldıkları bir alan.

Sonuç Yerine

Bu çalışma, daha geniş kapsamlı okul etnografileri ya da Goffman'ın total kurumlar olarak değerlendirdiği kurumların etkileşimleri çerçevelleyen fiziksel koşulları ve yazılı olmayan kurallarına dair araştırmacılara anlamlı öngörüler sunabilir. Betimleyici bir çalışma olarak bu çalışma, eğitimin daha geniş perspektifte devam ettirdiği yapısal örüntülerin, yerel kültür düzeyinde işleyişine dair niteliksel veriler sunmayı amaçlamıştır. Bu noktada bu türden etkileşimlerin daha çok gündelik hayat içinde alışkanlıklardan mülhem ilerletildiği, etkileşime giren tarafların mekânın fiziksel organizasyonuna dair, takip ettikleri çerçevelere atfettikleri anlamlara dair uzun uzadıya mülahazalara dayanan, sosyal bilimcilerce anlaşıldığı biçimde teorik ayrımlar yapmadıkları unutulmamalıdır. Pedagojik eylemin doğasıyla ilgili olarak eğitim politikası düzeyinde öğrencilerin okul içindeki rolleri ve ailelerinden aktardıkları yatkınlıkların birleşimi olarak yorumlanabilir. Etkileşim düzenleri örüntüler biçiminde mekanik birtakım yazılı olmayan kuralları ve toplumsal normları hatırlatsa da literatürün gösterdiği okul karşıtı kültürü ya da alandaki istisnai köklü okulların kültürlerini de gösterebilir. Fakat nihai olarak Bourdieu'nün bahsettiği gibi öğrenciler sadece bu etkileşim düzenlerinde var olan kimseler değil, “şayet öğrenciler sadece öğrenci olsalardı ... tüm anomi belirtilerini gösterirlerdi.”²⁰

Ek olarak burada sunulan veriler, Türkiye'de bulunan liselerden görece başarılı, kendi içinde de oldukça avantajlı bir konuma sahip bir lisede toplanmıştır. Otorite figürleri ile başa çıkabilme kapasitesi ve okul binalarının eğitime dair ulusal pedagojik yönelimleri içermesi kısmi bir genellemeye izin verebilir. Diğer taraftan bu okul da dahil olmak üzere öğrencilerin okula aidiyetleri, Ekim Anadolu Lisesi gibi köklü olmayan bir okulda oldukça tali kalmaktadır. Bu durumun farklı tezahürleri olarak; üniversiteye giriş sınavlarında alt sıralarda olan ve/veya şehrin dezavantajlı bölgelerinde bulunan okullarda, kökten okul kültürünün reddi ya da ilgisiz bulunduğu durumlarla karşılaşılacağı düşünülmektedir. Son olarak, bu çalışma Türkiye'de okullaşma sürecinin sürekli değişen çehresi ile ilgili olarak

²⁰ Bourdieu, *Varisler*, s. 65

öğrencilerin değişen ilgilerinin, yönelimlerinin, ailelerinden aktardığı alışkanlıklar setinin ortaya koyabileceği örüntülere dair kısa bir giriş çalışması örneği olarak sunulmuştur.

Kaynakça

- BERNSTEIN, Basil, "Social Class, Language and Socialisation", *Power and Ideology in Education*, J. Karabel, & A. H. Halsey (Eds.), Oxford University Press, New York 1977, ss. 473-487.
- BOURDIEU, Pierre, "The Forms of Capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, J. Richardson (Ed.), Greenwood Press, Connecticut 1986, ss. 241-258.
- BOURDIEU, Pierre & Jean-Claude Passeron, *Varisler: Öğrenciler ve Kültür*, L. Ünsaldı, & A. Sümer (Çev.), Heretik Yayıncılık, Ankara 2014.
- BOURDIEU, Pierre & Jean-Claude Passeron, *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri*, L. Ünsaldı, A. Sümer, & Ö. Akkaya (Çev.), Heretik Yayıncılık, Ankara 2015.
- ÇELİK, Çetin, "Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı", *Cogito*, 76, 2014, ss. 265-289.
- DECOTEAU, Claire Laurier, "The Reflexive Habitus: Critical Realist and Bourdieusian Social Action", *European Journal of Social Theory*, 3/19, 2016, ss. 303-321.
- GOFFMAN, Erving, *Frame-Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Northeastern University Press, Boston 1986.
- GOFFMAN, Erving, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, B. Cezar (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul 2009.
- LAREAU, Annette, *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*, University of California Press, Berkeley 2003.
- LAREAU, Annette & Elliot B. Weininger, "Cultural Capital in Educational Research: A Critical Assessment", *Theory and Society*, 32/5-6, 2003, ss. 567-606.
- RUTZ, Henry J. & Erol Balkan, *Sınıfın Yeniden Üretimi: Eğitim, Neoliberalizm ve İstanbul'da Yeni Orta Sınıfın Yükselişi*, N. Balkan (Çev.), H2O Kitap, İstanbul 2016.
- SUNA, H. Eren vd., "Socioeconomic Status and School Type as Predictors of Academic Achievement", *Journal of Economy Culture and Society*, 2020, ss. 1-24
- WILLIS, Paul, *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*, Columbia University Press, New York 1977.

60

İBD

2(1)

MARS, EVGENIA, ABDÜLHAMİD İSTANBUL'UNDA BİR KADIN SEYYAH, ÇEV.: HÜSEYİN MEVSİM, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL 2019, s. 86, ISBN: 978-605-105-195-6

MARS, EVGENIA, ABDÜLHAMİD İSTANBUL'UNDA BİR KADIN SEYYAH, TRANS.: HÜSEYİN MEVSİM, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL 2019, s. 86, ISBN: 978-605-105-195-6

İrem KOCABAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

MA. Candidate, Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of History

ireemkcbs@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5197-9250

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities

2/1, Haziran – June 2021 Samsun

E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : **Kitap İncelemesi (Book Review)**
Geliş Tarihi-Received Date : **09.05.2021**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **14.05.2021**
Sayfa-Pages : **61 – 64**

This article was checked by

Atf – Citation: KOCABAŞ, İrem, “Mars, Evgenia, Abdülhamid İstanbul’unda Bir Kadın Seyyah, Çev. Hüseyin Mevsim, Kitap Yayınevi, İstanbul 2019, s. 86, ISBN: 978-605-105-195-6”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 2/1, Haziran /June 2021, ss. 61 – 64.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan Bilimleri Dergisi
Journal of Humanities
2/1, Haziran – June 2021
ss. 61 – 64
Makale Türü: Kitap İncelemesi

MARS, EVGENİA, ABDÜLHAMİD İSTANBUL'UNDA BİR KADIN
SEYYAH, ÇEV.HÜSEYİN MEVSİM, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL 2019,
s.86, ISBN: 978-605-105-195-6

MARS, EVGENİA, ABDÜLHAMİD İSTANBUL'UNDA BİR KADIN SEYYAH, TRANS.
HÜSEYİN MEVSİM, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL 2019, s.86, ISBN: 978-605-105-195-6

İrem KOCABAŞ

Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) ve Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapmış olan İstanbul sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan bir merkez niteliği taşımıştır. Bu merkezi niteliği ve sembolik yapısıyla İstanbul, yerli ve yabancı seyyahların ilgisine mazhar olmuştur.

İncelemeye konu olan kitap, Bulgar kadın yazar Evgenia Mars’ın¹ 1909 yılında yazmış olduğu “Ay Gecesi” adlı hikâye kitabının “İstanbul’a Seyahat. Yolculuk Notları ve İzlenimleri” ismiyle sunduğu ikinci kısmıdır. Türkçe literatüre girmesine katkı sağlayan Bulgarcadan Türkçeye yapmış olduğu pek çok çeviri eseriyle tanınan Prof. Dr. Hüseyin Mevsim’dir.² Eser 2019 yılında “*Abdülhamid İstanbul’unda Bir Kadın Seyyah*” ismiyle Kitap Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Söz konusu eser, *Sunuş ve Seyahat, Boğaziçi, Suriçi veya Eski İstanbul, Prinkipo, Evlogi Gerogiev Bulgar Hastanesi ve Bulgar Ruhban Mektebi, Bedesten ve Taksim, Bulgar Erkzarhlığı, Altın Boynuz, Selamlık ve Galata Mevlevihanesi* olmak üzere on bölümden oluşmaktadır. Bölümler, 1907 yılının sonbaharında İstanbul’da geçirilen bir günü anlatmaktadır.

Kitabın çevirisini yapan Hüseyin Mevsim, sunuş bölümünde (s.7-16) Sofya’dan İstanbul’a seyahat eden Evgenia Mars, kocası Dr. Mihail Elmazov ve yakın dostları olan İvan Vazov hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgilerin yanı sıra çevirmenin söz konusu seyahatnamenin bir kadın tarafından kaleme alınan Bulgarca ilk seyahatname olduğunu belirtmesi de dikkate değerdir.

Evgenia Mars “Seyahat” adlı bölüme (s.19-28) İstanbul’un Bulgar tarihi açısından önemine değinerek başlamıştır. Yazar ayrıca, İstanbul ziyaretlerinin siyasi olaylardan dolayı kısıtlamalara tabi tutulduğuna dair de bilgiler aktarmaktadır. Sofya tren garından İstanbul’a kadar olan tren yolculukların nasıl geçtiğini, bu yolculukta yaşadıkları aksaklıkları ve İstanbul’a yaklaştıkça da şehrin silueti hakkında önemli tasvirlerle yer vermiştir. Kitaptaki tasvirlerin yanı sıra yazarın anlatımından İstanbul sınırına girdiği andan itibaren kendi yaşamış olduğu bölge ile bir karşılaştırma içerisine girdiği anlaşılmaktadır. Öyle ki Osmanlı Devleti topraklarını kendi ülkesinin topraklarıyla kıyaslarken “*Edirne’den öte ova, çölü andırıyor*” şeklinde betimlemektedir. Aynı zamanda tren yolculuğu sırasında Osmanlı Devleti’ne ait *askerî* karakollarda bulunan askerleri kendi ülkesinin askerleriyle kıyaslaması da dikkat çekicidir. Yolculuk esnasında sık sık yaşamakta olduğu topraklara duyduğu hayranlığı dile getirmektedir. Tren yolculuğunun ardından faytonla İstanbul’un *Avrupalı* kısmı olan Pera’da bir otele yerleştiklerini belirterek bu bölümü sonlandırmaktadır.

“Boğaziçi” başlıklı bölümde (s.29-33) Boğaziçi’ne yaptıkları vapur gezisi anlatılmaktadır. Denizin ortasında bulunan ve Avrupalıların Leandros Kulesi olarak isimlendirdikleri Kız Kulesi, yazarın dikkatini çekmektedir ve bu kuleyle ilgili meşhur efsaneye de eserde değinilmektedir. Boğaz’ın konumu ve etrafında bulunan yapılar hayranlıkla anlatılmaktadır. Ayrıca masalsı olarak nitelendirdiği Boğaz’ın, Avrupalıların elinde olmadığı için büyük bir üzüntü içinde olduğunu da eserinde dile getirmektedir. Yazar, aynı zamanda vapurda bulunan Osmanlı kadınları, yazarın oldukça ilgisini çekmektedir. Öyle ki eserinde vapurdaki Osmanlı kadınlarının kıyafetlerine ve yüz hatlarına dair detaylı bilgilere yer vermektedir (s.31-32). Bu detayların haricinde “*Türkiye’de kadın eğlence için yaratılmış, o yüzden birey olarak değer taşıyor*” sözleriyle Osmanlı kadınının toplumdaki yeri hakkında da yorumlarda bulunmaktadır.

“Suriçi veya Eski İstanbul” bölümünde (s.34-41) eski İstanbul’un konumuna dair bilgiler vererek buranın Avrupalılar için ilgi çekici olduğuna değinilmektedir. Ardından orada yaşayan nüfusun etnik yapısıyla birlikte sokaklarda dikkatini çeken

¹ Evgenia Bonçeva-Elmazova.

² Prof. Dr. Hüseyin Mevsim, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

bazı durumlara yer verilmiştir. Özellikle yazar bu kısımda, İstanbul sokaklarıyla ilgili bazı gözlemlerde bulunarak köpeklerin çokluğundan yakınmaktadır (s.35). Yazar, eski İstanbul’un ünlü yerlerinden biri olan Atmeydanı’na ziyaret gerçekleştirerek okuyuculara Atmeydanı’nın tarihi hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu bilgilerin yanında Atmeydanı’nın güneyinde yer alan Yeniçeri Müzesini³ ve müzenin içerisinde bulunan yeniçeri figürlerinin tasvirini yapmaktadır. Diğer yandan eski İstanbul sokaklarına dair gözlemlerinde çok fazla cami ve servi ağaçlı mezarlıkların bulunduğunu ve bu durumun kendisine ilginç geldiğini yazmaktadır. Hatta “*Şehrin yarısı ev, yarısı da mezarlık*” diyerek bu durumun şehre hüznün kattığını vurgulamaktadır (s.39-40).

Yazarın “Prinkipo” olarak adlandırdığı bölüm (s.42-47) Büyükkada’ya yapılan gezi notlarını içermektedir (s.42). Bu gezi notları Büyükkada’ya nasıl gidileceğine dair güzergahlar verilerek başlamaktadır. Güzergâh üzerinde bulunan Haydarpaşa Garı’nın inşasına dair gözlemlerini de aktaarak okuyuculara burayla ilgili bilgiler sunmaktadır. Yazar, Büyükkada’nın doğal güzelliklerine hayran kaldığını sık sık belirtmektedir. Aynı zamanda adaya mahsus yaşanan su sorununu da gözler önüne sermektedir (s.46). Genel olarak yazarın Büyükkada’ya yaptığı geziden memnun kaldığı anlaşılmaktadır.

“Evlogi Georgiev Bulgar Hastanesi ve Bulgar Ruhban Mektebi” bölümünde (s.48-53) üç Bulgar yolcunun Şişli semtinde bulunan Bulgar kurumlarına yaptıkları ziyaret aktarılmaktadır (s.48). Bu ziyaretlerde duydukları heyecan ve milliyetçi duygular dikkate değerdir. Nitekim Evlogi Georgiev Bulgar Hastanesi’nin kuruluşu ve işleyişinin yanı sıra hastane içerisindeki personele dair kısa bilgilere de yer verilmektedir.

Bir diğer bölüm olan “Bedesten (Kapalıçarşı) ve Taksim” adlı kısımda (s.54-55) Kapalıçarşı’ya ve Taksim’e yaptıkları gezi anlatılmaktadır (s.54). Kapalıçarşı’nın içerisinde bulunan dükkanlara, çarşının görünümüne ve orada satılan ürünlere dair betimlemeler yapılmaktadır. Kapalıçarşı gezisinin ardından seyyah, Taksim bölgesinden Boğaz manzarasına duyduğu hayranlığı ifade etmektedir. Ayrıca Taksim civarının bahçelerden yoksun olduğuna dair gözlemlerine de eserde yer verilmiştir.

“Bulgar Ekzarhlığı” adını verdiği bölüme (s.56-59) Bulgar Ekzarh’ı olan I. Yosif’e yaptıkları ziyaret konu olmuştur. Yazar, I.Yosif ile ilgili gözlemlerini anlatırken İstanbul’da onun sadece Bulgarlar tarafından değil birçok kişi tarafından sevildiğini ve sayıldığını da ifade etmektedir. Bu ziyaretin ardından padişahın doğum günü sebebiyle ışık gösterisine tanık olmak için vapurla Boğaz’dan geçen yazar, yanındaki kişilerle birlikte Boğaz’ın ışıltısına olan hayranlıklarını dile getirmektedir. Aynı zamanda padişahın doğum gününün insanlar üzerinde olağanüstü bir coşku yaratmadığı şeklindeki gözlemlerini eserinde ifade etmektedir.

Yazarın “Altın Boynuz (Haliç)” ismini verdiği bölümde (s.60-65) “*dünyanın en güzel ve ıssız körfezi*” olarak adlandırdığı Haliç Köprüsü tasvir edilmektedir. Köprüye dair detaylı bilgilerin yanında aynı zamanda buraya neden Altın Boynuz denildiğini de okuyucuya aktarmaktadır. Yazar, Haliç Köprüsü gezisinin ardından Fener semtinde bulunan Bulgar Kilisesi’ne ziyaretinden bahsetmektedir. Fener semtinde bulunan evlere, evlerin görünümüne ve burada yaşayan insanlara dair birçok bilgiyi okuyuculara sunmaktadır. Bu bölümde aynı zamanda Türkler için kutsal bir mekân olarak adlandırdığı Eyüp semtinde bulunan Eyüp Camii’nden de bahsedilmektedir.

“Selamlık (Cuma Selamlığı)” adlı bölüm (s.66-70) belki de kitabın en ilgi çekici bölümünü oluşturmaktadır. Bu kısımda Yıldız Köşkü⁴ avlusunda düzenlenen Cuma selamlığı izlenimlerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir (s.66). Yazara, dönemin padişahı II. Abdülhamid’e dair önemli bilgiler aktarmaktadır. Özellikle II. Abdülhamid’in günlük gazetelerde ve karikatürlerde yer alan görüntüsüne

³ Günümüzde Cumhuriyet Müzesi Sanat Galerisi olarak kullanılmaktadır.

⁴ Yıldız Sarayı.

benzemediğini ifade etmektedir. Yazarın, padişah hakkındaki izlenimlerinin dışında selamlıkta bulunan paşaları, askerleri ve padişahın ailesinden kadınları tasvir etmesi de dikkate değerdir. Yazarın özellikle dikkat ettiği ve okuyuculara aktardığı bir başka konu ise burada bulunan kadınların giyim ve kuşamlarıdır. Bu seremoni için yaşadığı hayal kırıklığını ise şöyle aktarmaktadır; “*İtiraf etmem gerekir ki büyük hayal kırıklığına uğradım. Hayalimde daha büyük bir şark görkemi ve şatafatı canlandırıyor ve bekliyordum. Yıldız resmi geçidi epeyce mütevazıydı*”.

Son bölüm olan “Galata Mevlevihanesi” (s.71-72) Cuma selamlığı kısmının devamı niteliğinde olup kitabın çevirisini yapan Hüseyin Mevsim tarafından ayrı bir bölüm haline getirilmiştir (s.71). Her cuma öğleden sonra ibadet eden semazenleri izlemek isteyen yazar Yüksek Kaldırım⁵ caddesinde bulunan Mevlevi Tekkesi’ne⁶ gitmek istemiştir. Bu tekkenin dış görünümü ve iç görünümü ile alakalı bilgiler sunulmaktadır. Yazar, orada bulunan semazenlerin *ney* eşliğinde yaptıkları ibadeti detaylı bir şekilde tasvir etmiştir. Fakat bu tablodan hoşlanmadığını ve bu ibadet şekline zor dayandığını şeklinde yorumlarda bulunmuştur. Tüm bu gözlemlerin ardından on gün süren İstanbul seyahatinde çok yorulduğunu belirterek eserini sonlandırmaktadır.

Sonuç olarak, Evgenia Mars’ın yazmış olduğu seyahat notları 1907 yılı İstanbul’unu tasvir etmesi açısından önemlidir. İstanbul tasvirinin yanı sıra Bulgar yazarın, Osmanlı Devleti ile kendi ülkesini bazı açılardan karşılaştırması dönemin siyasi konjonktürüne dair fikir vermesi açısından da oldukça önemlidir. Kadın yazarın, eserde zaman zaman ön yargılı ifadeler kullanması ve milliyetçi duygularını yoğun denilebilecek bir düzeyde okuyucuya iletme istemesi söz konusu dönemin bir yansımasıdır. Öyle ki bu seyahat sırasında henüz bağımsız bir Bulgaristan Devleti bulunmamaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti’nden ayrılarak bağımsız bir devlet olma yolunda diplomatik ve askeri alanda verdikleri mücadelelerin dışında yazmış oldukları eserlerde de bir meşrulaştırma gayesi benimsemiş oldukları kabul edilebilir. Her şeye rağmen bir kadın tarafından yazılan ilk Bulgarca seyahatname olması ve 20.yüzyılın başında İstanbul’un sosyal ve kültürel yapısını konu edinmesi bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

⁵ Bu cadde günümüzde Beyoğlu semti sınırları içerisindedir.

⁶ Günümüzde Galata Mevlevihanesi Müzesi olarak hizmet vermektedir.